

Καθηγητής : Θεόδωρος Παπαηλίας του Μιχαήλ



Πτυχιακή εργασία

«Η οικονομική ανάπτυξη του Δήμου Ζακύνθου»

Αθήνα 2018

Φοιτητής : Χιωτίδης Χαράλαμπος

ΑΜ. 14518

Περίληψη

Η παρούσα εργασία εκπονήθηκε στο Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής του ΑΤΕΙ Πειραιά και έχει ως περιοχή μελέτης το νησί της Ζακύνθου.

Η περιοχή μελέτης ανήκει στο σύμπλεγμα των Επτανήσων μαζί με την Κέρκυρα, την Κεφαλονιά, τη Λευκάδα, την Ιθάκη, τους Παξούς και τα Κύθηρα. Η Ζάκυνθος είναι το ενδέκατο σε έκταση ελληνικό νησί και τρίτο ανάμεσα στα Ιόνια Νησιά (μετά την Κεφαλονιά και την Κέρκυρα), ενώ είναι το δεύτερο σε πληθυσμό στο σύμπλεγμα των Επτανήσων.

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η ανάπτυξη της περιοχής διαχρονικά και οι δυνατότητες βελτίωσης της οικονομικής κατάστασης.

Θα αναφερθούμε στην πολιτισμική κληρονομιά και τις συνθήκες που δημιούργησε, καθώς και στις ιδιαιτερότητες που συνθέτουν τη σημερινή της κατάσταση.

Με δεδομένες τις δυνατότητες του νησιού θα εξεταστούν ο πρωτογενής και ο δευτερογενής οικονομικός τομέας σε σχέση με τον τριτογενή, αφού ο τουρισμός είναι η κυρίαρχη δραστηριότητα.

Preface

The present thesis was carried out at the Department of Accounting and Finance of the Piraeus University of Applied Sciences (T.E.I. Of Piraeus). The study region of the present thesis is the island of Zakynthos, one of the Ionian Islands cluster. To this cluster belong also the islands of Kerkyra, Kefalonia, Lefkada, Ithaka, Paxi, and Kythira. Zakynthos is the eleventh in size Greek island, while it is also the third one in size and second in population amongst the Ionian Islands prefecture. The aim of the thesis is the development of the area throughout the years and the potential for further improvement of the economic situation. Reference will be made on the cultural heritage and the conditions this created, as well as the particularities that comprise the current state. Taking the island's potential into granted, the primary and secondary sector of the economy will be examined in connection with the tertiary sector, since tourism is the dominant activity

:

Περιεχόμενα

Περίληψη	σελ.3
1. Πρόλογος	σελ.7
2. Εισαγωγή	σελ.8
3. Οικονομικές περίοδοι	σελ.9
3.1. Ομηρικοί – Κλασικοί – Ελληνιστικοί – Ρωμαϊκοί Χρόνοι Βυζάντιο	σελ.9
3.1.1. Ομηρικοί, Κλασικοί και Ελληνιστικοί χρόνοι	σελ.9
3.1.2. Ρωμαϊκοί Χρόνοι – Βυζάντιο	σελ.10
3.2. Η οικονομική εξέλιξη της Ζακύνθου κατά την περίοδο της Φραγκοκρατίας και Ενετοκρατίας	σελ.11
3.2.1. Φραγκοκρατία	σελ.11
3.2.2. Ενετοκρατία	σελ.12
3.3. Η οικονομική ανάπτυξη της Ζακύνθου κατά τις περιόδους της Γαλλοκρατίας – Μεθενωτικής – Αγγλοκρατίας	σελ.15
3.3.1. Γαλλοκρατία	σελ.15
3.3.2. Αγγλοκρατία	σελ.18
3.3.3. Μεθενωτική Περίοδος	σελ.19
3.4. Η οικονομική ανάπτυξη της Ζακύνθου κατά τον 20 ^ο αιώνα.	σελ.21
4. Ανάπτυξη - οικονομία	σελ.24
4.1. Η κατάσταση της χώρας	σελ.24
4.2. Η νησιωτική Ελλάδα και τα Επτάνησα	σελ.24
5. Η Ζάκυνθος	σελ.27
5.1. Το φυσικό περιβάλλον	σελ.27
5.2. Το ανθρωπογενές περιβάλλον	σελ.28
5.3. Κοινωνικά χαρακτηριστικά των κατοίκων	σελ.29
5.4. Οικονομικά χαρακτηριστικά των κατοίκων	σελ.31
5.5. Υποδομές του νησιού	σελ.32
6. Ανάπτυξη – οικονομική ανάλυση	σελ.33
6.1. Αγροτική και κτηνοτροφική ανάπτυξη	σελ.33
6.1.1. Αγροτική καλλιέργεια	σελ.33
6.1.2. Κτηνοτροφία	σελ.36

6.1.3.	Αλιεία	σελ.37
6.1.4.	Ορυκτός πλούτος	σελ.37
6.2.	Τουρισμός	σελ.38
6.2.1.	Τουριστική ανάπτυξη.	σελ.38
6.2.2.	Αξιοθέατα και προορισμοί	σελ.41
6.3.	Εμπορικές δραστηριότητες	σελ.42
6.4.	Πολιτισμός – μνημεία	σελ.42
6.4.1.	Λογοτεχνία	σελ.42
6.4.2.	Ζωγραφική και γλυπτική	σελ.43
6.4.3.	Αρχιτεκτονική	σελ.44
6.4.4.	Θέατρο και μουσική	σελ.44
6.5.	Δημόσιες υπηρεσίες και πανεπιστήμια	σελ.45
7.	Ανάπτυξη – αξιολόγηση και εκτιμήσεις	σελ.46
7.1.	Τουρισμός	σελ.46
7.2.	Περιβάλλον	σελ.48
7.3.	Πρωτογενής τομέας	σελ.49
7.4.	Δευτερογενής τομέας.	σελ.49
8.	Επιχειρησιακό σχέδιο	σελ.50
9.	Συμπεράσματα και προτάσεις	σελ.51
9.1.	SWOT analysis	σελ.51
9.1.1.	Πλεονεκτήματα (strengths)	σελ.52
9.1.2.	Αδυναμίες (weaknesses)	σελ.53
9.1.3.	Ευκαιρίες (opportunities)	σελ.54
9.1.4.	Απειλές (threats)	σελ.55
9.2.	Συμπεράσματα και εκτιμήσεις για την τουριστική και αγροτική ανάπτυξη.	σελ.56
10.	Βιβλιογραφία	σελ.58
10.1.	Βιβλία και μελέτες/άρθρα	σελ.58
10.2.	Ιστοσελίδες	σελ.59
11.	Οικονομικά στοιχεία	σελ.60
11.1.	Ισολογισμοί	σελ.60
11.2.	Προϋπολογισμοί	σελ.60

1. Πρόλογος

Η παρούσα εργασία έχει στόχο την παρουσίαση της χρονολογικής εξέλιξης της οικονομικής ανάπτυξης του Δήμου Ζακυνθίων, αρχικά με μία σύντομη ιστορική αναδρομή από τα χρόνια της Ενετοκρατίας και λίγο προγενέστερα έως σήμερα. Στην συνέχεια θα ακολουθήσει αναλυτική μελέτη της σύγχρονης οικονομικής ανάπτυξης του νησιού.

Οι σημερινές συνθήκες που επικρατούν και στη χώρα αλλά και στο νησί συγκεκριμένα έχουν γεννήσει την ανάγκη για λεπτομερή έρευνα και ενασχόληση με την οικονομική ανάπτυξη του τόπου, μιας και είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα. Στόχο αυτών των ενεργειών αποτελεί η επιθυμία μου να αναδείξω βασικούς πυλώνες της οικονομίας που καθόρισαν την πορεία του νησιού τους τελευταίους πέντε αιώνες αλλά και με ποιους τρόπους μπορούν να αξιοποιηθούν εποικοδομητικότερα.

Επίσης θα γίνει προσπάθεια σύγκρισης των οικονομικών περιόδων, κάτι που είναι αναγκαίο για την κατανόηση της εκάστοτε κατάστασης που επικρατούσε, αλλά κυρίως πώς αυτή μπορεί να βελτιωθεί σήμερα, αξιοποιώντας όλους τους παραπάνω παράγοντες με σύγχρονες μεθόδους.

2. Εισαγωγή

Η Ζάκυνθος ή Τζάντε ή Φιόρο του Λεβάντε (Άνθος της Ανατολής) κατά τους Βενετσιάνους, είναι το νοτιότερο από τα επτά νησιά του Ιονίου Πελάγους. Είναι το ενδέκατο σε έκταση ελληνικό νησί και το τρίτο (μετά την Κεφαλονιά και την Κέρκυρα) και δεύτερο σε πληθυσμό νησί των Επτανήσων. Σε απογραφή του 2011 υπολογίστηκε πληθυσμός 40.752 κατοίκων και καταλαμβάνει 406 τ. χλ. έκταση. Οι κάτοικοί της ονομάζονται *Ζακυνθινοί* ή *Ζακύνθιοι* ενώ το αρχαίο όνομα του νησιού κατά τον Όμηρο ήταν "Υρία". Το κλίμα της Ζακύνθου είναι ήπιο μεσογειακό με πολλές βροχές αλλά και ηλιοφάνεια. Έχει πλούσια βλάστηση, η οικονομία της κυρίως στηρίζεται στην καλλιέργεια της ελιάς και στον τουρισμό και είναι νησί με σημαντική αγροτική παραγωγή γενικότερα (εσπεριδοειδή, σταφίδα κλπ).

Αναπτύσσεται επίσης σημαντική επιχειρηματική δραστηριότητα, κυρίως στον τομέα του τουρισμού, η οποία υποβοηθείται από το αεροδρόμιο Διονύσιος Σολωμός και πολλές ξενοδοχειακές μονάδες και καταλύματα, αξιοποιώντας τις φυσικές ομορφιές και την ιστορική παράδοση αλλά και την πολιτισμική.

Καθοριστικό ρόλο για την οικονομία του νησιού, όπως θα δούμε και στην πορεία της ιστορικής μελέτης, έπαιξε η γεωγραφική θέση του, το κλίμα, το φυσικό περιβάλλον και τέλος, ο πολιτισμός που άφησε πίσω του.

Η μελέτη που ακολουθεί, έχει ως στόχο να εστιάσει στη γεωγραφική και πολιτισμική αξία της Ζακύνθου στο βάθος του χρόνου, σε συνάρτηση με τις σύγχρονες ανάγκες του νησιού και συνολικότερα της χώρας, με τρόπο τέτοιο που θα βοηθήσει τους κατοίκους της να βελτιώσουν την οικονομία του τόπου και να αναπτυχθούν με τρόπο αντάξιό τους.

Ουσιαστικά, η διαδρομή από τον ένα οικονομικό τομέα στον άλλο θα εξεταστεί ως συνεχής, ώστε το προσδοκώμενο αποτέλεσμα να μην πλήττει ούτε το περιβάλλον, ούτε τους ανθρώπους.

Τέλος, θα αναφερθούμε στις κρατικές και ευρωπαϊκές παρεμβάσεις, που στόχο έχουν την προστασία της πανίδας κυρίως, αλλά και των δομών σε δεύτερο επίπεδο.

3. Οικονομικές περίοδοι

3.1.Ομηρικοί – Κλασικοί – Ελληνιστικοί – Ρωμαϊκοί Χρόνοι – Βυζάντιο

3.1.1. Ομηρικοί, Κλασικοί και Ελληνιστικοί χρόνοι

Κατά την περίοδο των Ομηρικών Χρόνων (13^{ος}-17^{ος} αιώνας π. Χ.) η Ζάκυνθος μαζί με τα νησιά της Κεφαλονιάς, της Ιθάκης και της Λευκάδας αποτελούσαν την επικράτεια των «Κεφαληνών». Με το πέρας του Τρωικού πολέμου η Ζάκυνθος δεν αποτελούσε πλέον μέρος του βασιλείου του Οδυσσέα, ενώ έκανε στροφή στο πολίτευμα από δεσποτική κυριαρχία σε δημοκρατία. Ωστόσο η κυριαρχία των Αχαιών δεν κράτησε πολύ στην ευρύτερη περιοχή λόγω των αναταραχών και ανακατατάξεων που προκάλεσε η κάθοδος των Δωριέων, οι οποία εγκαταστάθηκαν κυρίως σε περιοχές της Πελοποννήσου αλλά και της κεντρικής και νότιας Ελλάδας. Ήταν η αρχή της διάδοσης του δωρικού στοιχείου στο νησί.

Κατά τους κλασικούς χρόνους (479 - 336 π. Χ.) η Ζάκυνθος, σαν ανεξάρτητη πολιτεία, έγινε μέλος το 456 π. Χ. της Α' Αθηναϊκής Συμμαχίας (479 - 431 π. Χ.) και συμμετείχε με δικά της πλοία και άνδρες στους πολέμους των Αθηναίων. Κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού Πολέμου, η Ζάκυνθος βρίσκεται σύμμαχος των Αθηναίων κατά των Σπαρτιατών. Μετά την εκστρατεία των Αθηναίων κατά της Σικελίας, στην οποία συμμετείχε και η Ζάκυνθος με δικά της στρατεύματα, το νησί τελικά κατακτάται και υποτεύσσεται στους Σπαρτιάτες(415 - 413 π. Χ.). Υπό την ηγεμονία των Λακεδαιμονίων, το δημοκρατικό πολίτευμα του νησιού καταργείται και επιβάλλεται ολιγαρχία(404-395 π. Χ.). Παρά ταύτα, το 373 π. Χ. οι εξόριστοι δημοκρατικοί Ζακυνθinoί με τη βοήθεια των Αθηναίων αποβιβάσθηκαν, κατέλαβαν το νησί και πήραν την εξουσία. Έτσι η Ζάκυνθος απέκτησε και πάλι το δημοκρατικό της πολίτευμα που το διατήρησε μέχρι και το 217 π. Χ.

Την χρονική περίοδο 336-150 π.Χ., δηλαδή κατά τους Ελληνιστικούς Χρόνους, η Ζάκυνθος συμπεριλαμβανόταν στο "Κοινόν" των Ελλήνων και για πολλά χρόνια ήταν σύμμαχος του κράτους της Αιτωλικής Συμπολιτείας μένοντας πιστή στις δημοκρατικές αρχές και τους θεσμούς. Το 217 π. Χ. όμως το νησί κυριεύθηκε από τον Φίλιππο Ε΄, χάνοντας με αυτόν τον τρόπο την ανεξαρτησία της.

Η Ζάκυνθος, ύστερα από μία σκληρή μάχη, κυριεύθηκε από τον ναύαρχο των Ρωμαίων Μάρκο Βαλέριο που την παρέδωσε πάλι στους Αιτωλούς. Ωστόσο ανακαταλήφθηκε μετά από τον Φίλιππο το 206 π. Χ. .

3.1.2. Ρωμαϊκοί Χρόνοι - Βυζάντιο

Μετά την επικράτηση των Ρωμαίων στη Ζάκυνθο(150π.Χ.) το νησί έγινε κτήση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και αποτέλεσε πλέον, μετά και την πτώση της Κορίνθου (146 π. Χ.), τμήμα της ρωμαϊκής επαρχίας της Αχαΐας. Κατά την περίοδο που ήταν αυτοκράτορας ο Αδριανός (117 - 138 μ. Χ.), η Ζάκυνθος αποτέλεσε μία από τις 79 πόλεις που κυβερνούσαν από τον ανθύπατο της ρωμαϊκής επαρχίας της Αχαΐας. Στην πορεία, για πολλά χρόνια, μέχρι και το 219 π. Χ. όσο ήταν αυτοκράτορας ο Ουάριος-Αούτιος η Ζάκυνθος βρισκόταν κάτω από ρωμαϊκή κατοχή, όμως οι κατακτητές της την μεταχειρίστηκαν ευνοϊκά. Οι Ρωμαίοι την όρισαν αυτόνομο δήμο με δική της βουλή και εσωτερικούς νόμους που ρύθμιζαν τη διακυβέρνησή της.

Κατά την πρωτοβυζαντινή περίοδο (324 - 565μ.Χ.) η Ζάκυνθος έπαψε να αποτελεί ελεύθερη πόλη συμπεριλαμβανόμενη στην επαρχία της Αχαΐας, που με τη σειρά της αποτελούσε τμήμα της διοικητικής περιφέρειας της Ιλλυρίας ή υπαρχίας του Ιλλυρικού.

Κατά τη διάρκεια των Μέσων Βυζαντινών χρόνων (565 -1081 μ. Χ.) εγκαταλείπεται ο θεσμός του "επαρχικού καθεστώτος" και εγκαινιάζεται η νέα διοίκηση των "θεμάτων", που αντικατέστησε την παλιά διοικητική διαίρεση. Η Ζάκυνθος κατά τους πρώτους χρόνους της περιόδου αυτής (τέλη 7ου αιώνα) ανήκε στο θέμα της Ελλάδας. Στις αρχές του 9ου αιώνα το νησί ενσωματώθηκε στο ναυτικό θέμα της Κεφαλονιάς (809 μ. Χ.), που ήταν και το ναυτικό θέμα των νησιών του Ιονίου.

Η τελευταία περίοδος του Βυζαντίου ή αυτής των Υστεροβυζαντινών Χρόνων (1081 – 1453 μ.Χ.) συμπίπτει με την περίοδο της Φραγκοκρατίας (1204-1479-1484 μ. Χ.) στα Επτάνησα και την οριστική απώλεια της κυριαρχίας του Βυζαντίου στην περιοχή αυτή.

3.2. Η οικονομική εξέλιξη της Ζακύνθου κατά την περίοδο της Φραγκοκρατίας και Ενετοκρατίας

3.2.1. Φραγκοκρατία

Το καθεστώς του τιμαριωτισμού είναι αυτό που επικρατούσε στη Ζάκυνθο την περίοδο της Φραγκοκρατίας και αποτέλεσε τη βάση οικονομικής ανάπτυξης του νησιού τα επόμενα χρόνια.

Η αποδυνάμωση της μοναρχίας τον 9ο αιώνα φαίνεται να οφείλεται στη σταδιακή απόκτηση δύναμης από τους ευγενείς φεουδάρχες, οι οποίοι έγιναν ηγεμόνες της περιοχής που τους ανήκε ύστερα από τον χωρισμό των εδαφών, κάτι που είχε όμως αποτέλεσμα τη μείωση της παραγωγής και απουσία οικονομικών κλίμακας. Το φέουδο λειτουργούσε ως μία ανεξάρτητη οικονομική μονάδα και μπορούσε να είναι μία μονάδα ή να αποτελείται από πολλά μικρότερα που ονομάζονταν τιμάρια, τα οποία κατείχαν υποτελείς άρχοντες των φεουδαρχών. Έτσι λοιπόν έχουμε τον φεουδαλισμό που αποτελεί ένα πολιτικό και στρατιωτικό σύστημα ενώ ο τιμαριωτισμός σχετίζεται με την οικονομική διάρθρωση.

Το τιμάριο διαδραμάτιζε κυρίαρχο ρόλο στην οικονομία του Ύστερου Μεσαίωνα, αφού η οικονομία είχε στραφεί στη γεωργία και το εμπόριο ήταν σε κάμψη. Σε ορισμένα τιμάρια εμφανιζόταν και το φαινόμενο της δουλείας αν και δεν ήταν πλέον πολύ συνηθισμένο.

Η βάση της οικονομίας στη Ζάκυνθο εκείνη την περίοδο ήταν η γεωργία, καθώς το νησί ήταν φημισμένο για προϊόντα τα οποία όχι μόνο κάλυπταν υπέρ του δέοντος τις ανάγκες των κατοίκων, αλλά συνηθιζόταν να εξάγονται σε πόλεις της Ιταλίας και στην Πελοπόννησο (κρασί, σταφίδα, κα). Με αυτό τον τρόπο άκμασε σε μεγάλο βαθμό το εμπόριο στο νησί, παράγοντας που συνέβαλε αρκετά στην οικονομική ανάπτυξή του, μαζί με τη γεωργία.

Επιπρόσθετα, καθοριστικό παράγοντα για την ακμή του εμπορίου αποτέλεσε η συγκέντρωση μεγάλου αριθμού κατοίκων μέσα στο κάστρο του νησιού λόγω πληθώρας εισβολών. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση της ζήτησης για ποικίλα αγαθά και υπηρεσίες. Για αυτό άρχισε να σημειώνεται μεγάλη προσέλευση εμπορών

και βιοτεχνών για να ικανοποιήσουν τη ζήτηση αυτή, με συνέπεια την ανάπτυξη (οικονομικά και δομικά) της πόλης.

Τα δύο αυτά στοιχεία της οικονομίας της Ζακύνθου έρχεται να πλαισιώσει το φορολογικό της σύστημα. Αρχικά, αξίζει να σημειώσουμε ότι οι περισσότεροι από τους φόρους και τους δασμούς που υφίσταντο εκείνη την περίοδο προέρχονταν από την εποχή του Βυζαντίου. Οι βασικότεροι φόροι αφορούσαν τις σχέσεις των δουλοπαροίκων με τους φεουδάρχες καθώς και πολλές παροχές υπηρεσιών (πχ ταφή). Αισθητή ήταν η ύπαρξη δασμών στις εισαγωγές και εξαγωγές προϊόντων αλλά και τελών για λόγους όπως η αλιεία και η μεσιτεία.

Αν και η μικροαστική τάξη λοιπόν είχε αρχίσει να παρουσιάζει μία σχετική ακμή την περίοδο της Φραγκοκρατίας, παρέμενε συμπληρωματική στην οικονομία του νησιού αφού τον κυρίαρχο ρόλο διαδραμάτιζε η αγροτική κοινωνία με το φέουδο (τιμάριο). Παρεμφερής εξακολούθησε να είναι η κατάσταση και στην περίοδο της Ενετοκρατίας που ακολούθησε τη Φραγκοκρατία, με απλώς ορισμένες μεταρρυθμίσεις που παρατηρήθηκαν σε όλα, σχεδόν, τα νησιά του Ιονίου.

3.2.2. Ενετοκρατία

Όσο η υπόλοιπη Ελλάδα βρισκόταν κάτω από τον τουρκικό ζυγό, στην Ζάκυνθο μαινόταν μία πενταετής διαμάχη (1479-1484) μεταξύ Τούρκων και Βενετών με την τελική νίκη των δεύτερων (Γαληνοτάτη Δημοκρατία) να σημαίνει την απόκτηση ενός πλέον ερημωμένου νησιού. Αυτό ήταν ένα γενικότερο πρόβλημα που αντιμετώπισαν οι Βενετοί σε όλο το Ιόνιο, αφού παρατηρήθηκε μείωση πληθυσμού σε όλα τα νησιά λόγω των αλλεπάλληλων συγκρούσεων.

Ωστόσο, το πληθυσμιακό αυτό κενό γρήγορα καλύφθηκε από Βενετούς στρατιώτες, οι οποίοι τοποθετήθηκαν εκεί με αυτόν τον σκοπό, και από Έλληνες διαφόρων κοινωνικών τάξεων, που ήθελαν να αποφύγουν τους Οθωμανούς. Με αυτόν τον τρόπο τα Επτάνησα αποτέλεσαν ένα επίκεντρο μεταναστευτικών ροών, οι οποίες δημιούργησαν συνθήκες για νέες οικονομικές και κοινωνικές δομές.

Στη Ζάκυνθο, γενικότερα, ήταν ιδιαίτερα εμφανής η επικράτηση της μεγάλης ιδιοκτησίας από αριστοκρατικές οικογένειες, ήδη από τις αρχές του 13^{ου} αιώνα. Παρ' όλα αυτά, στο πολιτικό σύστημα της Βενετίας απουσίαζαν αισθητά τα στοιχεία της μεγαλοϊδιοκτητικής τάξης και παρόλο που δεν συνέφερε καθόλου η διατήρηση αυτών των οικονομικών σχέσεων στο νησί, ευνοήθηκε η διατήρηση του φεουδαρχικού συστήματος. Η φεουδαρχία στη Ζάκυνθο, όπως και γενικότερα στον επτανησιακό χώρο, είχε τις βάσεις της ήδη από την εποχή του Βυζαντίου, όμως το νησί ακολούθησε εν τέλει τη γοργή πορεία που γνώρισε το σύστημα στη Δύση.

Από τις αρχές του 17^{ου} η Ζάκυνθος γνωρίζει μεγάλη οικονομική ανάπτυξη. Η αστική τάξη καταφέρνει και εισχωρεί σε τοπικά συμβούλια ευγενών και επηρεάζει σημαντικά τις οικονομικές συνθήκες του νησιού.

Όσον αφορά στη φορολογία, οι Βενετοί βρήκαν από το Βυζάντιο ένα φορολογικό σύστημα προσαρμοσμένο στις συνήθειες και τις ανάγκες του νησιού, οπότε όπως ήταν φυσικό το ενστερνίστηκαν, σε αντίθεση με την δημοσιονομική πολιτική που την άλλαξαν σύμφωνα με τις δικές τους δομές, μετατρέποντάς την στην «Αρχή της Κυριάρχου» σύμφωνα με την οποία τα έσοδα συγκεντρώνονται στην μητρόπολη. Τα βασικά έσοδα του βενετικού συστήματος από τη Ζάκυνθο προέρχονταν κυρίως από τα «appalati» και τα «datia», που αποτελούσαν τους έμμεσους φόρους, τα «graverre», που ήταν οι άμεσοι φόροι, και τις «esazione diverse», οι οποίες περιελάμβαναν τα δικαστικά τέλη, τα πρόστιμα και γενικότερα φόρους μικρότερης απόδοσης. Γενικά, μέχρι το τέλος της βενετικής κυριαρχίας, τα έσοδα από τους άμεσους φόρους ήταν κατά πολύ μικρότερα των έμμεσων.

Αναφορικά με τη δημοσιονομική πολιτική που ακολούθηθηκε, όπως προαναφέρθηκε, βασίστηκε στο ενετικό σύστημα της «Αρχής του Κυριάρχου». Σύμφωνα με αυτό, κάθε εξαγωγή και εισαγωγή προϊόντος του νησιού είχε ενδιάμεσο σταθμό την μητρόπολη (Βενετία), γεγονός το οποίο επιβάρυνε σημαντικά τους κατοίκους με φόρους επαυξημένους με τους ενετικούς δασμούς. Ταυτόχρονα η Βενετία μπορούσε με αυτό το σύστημα να ελέγχει και να συγκεντρώνει όλη την παραγωγή των νησιών στη μητρόπολη.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, οι Βενετοί κατάφεραν να μετατρέψουν ένα ερημωμένο νησί σε μια αναπτυσσόμενη για αυτούς αποικία, κάτι το οποίο πέτυχαν με την μετακίνηση πληθυσμού. Μέσα σε αυτούς, εκτός από ευγενείς, βρίσκονταν και εξαθλιωμένοι άνθρωποι από τις τουρκοκρατούμενες περιοχές της Ελλάδας. Σε αυτούς παραχωρήθηκε ένα κομμάτι γης το οποίο καλλιέργησαν μόνοι τους. Αυτοί χαρακτηρίστηκαν ελεύθεροι χωρικοί.

Σταδιακά άρχισε να δημιουργείται μία νέα τάξη πραγμάτων κατά την οποία εμφανίστηκε στο νησί μία τάση αποκέντρωσης. Πολλοί κάτοικοι στράφηκαν στους αγρούς και άλλοι μετακινήθηκαν από το κάστρο στο λιμάνι και τα γύρω παράλια. Επόμενο ήταν να εμφανιστούν νέα επαγγέλματα στον τόπο, ενισχύοντας με αυτόν τον τρόπο την εμπορική και βιοτεχνική, γενικότερα την αστική, δραστηριότητα.

Ακολουθώντας τα πρότυπα και τις συνήθειες της κυρίαρχης Βενετίας, το νησί γνώρισε μεγάλη εμπορική ακμή, παίρνοντας σημαντική θέση δίπλα στην αγροτική παραγωγή στην οικονομική ανάπτυξη του νησιού. Κάτω από αυτές τις συνθήκες παρατηρούμε την ανερχόμενη αστική τάξη να συσπειρώνεται σε συντεχνιακές ενώσεις, με σκοπό τη διεκδίκηση προνομίων και δικαιωμάτων και την αντιμετώπιση των πιέσεων της άρχουσας τάξης και των κατακτητών.

Σε αυτήν την περίοδο που βρισκόμαστε το κυριότερο προϊόν στο οποίο βασίζεται η οικονομία της Ζακύνθου είναι η σταφίδα. Ωστόσο, εξίσου μείζονος σημασίας στην παραγωγή αποτέλεσε και το λάδι, το οποίο όχι μόνο κάλυπτε πλήρως τις ανάγκες του νησιού αλλά εξαγόταν και στη Βενετία σε μεγάλες ποσότητες. Επιπλέον το νησί βασιζόταν και στην παραγωγή κρασιού διαφόρων ειδών, το οποίο επίσης εξαγόταν. Σημαντική ανάπτυξη όμως γνώρισαν η κτηνοτροφία και η πτηνοτροφία.

Όπως προαναφέρθηκε, η Ζάκυνθος εκείνη την περίοδο άρχισε να γνωρίζει μεγάλη αστική ανάπτυξη. Ένας από τους κυριότερους τομείς ήταν η ναυπηγία, αφού το νησί αναλάμβανε την κατασκευή πλοίων για λογαριασμό Βενετών εμπόρων, της βενετικής Διοίκησης αλλά και ντόπιων ψαράδων. Ταυτόχρονα όμως, με σκοπό την αποφυγή της παρεμβατικής πολιτικής των Βενετών, οι Ζακυνθινοί συμμετείχαν σε ναυτιλιακές επιχειρήσεις άλλων δυτικών παραλιακών πόλεων της τουρκοκρατούμενης Ελλάδας.

3.3. Η οικονομική ανάπτυξη της Ζακύνθου κατά τις περιόδους της Γαλλοκρατίας – Μεθενωτικής – Αγγλοκρατίας

3.3.1. Γαλλοκρατία

Το 1789 αποτέλεσε μία καθοριστική χρονολογία για την εξέλιξη των κοινωνιών, αφού ήταν η αρχή ριζικών κοινωνικοοικονομικών αναδιαρθρώσεων. Το γεγονός που συντάραξε τις μέχρι τότε δομές όλης της Ευρώπης αλλά και του υπόλοιπου κόσμου δεν ήταν άλλο από τη Γαλλική Επανάσταση. Τα συνθήματά της είχαν διεθνή απήχηση διότι πρότειναν αλλαγές σε θεμελιώδη μεγέθη της οικονομίας και της κοινωνίας με κυριότερη τη νέα διάρθρωση των κοινωνικών τάξεων.

Στα πλαίσια των κοινωνικών αυτών αλλαγών, οι Γάλλοι αστοί ξεκίνησαν επεκτατική πολιτική στην Ευρώπη (Ναπολεόντειοι Πόλεμοι), με αφορμή την επιθυμία τους για διάδοση του νέου οικονομικού συστήματος που πρέσβευαν και ριζική αποκαθίλωση των προηγούμενων άδικων και καταπιεστικών σχέσεων παραγωγής. Η επέκταση αυτή έφτασε μέχρι την ιταλική χερσόνησο και όπως ήταν φυσικό περιελάμβανε τις περισσότερες κατακτήσεις των ιταλικών πόλεων, όπως τα βενετικά μέχρι τότε νησιά του Ιονίου.

Στη Ζάκυνθο η κατοχή των Γάλλων διήρκησε μόλις δύο χρόνια. Η αρχική επιδοκιμασία των κατοίκων για την έλευση των «δημοκρατικών» κατακτητών γρήγορα μετετράπη σε απογοήτευση και αγανάκτηση λόγω της βαριάς αντιλαϊκής πολιτικής τους. Η περιοριστική δημοσιονομική πολιτική και οι βαρύτατοι φόροι που επέβαλαν οι Γάλλοι σε όλο το Ιόνιο λόγω της πληθώρας οικονομικών προβλημάτων που συνάντησαν ήταν ο βασικός λόγος της γενικότερης δυσαρέσκειας. Κύρια, βέβαια, αίτια ήταν η αναδιάρθρωση της τοπικής διοίκησης, η συντήρηση του στρατού και η επιδιόρθωση των οχυρωμάτων των Βενετών.

Παρά την ύπαρξη νέων κατακτητών στο νησί, η οικονομία συνέχισε να στηρίζεται και να προχωρά με βάση την ίδια σχεδόν αγροτική παραγωγή και τα μικροαστικά επαγγέλματα σε βιοτεχνικούς και εμπορικούς κλάδους. Η οικονομική ανάπτυξη εξακολουθούσε να εξαρτάται από την παραγωγή σταφίδας, κρασιού και λαδιού και

από τις μικρές βιοτεχνίες κεριού, υφασμάτων και ενδυμάτων. Ωστόσο την ίδια περίοδο εμφανίστηκε και ακμή στην βιοτεχνία χρυσοχοΐας.

Αν και καθ' όλη τη διάρκεια της Γαλλοκρατίας υπήρχε ικανοποιητική λειτουργικότητα σε όλους σχετικά τους κλάδους της οικονομίας, τα οικονομικά προβλήματα που ταλάνιζαν τα νησιά του Ιονίου είχαν δημιουργήσει σημαντικά ζητήματα διαχείρισης στους ξένους κατακτητές. Ήταν επιτακτικό να μπορέσουν να διατηρήσουν την ισορροπία στην ετοιμόρροπη οικονομική κατάσταση, για αυτό και κατέφευγαν συνεχώς σε ακραία μέτρα.

Καταρχάς, χωρίς τη διαρκή χρηματική ενίσχυση από την Ιταλία, οι Γάλλοι δεν θα μπορούσαν να είχαν κρατήσει τη Ζάκυνθο ούτε για αυτά τα δύο χρόνια που ήταν υπό κατοχή. Κατά δεύτερον, ήταν απαραίτητο να καταφύγουν και σε σκληρά αντιλαϊκά μέτρα με σκοπό την κάλυψη βασικών εξόδων. Καταναγκασμός των κατοίκων να υπόκεινται σε εσωτερικό δανεισμό, γρήγορη εξόφληση φόρων, πρόσθετοι φόροι σε προϊόντα και εντατικοποίηση της εργασίας με χαμηλότερους μισθούς ήταν μόνο μερικά από τα πολλά και σκληρά περιοριστικά μέτρα των Γάλλων. Όπως ήταν λογικό, γρήγορα άρχισε να δημιουργείται κλίμα απογοήτευσης και αγανάκτησης στον λαό.

Αυτή η τόσο πιεστική πολιτική των κατακτητών εμπόδισε την άνθηση του εμπορίου και της αγροτικής παραγωγής όσο πραγματικά μπορούσε να αποδώσει εκείνη την περίοδο. Λόγω των σχέσεων που υπήρχαν στην παραγωγή, οι πολίτες της Ζακύνθου δυσκολεύονταν να αυξήσουν τη ζήτηση σε προϊόντα. Σε αυτό ευθύνονταν και οι τελευταίοι νόμοι των Γάλλων για τους μισθούς αλλά και η κεφαλαιακή στενότητα. Από τη μία στην πόλη οι πολίτες λόγω περιορισμένου εισοδήματος μείωσαν υπερβολικά την αγορά βασικών αγαθών και από την άλλη οι αγρότες δεν μπορούσαν να απολαύσουν τους καρπούς των κόπων τους, αφού την πλειονότητα της παραγωγής την καρπώνονταν οι γαιοκτήμονες.

Στα τέλη του 18ου αιώνα έρχεται ένα συνταρακτικό γεγονός να αλλάξει τις μέχρι τότε συνθήκες κυριαρχίας των νησιών του Ιονίου. Αφού ο ρωσοτουρκικός συμμαχικός στόλος κατέκτησε τα Κύθηρα, κατευθύνθηκε προς τη Ζάκυνθο, την οποία και κατέκτησε στις 23 Οκτωβρίου του 1798. Στο γεγονός αυτό συντέλεσε η αποφασιστικότητα των Ρώσων και των Τούρκων να έχουν υπό την κατοχή τους το

Ιόνιο αλλά και το έντονο φιλορωσικό κλίμα και η απογοήτευση που είχαν δημιουργηθεί στο νησί μετά την άθλια διαχείριση των Γάλλων.

Η συμμαχία αυτών των δύο δυνάμεων ωστόσο δεν σήμαινε ότι δεν υπήρχαν αντικρουόμενα συμφέροντα, τα οποία οδήγησαν και στη δημιουργία του πρώτου ανεξάρτητου ελληνικού κράτους μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης. Κάτω από αυτές τις νέες συνθήκες βρίσκουμε τους κάτοικους της Ζακύνθου να προσπαθούν για την παλινόρθωση ενός ενιαίου επτανησιακού λαού και την εγκαθίδρυση ενός κοινωνικοπολιτικού συστήματος στα πλαίσια της οικονομικής άνθησης του Ιονίου κάτω από τις δικές τους παραδόσεις και συνήθειες. Στις 21 Μαρτίου 1800 υπεγράφη η συνθήκη που νομιμοποίησε την ανεξαρτητοποίηση των νησιών του Ιονίου (Επτάνησος Πολιτεία) στην Κωνσταντινούπολη από τους δύο συμμάχους.

Όπως ήταν φυσικό, μετά την αναχώρηση των Γάλλων έμειναν στα Επτάνησα οικονομικές καταστάσεις που έπρεπε να καλυφθούν από το ανεξάρτητο πλέον κράτος: συντήρηση του ρωσικού στρατού που παρέμενε στο νησί, τακτικά έξοδα υποτέλειας στην Τουρκία, χρωστούμενες πληρωμές κλπ. Και μαζί με τον φόρο υποτέλειας που έπρεπε να δίνει η Επτάνησος Πολιτεία στην Τουρκία κάθε τρία χρόνια, ήταν αναμενόμενο η οικονομία των Επτανήσων και της Ζακύνθου να μείνει αρκετά στάσιμη αυτήν την περίοδο. Με σκοπό την αντιμετώπιση όλων αυτών των οικονομικών απαιτήσεων, η Ομόσπονδος Οικονομική Επιτροπή φρόντισε για τον περιορισμό των μισθών και την επιβολή νέων φόρων.

Σημαντικός σταθμός της οικονομίας την περίοδο αυτή αποτελεί η εισαγωγή της πατάτας στα Επτάνησα, γεγονός που απορρίπτει την θεωρία ότι ο Καποδίστριας ήταν ο πρώτος που έφερε την πατάτα στην Ελλάδα. Η καλλιέργειά της εντατικοποιήθηκε ακόμα περισσότερο μετά τη σημαντική έλλειψη σιτηρών που αντιμετώπισαν τα Επτάνησα.

Το 1807 τα Επτάνησα για άλλη μια φορά αλλάζουν χέρια, αφού μετά την ολοκληρωτική παράδοση της ανεξαρτησίας τους με την συμφωνία του Τιλσίτ στις 8 Ιουλίου τα γαλλικά στρατεύματα κυριάρχησαν στο Ιόνιο. Με τους Ναπολέοντειους πολέμους να συνεχίζονται, η Αγγλία ασκούσε σκληρό αποκλεισμό στο Ιόνιο με αποτέλεσμα την παρεμπόδιση του εμπορίου και της ναυτιλίας. Επόμενο ήταν, λοιπόν, οι εξαγωγές και οι εισαγωγές να έχουν περιοριστεί σημαντικά, με αποτέλεσμα να εμφανίζονται αρκετά κοινωνικά προβλήματα στα νησιά, όπως η πείνα και η φτώχεια.

3.3.2. Αγγλοκρατία

Ο αποκλεισμός που εφάρμοσαν οι Άγγλοι στο Ιόνιο, γεγονός που οδήγησε σε μεγάλη οικονομική στενότητα όλα τα νησιά, σε συνδυασμό με την αγανάκτηση των κατοίκων για τους Γάλλους κατακτητές είχαν αποτέλεσμα να επιζητούν την προστασία των Άγγλων και για να απαλλαγούν από τους Γάλλους αλλά και για να επιτευχθεί άρση του αποκλεισμού. Κάτω, λοιπόν, από αυτές τις νέες συνθήκες αρχίζουμε να παρατηρούμε μία σχετική ανάκαμψη του εμπορίου στο νησί και βελτίωση της οικονομίας, η οποία συνδυάστηκε με ελάφρυνση των φόρων και δικαιότερη κατανομή τους, με σκοπό να προσελκύσουν την εύνοια των κατοίκων.

Άρχισε ήδη από το 1809 να πλανάται ο αέρας κυριαρχίας των αγγλικών δυνάμεων στο νησί μέχρι την 5^η Νοεμβρίου του 1815, οπότε μετά την συμφωνία μεταξύ Αγγλίας – Ρωσίας – Αυστρίας – Πρωσίας τα Ιόνια Νησιά αποτελούν ανεξάρτητο κράτος ως «Ηνωμένα Κράτη Ιονίων Νήσων» υπό την προστασία της Αγγλίας. Έτσι ξεκίνησε η περίοδος της Αγγλοκρατίας στα νησιά. Παρά τον χαρακτηρισμό όμως των νησιών ως ανεξάρτητο κράτος, γίνεται φανερό ότι οι νέοι όροι της συμφωνίας δίνουν στην Αγγλία υπερβολική δύναμη επέμβασης στις οικονομικές και κοινωνικές δομές. Το σημαντικότερο στοιχείο που παρατηρούμε αυτήν την περίοδο στη Ζάκυνθο σχετικά με την οικονομία του νησιού είναι η έντονη μεταβολή στον συσχετισμό των ταξικών δυνάμεων. Η υπερβολική άνθηση των αστικών επαγγελματιών και η οικονομική δυσχέρεια των ευγενών είχαν αποτέλεσμα την κυριαρχία των αστών στην οικονομία. Εντυπωσιακό αποτελεί το γεγονός ότι αρκετοί ευγενείς που δεν κατάφεραν να αντεπεξέλθουν σε αυτές τις νέες δομές αναγκάστηκαν να ξεπουλήσουν την περιουσία τους.

Επιπλέον, μία καίρια αλλαγή που συνέβη και επηρέασε σημαντικά τη βιοτεχνία στη Ζάκυνθο ήταν η χαλάρωση των συντεχνιακών περιορισμών στους βιοτέχνες και τους χειροτέχνες, που άφησε πιο ελεύθερη την κίνηση του χρήματος σε αυτούς τους χώρους. Αλλά και η είσοδος του εμπορίου στη βιοτεχνία, που είχε ξεκινήσει από την περίοδο της Επτανήσου Πολιτείας, διαδραμάτισε τον ρόλο της στην τοπική οικονομία, διότι επέτρεψε την δημιουργία νέων μεγαλύτερων υφαντουργικών μονάδων στο νησί, χάρη στη μεγαλύτερη επένδυση που έγινε στον τομέα.

Οι έμποροι από την άλλη πλευρά, που μέχρι να πραγματοποιηθεί ο τερματισμός του αποκλεισμού των Άγγλων ανέκαμψαν σημαντικά λόγω του μονοπωλίου που είχαν στο εσωτερικό εμπόριο, άρχισαν να χάνουν έδαφος εξαιτίας της μεγάλης επέμβασης στο εμπόριο από τις αγγλικές και όχι μόνο δυνάμεις.

Δεν αργεί ωστόσο να έρθει η ημερομηνία εκείνη στην οποία τα Επτάνησα αποφασίζουν ότι δεν θέλουν άλλο την ξένη κυριαρχία και ότι είναι καιρός να ενωθούν με την επαναστατημένη και πλέον ελεύθερη Ελλάδα. Αν και το Κοινοβούλιο των Επτανήσων ψήφισε την Ένωση με την Ελλάδα το 1850, τα νησιά του Ιονίου έμελλε να μπου στην «μεθενωτική» περίοδο (μετά την ένωση) το 1864, αφού στην αρχή η Αγγλία είχε απορρίψει τη δυνατότητα αυτή και χρειάστηκαν οι πιέσεις από την Αυστρία και την Ρωσία.

3.3.3. Μεθενωτική Περίοδος

Από τη στιγμή που τα Επτάνησα ενσωματώθηκαν στην υπόλοιπη Ελλάδα, ήρθε και η στιγμή που η οικονομία της Ζακύνθου εξαρτιόταν από την οικονομία της υπόλοιπης χώρας. Τα πρώτα χρόνια παρουσιάστηκε εντυπωσιακή ακμή στην οικονομία του νησιού, με βασικούς λόγους τη γενικότερη ευφορία του εδάφους αλλά και τη δυναμική αποφασιστικότητα των κατοίκων να βοηθήσουν στην ανάπτυξη του νησιού τους αλλά και της υπόλοιπης Ελλάδας, της οποίας επιτέλους αποτελούσαν μέρος. Παρατηρούμε σημαντική αύξηση στην αγροτική παραγωγή με την σταφίδα για άλλη μία φορά να αποτελεί την κορωνίδα της αγροτικής ανάπτυξης του νησιού.

Ιδιαίτερα ευεργετικό βέβαια αποτέλεσε και το γεγονός ότι το λιμάνι της Ζακύνθου ήταν ένας από τους κυριότερους εμπορικούς κόμβους μεταξύ Ανατολικής και Δυτικής Μεσογείου, με αποτέλεσμα να προσφέρει μεγάλες εμπορικές ανάσες οικονομικής άνθησης και στο ίδιο το νησί και στην υπόλοιπη Ελλάδα, αφού μαζί με τα λιμάνια του Πειραιά, της Σύρου, της Πάτρας, της Κέρκυρας και του Βόλου ήταν από τα μεγαλύτερα εμπορικά κέντρα της Ελλάδας. Όπως ήταν φυσικό, αυτές οι εμπορικές δυναμικές του λιμανιού της Ζακύνθου αξιοποιήθηκαν ώστε να εμπορεύονται τα βασικά προϊόντα που παράγονταν στο νησί, όπως σταφίδα, λάδι, κρασί, πυρηνέλαιο, σαπούνι κ.α.

Αν και επίσης βασικοί κλάδοι παραγωγής παρέμεναν η κτηνοτροφία, η ορνιθοτροφία, η ανθοκομία, η υφαντουργία, η ναυπηγική και ποικίλα ήδη χειροτεχνίας, το άκρως εντυπωσιακό αυτής της περιόδου είναι η είσοδος της ατμοβιομηχανίας στο νησί, με την αφετηρία να γίνεται με ένα εργοστάσιο παραγωγής πυρηνέλαιου το '86 και λίγα χρόνια αργότερα, το '71 με εργοστάσιο παραγωγής πράσινου σαπουνιού. Μάλιστα αυτός ο τομέας ευδοκίμησε ιδιαίτερα, αφού υπήρχαν 3-4 μεγάλα και καμιά 10αριά μικρότερα που το παρήγαγαν.

Ωστόσο, ο κλάδος που βγήκε περισσότερο κερδισμένος από την είσοδο ατμομηχανής στη Ζάκυνθο ήταν οι αλευρόμυλοι. Το νησί ήταν από τις πρώτες περιοχές στην Ελλάδα που εισήγαγε μηχανές για την παραγωγή τέτοιων προϊόντων. Αντιθέτως ήταν ιδιαίτερα αξιοπερίεργο που ο τομέας παραγωγής λαδιού δεν αξιοποίησε άμεσα τη νέα τεχνολογία, αφού αποτελούσε βασική πηγή πλούτου για το νησί ανέκαθεν. Παρόλα αυτά δεν άργησε να ενταχθεί και αυτός ο τομέας στις νέες συνθήκες μέσα στον 19^ο αιώνα.

Επιπλέον, μικρότερο μεν, αξιοσημείωτο δε ρόλο διαδραμάτισε αυτήν την περίοδο στην οικονομία του νησιού η παραγωγή βαμβακερών και μεταξωτών υφασμάτων από τις γυναίκες του νησιού, η οποία παραγωγή έχαιρε ιδιαίτερης εκτίμησης σε πολλές περιοχές της Ελλάδας. Ταυτόχρονα είναι εντυπωσιακό και χρήζει σημείωσης ότι η Ζάκυνθος αυτήν την περίοδο αποτελεί μονοπώλιο στην πουδροποιία σε όλη την Ελλάδα.

Όσον αφορά στο λιμάνι της Ζακύνθου, εκτός από την εμπορική του σημασία και την εντυπωσιακή του χρήση για εισαγωγές και εξαγωγές προϊόντων, είχε σημαντική συμμετοχή στην οικονομία του νησιού, αφού το 10% των συνολικών τελών στο νησί προέρχονταν από τελωνιακούς δασμούς του λιμανιού. Αν και η Ζάκυνθος δεν προπορευόταν στην εμπορική ναυτιλία στο Ιόνιο, αυτήν την περίοδο γνώρισε εξαιρετική ακμή σε αυτόν τον τομέα με έναν επίσης εξαιρετικό εμπορικό στόλο.

Αναφορικά με τη φορολογία της Ζακύνθου στη Μεθενωτική περίοδο, παρατηρείται να έχουν παραμείνει αρκετά παρόμοια τα πράγματα με την περίοδο της Ενετοκρατίας, αφού και στη Γαλλοκρατία και την Αγγλοκρατία ελάχιστα άλλαξαν οι φορολογικές δομές. Δεν έγιναν πολλές προσπάθειες να προσαρμοστεί το φορολογικό

σύστημα σε αυτό του Ελληνικού Βασιλείου. Οι πιο σημαντικοί από τους φόρους ήταν αυτοί για το λάδι και τη σταφίδα.

Τέλος, παρά τις όποιες δυσκολίες μπορεί να αντιμετώπιζε το νησί κάτω από τις νέες συνθήκες, βρισκόταν σε μία σχετική αρμονία. Ικανοποιητικοί μισθοί και οικονομική σταθερότητα, συνεχής κίνηση του λιμανιού και αύξουσα αγροτική παραγωγή. Η ένταξη της Ζακύνθου αλλά και όλου του Ιονίου στο ελληνικό κράτος έδρασε αδιαμφισβήτητα ευεργετικά στη συνολική οικονομία όλου του Ελληνικού Βασιλείου.

3.4. Η οικονομική ανάπτυξη της Ζακύνθου κατά τον 20^ο αιώνα

Όπως προαναφέρθηκε, η ένωση της Ζακύνθου με την υπόλοιπο νεοσύστατο ελληνικό κράτος ενήργησε θετικά στην οικονομία του νησιού. Παρόλα αυτά, μετά το 1910 το νησί εμφανίζει σταδιακά σημάδια κρίσης και οικονομικής πτώσης. Η παρακμή αυτή κορυφώθηκε στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, όταν η Ζάκυνθος, όπως και όλη η χώρα γνώρισε απίστευτη οικονομική φθορά, όπως ήταν φυσικό.

Η οικονομία της Ζακύνθου τον 20^ο αιώνα φαίνεται να βασίζεται για άλλη μία φορά στη σταφίδα. Ωστόσο στηρίχτηκε και στην παραγωγή λαδιού αλλά και όλων των παραγώγων του, όπως πυρηνέλαιο και σαπούνι, με τις βιομηχανίες αυτών των δύο να διατηρούν τη σημασία που απέκτησαν κατά τη Μεθενωτική περίοδο. Αυτά μαζί με το κρασί αποτελούσαν τις σημαντικότερες εξαγωγές του νησιού, αποφέροντας ιδιαίτερη ενίσχυση στην οικονομία του. Επιπλέον το νησί στήριξε τις εξαγωγές του στη γλυκόριζα, τα δέρματα, τα πουλερικά και τα παράγωγά τους, τα υφάσματα αλλά και το αλάτι από τις αλυκές της Ζακύνθου.

Αναφορικά με τις συνθήκες των συσχετισμών των τάξεων στη Ζάκυνθο, παρατηρούμε μία αισθητή υποχώρηση της φεουδαρχικής τάξης. Το 1925 έρχεται να ταράξει την αγροτική παραγωγή με το Νομοθετικό Διάταγμα «Περί διαλύσεως των υφιστάμενων εν Ζακύνθω αγροληψιών». Ενίσχυσε τα κίνητρα των αγροτών για ατομική ιδιοκτησία κτημάτων, με αποτέλεσμα την αποδυνάμωση της φεουδαρχικής ιδιοκτησίας. Όσο για τις αστικές δραστηριότητες, βλέπουμε την ίδρυση αυτήν την

περίοδο του Ενεχυροδανειστηρίου, ενώ εξακολούθησαν να λειτουργούν το υποκατάστημα της Ιονικής Τράπεζας από την περίοδο της Αγγλοκρατίας και η Σταφιδική Τράπεζα.

Η αφετηρία για την οικονομική κρίση που γνώρισε η Ζάκυνθος στις αρχές του 20^{ου} αιώνα βρίσκεται στην ολοκλήρωση των έργων που οδήγησαν στη σταδιακή παρακμή του λιμανιού. Η επέκταση του σιδηρόδρομου μέχρι την Πάτρα και το άνοιγμα του ισθμού της Κορίνθου έδωσαν τα πρωτεία σε επιλογή λιμανιού στον Πειραιά και την Πάτρα, αφήνοντας την Ζάκυνθο πλέον σε δεύτερη μοίρα. Με αυτόν τον τρόπο ένα από τα σημαντικότερα λιμάνια του 19^{ου} αιώνα θα καταλήξει μέσα στον 20^ο να έχει χάσει την εμπορική του σημασία.

Τη σειρά των γεγονότων που οδήγησαν στην οικονομική κρίση που βίωσε η Ζάκυνθος τον 20^ο αιώνα αποτελούν οι Βαλκανικοί Πόλεμοι, ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος, το κίνημα της Θεσσαλονίκης του Βενιζέλου, η Μικρασιατική Καταστροφή, η παγκόσμια κρίση και ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος. Ήταν υπεραρκετά όλα αυτά τα γεγονότα για να προκαλέσουν ανεπανόρθωτη ζημιά στην οικονομία του νησιού. Ιδιαίτερο ρόλο βέβαια έπαιξε και η ευρωπαϊκή πολιτική σχετικά με τη ζήτηση της σταφίδας, αφού πλέον μεγάλο μέρος της παραγωγής καλυπτόταν από τη Γαλλία. Το γεγονός αυτό το επιδείνωσε ακόμα περισσότερο η κατάσταση της προσκόλλησης σε μεμονωμένη παραγωγή και συγκεκριμένα αυτή της σταφίδας, χάνοντας την ευκαιρία να επικεντρωθεί σε παραγωγές καλλιεργειών που θα είχαν μεγαλύτερη απήχηση.

Στον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο η Ζάκυνθος αρχικά καλείται να αντιμετωπίσει την ιταλική κατοχή. Οι κατακτητές επέβαλαν οργανωμένο συγκεκριμένο πρόγραμμα στο Ιόνιο που αποσκοπούσε στην ένταξή του στην Ιταλία. Το πρόγραμμα αυτό εμπεριείχε οικονομικά και θεσμικά μέτρα που θα βοηθούσαν σε αυτήν τη διαδικασία, επηρέασαν σημαντικά την οικονομία του νησιού και απέβλεπαν και στην αποκοπή των νησιών από την υπόλοιπη Ελλάδα.

Ορισμένα από αυτά τα μέτρα που έλαβαν χώρα στη Ζάκυνθο ήταν η αντικατάσταση της Τράπεζας της Ελλάδος από την Ανώνυμη Εταιρεία Ιονικού Εμπορίου, η διάλυση των τοπικών αγροτικών συνεταιρισμών, και η ενεργοποίηση του θεσμού της «οικονομικής αστυνομίας», που είχε ρόλο τον οικονομικό έλεγχο των δραστηριοτήτων του νησιού. Επίσης η απαγόρευση εξαγωγών προϊόντων της Ζακύνθου στην ηπειρωτική Ελλάδα και η απόσυρση των ελληνικών χαρτοσήμων.

Αντιθέτως η γερμανική κατοχή στο Ιόνιο συνοδεύτηκε από κατάσταση ερήμωσης και καταστροφής που χαρακτήριζε και την υπόλοιπη Ελλάδα, πριν την επαναφορά του νησιού και του ελληνικού κράτους σε ομαλή εθνική λειτουργία. Μόλις έφυγαν οι κατακτητές από τη Ζάκυνθο, το νησί προσπάθησε να μπει στους παλιούς ρυθμούς και να ανασυγκροτηθεί οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά. Δεν άργησε ωστόσο η οριστική συμφορά για το νησί το 1953 όταν έγινε ο καταστροφικός και φονικός σεισμός, γεγονός που ήρθε όχι μόνο να βάλει φρένο στην ανάπτυξη του νησιού, αλλά σχεδόν να το εκμηδενίσει κοινωνικοοικονομικά. Παρόλα αυτά, από τα μέσα του 1970 αρχίζουν να διαφαίνονται τα αποτελέσματα μίας δυναμικής ανοικοδόμησης στο νησί, βασιζόμενης κυρίως στον τουρισμό.

Μία από τις σημαντικότερες προκλήσεις που γνώρισε η Ζάκυνθος αυτήν την περίοδο ήταν η ανάγκη να ακολουθήσει τις ραγδαίες εξελίξεις ώστε να τις αξιοποιήσει στους μείζονες τομείς της οικονομίας της. Ωστόσο, όπως και η υπόλοιπη Ελλάδα, το νησί δυσκολεύτηκε να προσαρμόσει τις νέες δυνατότητες στην παραγωγή της με αποτέλεσμα να μην μπορεί να αξιοποιήσει στο έπακρον τις δυνατότητες που μπορούσε να δώσει στην οικονομία ο τουρισμός και η αγροτική παραγωγή.

Όσον αφορά στον τουρισμό, ήδη από το 1980 φαίνεται η Ζάκυνθος να προτιμάται ιδιαίτερα ως τουριστικός προορισμός από πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Παρόλα αυτά, δεν ήταν έτοιμη να δεχτεί τα τεράστια τουριστικά ρεύματα λόγω της ασταθούς οικονομίας, με αποτέλεσμα την ανισόρροπη κίνηση του τριτογενούς τομέα.

Τα ξενοδοχεία τότε στο νησί βρίσκονταν έξω από την πόλη με σκοπό ένα ήρεμο και ήσυχο περιβάλλον, αφού αυτό προσέλκυε τότε τους τουρίστες. Επίσης, τα αραιά τότε και μικρά ξενοδοχεία δεν επηρέαζαν τη φύση του νησιού. Από το 1980 και μετά παρατηρούμε αύξηση των ξενοδοχειακών μονάδων. Αυτό οφείλεται στην όλο και μεγαλύτερη προσέλευση τουριστών στο νησί αλλά και στην παράταση της διαμονής τους. Σε τούτη την εξέλιξη καθοριστικό ρόλο έπαιξε το αεροδρόμιο της Ζακύνθου.

Αυτή η γρήγορη αύξηση του τουριστικού πληθυσμού από το 1980 και μετά οδήγησε μεγάλη μερίδα του ντόπιου κόσμου να στρέψει το ενδιαφέρον σε αυτόν τον κλάδο ο οποίος προσέφερε εύκολο και γρήγορο χρήμα για τους κατοίκους. Αυτό βέβαια είχε αποτέλεσμα να παραμεληθούν άλλοι κλάδοι της οικονομίας του νησιού.

4. Ανάπτυξη - οικονομία

4.1. Η κατάσταση της χώρας

Τα τελευταία χρόνια η Ελλάδα ταλαιπωρείται από την γενικότερη οικονομική κρίση που εκτείνεται σε όλους τους παραγωγικούς και μη τομείς της. Η οικονομική στασιμότητα, οι δυσκολίες στις συναλλαγές, η προβληματική τραπεζική διαχείριση και χρηματοδότηση είναι μόνο η κορυφή του παγόβουνου, σε μια χώρα που βιώνει πρωτόγνωρες για τα μεταπολεμικά χρόνια συνθήκες. Η όποια ανάλυση, παρατήρηση ή αναφορά σε τομείς ή και περιοχές της χώρας ουσιαστικά σταθμίζεται από την γενικότερη κακή κατάσταση της ελληνικής πραγματικότητας αλλά και της παγκόσμιας. Οι εκτιμήσεις παγκοσμίως, αν και ποικίλλουν, συνηγορούν πως η κρίση όχι μόνο δεν βαίνει προς το τέλος της, αλλά παραμένει υπαρκτή, δυσεπίλυτη και κυρίως αναχαιτιστική για την ανάπτυξη της χώρας.

Υπό το πρίσμα λοιπόν μιας κακής οικονομικής συγκυρίας, υπάρχει η δυνατότητα μελετώντας την επιμέρους οικονομία να οδηγηθούμε σε δύο αντιδιαμετρικούς δρόμους. Τον δρόμο της πλήρους απαξίωσης των οικονομικών παραγόντων του τόπου και τον δρόμο της αναγκαστικής βίαιης ανάπτυξης ως εναλλακτικής.

4.2. Η νησιωτική Ελλάδα και τα Επτάνησα

Καθώς αναφερόμαστε στη νησιωτική Ελλάδα, δεν πρέπει να σκεφτόμαστε μόνο τις έννοιες «διακοπές», «θάλασσα», «τουρισμός». Μπορεί ο τελευταίος να είναι η κυρίαρχη πηγή εισοδήματος, σε κάποιες περιπτώσεις και η αποκλειστική, αλλά το σύνολο των δομών και των υπηρεσιών που τον συνθέτουν δεν έχει καμία σχέση με την εικόνα που αποκομίζει ο ταξιδιώτης. Το ιδιαίτερο ανάγλυφο της χώρας διαμορφώνει μια πολύ δύσκολη κατάσταση δημιουργίας και συντήρησης των δομών που σε μερικές περιπτώσεις είναι από στοιχειώδεις μέχρι ανύπαρκτες. Με την κατάσταση που επικρατεί σήμερα, οι νησιωτικές περιοχές της χώρας χαρακτηρίζονται ακόμα ως αναπτυσσόμενες. Με τις βασικές υποδομές όπως αεροδρόμια και λιμάνια σε στασιμότητα και την επένδυση στη δημόσια υγεία (νοσοκομεία και κέντρα υγείας) να υπολειπονται, η μοναδική ανάπτυξη

περιορίζεται στην πρωτοβουλία των ιδιωτών (επιχειρηματικότητα κυρίως τουριστική) .

Σε ό,τι αφορά τη δομή της οικονομίας των νησιών, αυτή διαφέρει καθοριστικά από εκείνη της υπόλοιπης χώρας με αρκετές ιδιαιτερότητες ανά νομό:

- Ο πρωτογενής τομέας εμφανίζει πολύ διαφορετικά αποτελέσματα μεταξύ των νομών: **ο ν. Κέρκυρας παρουσιάζει το χαμηλότερο ποσοστό (1,99%)**, όταν ο μέσος όρος της χώρας ήταν 3,69%. Άλλοι τέσσερις νομοί (**Λευκάδας**, Δωδεκανήσου, Κυκλάδων και Σάμου) έχουν συμμετοχή του πρωτογενή τομέα μικρότερη του εθνικού μέσου όρου.
- Η μεταποίηση είναι σχεδόν ανύπαρκτη σε όλα τα νησιά με τη συμμετοχή της να κυμαίνεται **από 1,42% του ΑΕΠ στο ν. Κεφαλληνίας** μέχρι το 6,05% στο ν. Ηρακλείου όταν ο μέσος όρος στη χώρα ήταν 8,15%, το 2012.
- Ο κλάδος των κατασκευών υπέστη υψηλές απόλυτες και ποσοστιαίες διακυμάνσεις την περίοδο 2000-12. Η κατάσταση που επικρατούσε το 2012 αποτυπώνει το γεγονός ότι αποτελεί τον κλάδο που έχει θιγεί ιδιαίτερα από τη κρίση: σε επίπεδο χώρας ο κλάδος παράγει το 2012 κατά 20% λιγότερο από την παραγωγή του 2008, ενώ στα νησιά η μείωση αυτή είναι 29,6%. Σε ό,τι αφορά το ποσοστό συμμετοχής του στο ΑΕΠ, στην πλειοψηφία των νησιωτικών νομών αυτό υπερβαίνει το αντίστοιχο της χώρας (2,59%). Είναι βέβαια πολύ χαμηλότερο από το αντίστοιχο του 2004 (8,98%) και του 2006 (8,80%) για τη χώρα, αλλά και των ποσοστών **άνω του 10%** που κατέγραψαν νομοί όπως της **Λευκάδας**, της **Ζακύνθου**, της Δωδεκανήσου, των Κυκλάδων και της Κρήτης, τις ίδιες χρονιές.
- Οι κλάδοι του εμπορίου, των μεταφορών - αποθήκευσης και των ξενοδοχείων-εστίασης αποτελούν τον σημαντικότερο οικονομικό τομέα των νησιών, και στην αρχή του αιώνα **είχε ξεπεράσει το 50%** **στα Ιόνια** και στο Ν. Αιγαίο, τις δύο περιφέρειες όπου ο τουρισμός υπερέρχει συντριπτικά. Τα επόμενα χρόνια η αύξηση του προϊόντος του κλάδου ήταν λιγότερο γρήγορη σε Δωδεκάνησα και **Κέρκυρα** σε αντίθεση με **τη Ζάκυνθο** και τις Κυκλάδες που κατέγραψαν ουσιαστικά **διπλασιασμό του τομέα σε απόλυτους αριθμούς και υψηλή ποσοστιαία αύξηση**. Στη συνέχεια η κρίση επηρέασε σημαντικά τον τομέα αφού σε επίπεδο χώρας υπάρχει μείωση κατά 26,8% σε απόλυτες τιμές (και υποχώρηση στο 23,71% του ΑΕΠ), ενώ στα νησιά η μείωση ήταν της τάξης του 33% με αποτέλεσμα να μην υπάρχει νομός με ποσοστό υψηλότερο του 45,9% (Κυκλάδες).

Με βάση την ανάλυση της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας (ΑΠΑ) σε περισσότερους κλάδους (αλλά ως το 2010) με το εμπόριο, τις μεταφορές και τα ξενοδοχεία-εστιατόρια να εξετάζονται χωριστά, προκύπτει ότι το εμπόριο έχει περίπου την ίδια βαρύτητα σε όλη τη χώρα (12,4% για την Ελλάδα και από 8,4% ως 12,4% στα νησιά). Αντίθετα στον κλάδο ξενοδοχείων-εστιατορίων, ο μέσος όρος της χώρας είναι 6,8% ενώ στα νησιά κυμαίνεται από 8,7% στη μη τουριστική Χίο μέχρι **33,3% στη Ζάκυνθο**. Σε ό,τι αφορά στις μεταφορές, οι διαφορές είναι μικρές μεταξύ Ελλάδας, Κρήτης και Β. Αιγαίου (6,6%, 7,1% και 7,4% αντίστοιχα) αλλά σημαντικές για Ιόνια και Ν. Αιγαίο (π.χ. **23%** σε Κυκλάδες και **Κεφαλληνία**).

- Τέλος σε ό,τι αφορά τις δημόσιες υπηρεσίες η μείωση σε απόλυτες τιμές τόσο σε επίπεδο χώρας όσο και σε επίπεδο νησιών για την περίοδο 2008-12 ήταν της τάξεως του 13% σε σχέση με το -20% που μειώθηκε γενικά το ΑΕΠ, με αποτέλεσμα η συνεισφορά τους να έχει αυξηθεί.

Να σημειωθεί πως η παρουσία του δημόσιου τομέα είναι ιδιαίτερα υψηλή στο Β. Αιγαίο λόγω διοικητικών κέντρων και πανεπιστημιακών ιδρυμάτων, ενώ σε άλλους νομούς η παρουσία του δημόσιου τομέα είναι ιδιαίτερα χαμηλή (Κεφαλληνία με 13,03% και **Ζάκυνθος με 13,87%**).

Μία βασική παρατήρηση που αφορά συνολικά τη χώρα είναι ότι ο τριτογενής τομέας ξεπερνά το 80% του ΑΕΠ, ενώ στα νησιά φτάνει στο 85%, με τους κλάδους εμπορίου, μεταφορών, τουρισμού και τον δημόσιο τομέα να αθροίζουν 57%. Αν και η κατάσταση αυτή έχει επηρεαστεί σημαντικά από την κρίση, εντούτοις είναι ενδεικτική της κατάστασης που επικρατεί και του ποιοι είναι οι ανθεκτικότεροι κλάδοι, ενώ καταγράφει και την αποβιομηχάνιση της χώρας.

5. Η Ζάκυνθος

5.1. Το φυσικό περιβάλλον

Η Ζάκυνθος βρίσκεται στο ανατολικό τμήμα του Ιονίου, 20 χλμ. δυτικά της Πελοποννήσου). Έχει περίπου 40 χλμ. μήκος και 20 χλμ. πλάτος και είναι το τρίτο σε μέγεθος νησί των Επτανήσων, μετά την Κεφαλονιά και την Κέρκυρα, καθώς καταλαμβάνει έκταση 406 χλμ και διαθέτει ακτογραμμή 123 χλμ.

Ως νησί του Ιονίου έχει εκτεταμένες ζώνες ημιορεινών εκτάσεων (55,15%), αν και δεν διαθέτει ψηλά βουνά. Η δυτική πλευρά του νησιού είναι απόκρημνη, χωρίς λιμάνια και με λίγους όρμους, ενώ η ανατολική σχηματίζει τη μεγάλη και κατάφυτη πεδιάδα της Ζακύνθου, που απλώνεται από τον κόλπο του Λαγανά μέχρι σχεδόν το βόρειο τμήμα της, τον όρμο των Αλυκών.

Οι δασικές εκτάσεις του νησιού είναι 45.700 στρέμματα, αλλά υπάρχουν και 227.000 στρέμματα με ορεινές και ημιορεινές θαμνώδεις εκτάσεις.

Δεν έχει ποτάμια (παρά μόνο έναν χειμάρρο) και έχει μερικές μικρές λίμνες.

Σχήμα 5.1.α έδαφος της Ζακύνθου

Μορφή ανάγλυφου του εδάφους	
Συνολική Έκταση	405.600 στρ.
Πεδινές Εκτάσεις	178.300 στρ.
Ορεινές Εκτάσεις	3.600 στρ.
Ημιορεινές εκτάσεις	223.700 στρ.

(πηγή : Συνεταιριστική Αυτοδιοίκηση Ζακύνθου/2010)

Το περιβάλλον στη Ζάκυνθο έχει γίνει αντικείμενο διεθνούς ενδιαφέροντος επειδή στις νότιες ακτές αναπαράγεται η θαλάσσια χελώνα *Caretta-caretta*, ένα σπάνιο είδος που προστατεύεται από διεθνείς συμβάσεις αλλά και από την ελληνική νομοθεσία. Στο νοτιοανατολικό άκρο του νησιού δημιουργήθηκε το 1999 το Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου (ΕΘΠΖ). Συνολικά το Πάρκο περιλαμβάνει 89,2 τετραγωνικά χιλιόμετρα θαλάσσιας έκτασης και 14,2 τετραγωνικά χιλιόμετρα χερσαίας έκτασης, ενώ η περιφερειακή ζώνη του είναι 31,2 τετραγωνικά χιλιόμετρα.

Επίσης στις απόκρημνες δυτικές ακτές του νησιού ζει και αναπαράγεται η φώκια *Monachus-Monachus*, που και αυτή προστατεύεται από την ελληνική και ευρωπαϊκή νομοθεσία (Natura).

Το νησί της Ζακύνθου βρίσκεται πάνω στο Αλπικό-Δεινοταυρικό τόξο και αυτό έχει ως συνέπεια να συμβαίνουν συχνοί ισχυροί σεισμοί. Η σημαντική συχνότητα εμφάνισης σεισμικών γεγονότων στη Ζάκυνθο είχε γίνει αντικείμενο καταγραφής των φαινομένων όσον αφορά στις επιπτώσεις συνολικά στο νησί και στο μέγεθος του σεισμού. Είναι χαρακτηριστικό ότι υπάρχουν καταγραφές για σεισμούς ακόμα και από το 17ο αιώνα, κάποιιοι από τους οποίους έχουν επιφέρει μεγάλες καταστροφές στο νησί.

Η συχνή εκδήλωση σεισμικών φαινομένων στο χώρο της Ζακύνθου έχει εντάξει το νησί στην υψηλότερη ζώνη σεισμικής επιτάχυνσης (Ζώνη III, $\alpha=0,36$) στον ελληνικό χώρο (Ε.Α.Κ – 2000, Πεντόγαλου, 2008).

5.2. Το ανθρωπογενές περιβάλλον

Τις τελευταίες δεκαετίες η Ζάκυνθος έχει εξελιχθεί σε μία από τις περιοχές με τη μεγαλύτερη ανάπτυξη στην Ελλάδα. Η αύξηση του πληθυσμού στους οικισμούς είναι υψηλότερη από την ανάπτυξη στην πόλη της Ζακύνθου, κυρίως χάρη στον ταχύτατα αναπτυσσόμενο τουρισμό. (Σούλη, 2011).

Στο παρελθόν η ανάπτυξη υποδομών περιοριζόταν κυρίως στην πόλη της Ζακύνθου και είχε παρατηρηθεί ασύμμετρη κατανομή στους γύρω οικισμούς. Έπειτα, καθώς ο τουρισμός άρχισε να ανθεί, η ανάπτυξη κινήθηκε προς τις ακτές της νότιας πλευράς του νησιού. Ο κόλπος του Λαγανά καλύφθηκε εκτενώς από κατασκευές σχετιζόμενες με τον τουρισμό. Δυστυχώς, αυτή η άνευ προηγουμένου αύξηση στη δόμηση χαρακτηρίστηκε από κακή χωροθέτηση, έλλειψη συνοχής στην αρχιτεκτονική μορφή, φτωχή ποιότητα κτισμάτων και ανεπαρκή δίκτυα υποδομών. Ως αποτέλεσμα, ο κόλπος του Λαγανά είναι πλέον άναρχα δομημένος, με πλήθος τουριστικών καταλυμάτων που παρέχουν ως επί το πλείστον υπηρεσίες χαμηλής ποιότητας. Στις κατασκευές αυτές παρατηρείται σωρεία πολεοδομικών παραβάσεων λόγω της αδιαφορίας προς την ευαισθησία της προστατευόμενης περιοχής και της άρνησης ορισμένων να εναρμονιστούν με τους σχετικούς κανονισμούς. Στις μέρες μας, απαραίτητη για τη δημιουργία νέων κατασκευών στον κόλπο του Λαγανά είναι η συμμόρφωση με ένα μεγάλο αριθμό αυστηρών περιορισμών. Κατά συνέπεια, η ανάπτυξη

τουριστικών καταλυμάτων έχει μεταφερθεί προς τη δυτική μεριά του Πάρκου, όπου οι κανονισμοί είναι περισσότερο χαλαροί.

Στην πόλη της Ζακύνθου λειτουργεί Μονάδα Επεξεργασίας Λυμάτων η οποία εξυπηρετεί ορισμένους μόνο εκ των οικισμών. Η πλειονότητα των λυμάτων καταλήγει μέσω ρεμάτων στη θαλάσσια ζώνη της περιοχής χωρίς επεξεργασία. Όσον αφορά τα όμβρια ύδατα, παροχετεύονται μέσω φυσικής ροής, ενώ τα απορρίμματα καταλήγουν σε χώρο υγειονομικής ταφής (ΧΥΤΑ) στην περιοχή του θαλάσσιου πάρκου .

5.3.Κοινωνικά χαρακτηριστικά των κατοίκων

Η Περιφέρεια των Ιονίων Νήσων και κατ' επέκταση και ο δήμος Ζακύνθου ακολουθούν σε μεγάλο βαθμό τις πληθυσμιακές εξελίξεις της χώρας. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα τελευταία χρόνια ο πληθυσμός παρουσιάζει ανάκαμψη, η οποία παρατηρείται σε όλα τα Ιόνια νησιά.

Ο πληθυσμός της περιφέρειας ανέρχεται σε 206.470 κατοίκους σύμφωνα με την απογραφή της ΕΛ.ΣΤΑΤ. του 2011 και αντιστοιχεί στο 1,91% του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Έχει υψηλή μέση πληθυσμιακή πυκνότητα (89,5 κάτοικοι ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο) έναντι του μέσου όρου της χώρας (81,75 κάτοικοι ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο) . Ο μόνιμος πληθυσμός στο νησί της Ζακύνθου, σύμφωνα με την τελευταία απογραφή, ανέρχεται στους 40.650 κατοίκους.

Σχήμα 5.3.α πληθυσμός της Ζακύνθου

Πραγματικός Πληθυσμός Ζακύνθου				
Έτος Απογραφής	1991	2001	2011	% διαφορά 1991-2011
Πληθυσμός	32.557	39.015	40.650	28,6%

(πηγή : ΕΛΣΤΑΤ/2011)

Σημαντικό στοιχείο της πληθυσμιακής κατανομής είναι το μικρό ποσοστό υπερηλικών του νησιού, καθώς τα 2/3 του πληθυσμού ανήκουν στις «ενεργές επαγγελματικά ηλικίες», που αυξήθηκαν σημαντικά τα τελευταία χρόνια λόγω του τουρισμού αλλά και της εγγύτητας με χώρες των οποίων οι κάτοικοι μεταναστεύουν στην Ελλάδα.

Γενικότερα οι πληθυσμιακοί δείκτες είναι αρκετά καλοί σε σχέση με την περιφέρεια και τον μέσο όρο της χώρας .

Σχήμα 5.3.β πληθυσμιακοί δείκτες 1

	Δείκτης γήρανσης	Δείκτης κοινωνικών βαρών	Δείκτης νεότητας
Ν. Ζακύνθου	1.03	0.53	0.17
Περ. Ιονίων Νησιών	1.33	0.54	0.14
Ελλάδα	1.10	0.47	0.15

	1991			2001		
	0-14	15-64	65+	0-14	15-64	65+
Ν. Ζακύνθου	6.497	20.397	5.663	6.667	25.515	6.836
Περ. Ιονίων Νησιών				32.121	137.971	42.892
Ελλάδα				1.664.085	7.468.395	1.831.540

(πηγή : ΕΛΣΤΑΤ/2001)

Στο νομό Ζακύνθου παρουσιάζεται μικρό ποσοστό αναλφάβητων αλλά και μικρό ποσοστό πτυχιούχων. Εκτός από τις υποδομές που διαθέτει σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης (41 νηπιαγωγεία, 22 δημοτικά σχολεία, 15 γυμνάσια και 5 λύκεια), λειτουργούν επίσης και δύο τμήματα του Α.Τ.Ε.Ι. Ιονίων Νήσων (Τμήμα Τεχνολογίας Περιβάλλοντος και Οικολογίας και το Τμήμα Προστασίας και Συντήρησης Πολιτισμικής Κληρονομιάς)

Σχήμα 5.3.β πληθυσμιακοί δείκτες 2

Γεωγραφικό Επίπεδο	Πτυχιούχοι Γ' βαθμίας εκπαίδευσης	Απόφοιτοι Β' βαθμίας εκπαίδευσης	Απόφοιτοι Α' βαθμίας εκπαίδευσης	Αναλφάβητοι
Ν. Ζακύνθου	10,9%	32,5%	45,3%	11,3%
Περ. Ιονίων Νήσων	11,8%	35,1%	39,8%	13,3%
Ελλάδα	16,9%	40,1%	39,1%	3,9%

(πηγή : ΕΛΣΤΑΤ/2011)

5.4.Οικονομικά χαρακτηριστικά των κατοίκων

Ο πρωτογενής τομέας απασχόλησης και ειδικότερα η γεωργία αποτελεί ακόμη σημαντικότερη πηγή εισοδήματος του νησιού μαζί με τον τουρισμό, παρά το γεγονός της μείωσης των αροσίμων εκτάσεων κατά 20 % εξ αιτίας της διόγκωσης του τουρισμού. Ο αγροτικός τομέας εξακολουθεί να συμβάλλει κατά 12% στην οικονομία του νησιού. Κύριες καλλιέργειες είναι της ελιάς και του αμπελιού που υποστηρίζει την πλούσια οινική παράδοση της Ζακύνθου. Ένα από τα βασικά αμπελουργικά προϊόντα είναι η μαύρη κορινθιακή σταφίδα. Στη Ζάκυνθο υπάρχουν καλλιεργούμενες ποικιλίες φυτών προσαρμοσμένων στις τοπικές συνθήκες όπως το Ζακυνθινό Πεπόνι και το Ζακυνθινό Νεροκρέμμυδο. Επίσης, έχει αναπτυχθεί μία από τις πλέον μεγάλωσμες φυλές προβάτων στην Ελλάδα, το πρόβατο φυλής Ζακύνθου. Ο δευτερογενής τομέας συμμετέχει με μικρότερο ποσοστό στην οικονομία. Ο έντονος τουριστικός χαρακτήρας του νησιού αποτρέπει ανάλογες δραστηριότητες οι οποίες θα ήταν ρυπογόνες για το περιβάλλον.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των μονάδων του δευτερογενούς τομέα αφορά τις μονάδες επεξεργασίας, μεταποίησης και συσκευασίας προϊόντων (οινοποιεία, σταφιδεργαστήρια, σφαγεία, τυροκομεία, αλευρόμυλοι κλπ) και τις μονάδες που σχετίζονται με την παραγωγή οικοδομικών υλικών ή γενικότερα έχουν σχέση με την οικοδομική δραστηριότητα (μονάδες παραγωγής αμμοχάλικου και έτοιμου σκυροδέματος, τα σχιστήρια πέτρας και μαρμάρου, τα ξυλουργεία, σιδηρουργεία κλπ).

Ο τομέας των υπηρεσιών, εκτός από τις υπηρεσίες του δημοσίου τομέα και των συναφών υπηρεσιών (ασφαλιστικά ταμεία κλπ), συμβάλλει κατά 68% στην τοπική οικονομία.

Το εμπόριο κυρίως είναι λιανικό. Τα προηγούμενα χρόνια παρατηρήθηκε ανάπτυξη υποδομών και δραστηριοτήτων χονδρικού εμπορίου σχετικού με τις τουριστικές δραστηριότητες. Υπολογίζεται ότι την τελευταία εικοσαετία τα καταστήματα λιανικού εμπορίου στο νομό Ζακύνθου σχεδόν τριπλασιάστηκαν. Την ίδια περίοδο τα καταστήματα χονδρικού εμπορίου υπολογίζεται ότι υπερδιπλασιάστηκαν.

5.5.Υποδομές του νησιού

Το νησί διαθέτει ένα βασικό λιμάνι στο κέντρο της πόλης, το οποίο εξυπηρετεί όλη την επιβατική και εμπορευματική κίνηση με την Κυλλήνη. Νοτίως του λιμανιού της Ζακύνθου έχει κατασκευαστεί μαρίνα χωρητικότητας 200 σκαφών περίπου.

Εκτός από το κεντρικό λιμάνι, έχουν επίσης κατασκευαστεί σε επίκαιρες θέσεις του νησιού μικρά λιμενικά έργα για την εξυπηρέτηση τοπικών αναγκών που αφορούν κυρίως στην αλιευτική δραστηριότητα και τα σκάφη αναψυχής.

Το κυριότερο βρίσκεται στις Βολίμες, Β.Α. του νησιού, και εξυπηρετεί τα μικρά αλιευτικά της περιοχής, σκάφη αναψυχής, καθώς και τη θαλάσσια επικοινωνία με το λιμάνι της Πεσσάδας στην Κεφαλονιά. Οι υπόλοιποι λιμενίσκοι, οι οποίοι κατανέμονται κατά γεωγραφική σειρά ανατολικά και νότια του νησιού, είναι οι λιμενίσκοι Αλικανά, Γερακαρίου, Κυψέλης και Πλάνου, βορείως της πόλης, ο λιμενίσκος Βασιλικού στο Ν.Α. άκρο του νησιού, ο λιμενίσκος του Αγίου Σώστη στον κόλπο του Λαγανά και ο λιμενίσκος του Κερίου. Οι δυτικές ακτές θεωρούνται αφιλόξενες για λιμενικά έργα λόγω της μορφολογίας τους, αλλά και του προσανατολισμού τους προς το ανοιχτό πέλαγος.

Η Ζάκυνθος διαθέτει αεροδρόμιο το οποίο βρίσκεται σε μικρή απόσταση από την πόλη. Τα τελευταία χρόνια εκτελούνται και πτήσεις charter από το εξωτερικό, κυρίως από την Αγγλία και την Ιταλία. Η αεροπορική διακίνηση παρουσιάζει πολύ έντονες εποχικές διακυμάνσεις, με αιχμές κατά τη θερινή τουριστική περίοδο.

Το οδικό δίκτυο του νησιού που συνδέει τις δημοτικές ενότητες έχει περίπου τα ίδια χαρακτηριστικά με τα υπόλοιπα νησιά. Χαρακτηρίζεται ως δευτερεύον οδικό δίκτυο, με μικρό μήκος εθνικών οδών και μεγαλύτερο μήκος οδών επαρχιακού δικτύου.

Το οδικό δίκτυο συμπληρώνεται από ένα επίσης πυκνό δίκτυο αγροτικών οδών, σε σχέση με την επιφάνεια γης που καλύπτει, αλλά και πάλι κρίνεται ελλιπές λόγω της μορφολογίας του εδάφους της περιοχής.

Τέλος, οι υποδομές υγείας και κοινωνικής πρόνοιας κρίνονται ικανοποιητικές, με ελλείψεις να σημειώνονται κατά τους εαρινούς μήνες εξ αιτίας των αυξανόμενων αναγκών που απορρέουν από την υψηλή συγκέντρωση επισκεπτών στην περιοχή. Οι ανάγκες των κατοίκων της Ζακύνθου καλύπτονται από το Εθνικό Σύστημα Υγείας με τις υποδομές ενός νοσοκομείου, κέντρων υγείας και με δημόσια περιφερειακά και αγροτικά ιατρεία.

6. Ανάπτυξη – οικονομική ανάλυση

Τα χαρακτηριστικά της Ζακύνθου «αποτελούν στο σύνολό τους τα μεγάλα και ποιοτικά συγκριτικά πλεονεκτήματά της, στα οποία πρέπει να εδράζονται οι πολιτικές ανάπτυξης της για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητάς της» (Πενταετές Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Ζακύνθου 2014-2019)

Ο δήμος Ζακύνθου παράγει περίπου 0,27-0,28% του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος της χώρας, ενώ διαθέτει το 0,31% του πληθυσμού. Η Ζάκυνθος είναι 13η στην κατάταξη των ελληνικών νομών με ποσοστό 98% του μέσου όρου της Ελλάδας, κατά το 2001.

Μια πιο λεπτομερής ανάλυση των οικονομικών δεδομένων του νησιού δεν θα μπορούσε παρά να περιλαμβάνει αρχικά την αγροτική ανάπτυξη και ακολούθως την τουριστική. Λόγω των ιδιομορφιών της, εξέχουσα θέση καταλαμβάνει η πολιτισμική της ανάπτυξη σε συνδυασμό με τους πυλώνες της παιδείας και της λαογραφικής της παράδοσης.

6.1.Αγροτική και κτηνοτροφική ανάπτυξη

6.1.1. Αγροτική καλλιέργεια

Όπως έχει ήδη αναπτυχθεί και σε προηγούμενες ενότητες, η φυσική γεωγραφία των ελληνικών νησιών δεν μπορεί να θεωρηθεί ιδιαίτερα κατάλληλη για ανάπτυξη εντατικών και μεγάλης έκτασης καλλιεργειών – εκτροφών. Τα χαρακτηριστικά που περιορίζουν την υποστήριξη τέτοιου είδους εντατικοποίησης και μεγάλης κλίμακας καλλιεργειών – εκτροφών είναι κυρίως το ανάγλυφο και η έλλειψη φυσικών πόρων (έδαφος, νερό) .

Η **αγροτική Ζάκυνθος** κατέχει το 95% της συνολικής έκτασης του νησιού, όπου κατοικεί το 70% περίπου του συνολικού πληθυσμού της, και περιλαμβάνει μία μεγάλη ποικιλία πεδινών και ορεινών κοινοτήτων, όπου διαφυλάσσονται τα ήθη, τα έθιμα και οι παραδόσεις του λαού της. Περιλαμβάνει, επίσης, περιοχές εξαιρετικού φυσικού κάλλους, με διεθνή προβολή και μεγάλη περιβαλλοντική και ιστορική αξία, και πολλά μνημεία παραδοσιακής αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.

Η συμβολή της αγροτικής οικονομίας στον πλούτο της Ζακύνθου (δηλαδή στον σχηματισμό του Ακαθάριστου Εγχώριου Ζακυνθινού Προϊόντος) είναι ιδιαίτερα

σημαντική με ποικιλία οικονομικών δραστηριοτήτων που επεκτείνονται κυρίως στην **πρωτογενή γεωργική παραγωγή** και τη **μεταποίηση** (π.χ. παραγωγή τροφίμων και ποτών).

Η αγροτική οικονομία και κοινωνία έχουν μεγάλη σημασία όχι μόνο για τη συμβολή τους στον οικονομικό πλούτο του νησιού, αλλά επίσης γιατί αποτελούν αστείρευτη πηγή κοινωνικών, παραδοσιακών, και περιβαλλοντικών αγαθών και αξιών . Ο ρόλος της γεωργίας, η επιρροή του φυσικού περιβάλλοντος, τα αγροτικά τοπία, η γλωρίδα και η πανίδα είναι μερικά μόνον από τα στοιχεία που προσδιορίζουν τις διαφορές ανάμεσα στην αστική και στις αγροτικές περιοχές της Ζακύνθου και αποτελούν πηγή πλούτου, αφού χάρη σ' αυτούς δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για αύξηση της απασχόλησης και δημιουργία εισοδήματος. Η διατήρηση, συνεπώς, αυτών των φυσικών και συνεχώς ανανεούμενων πλουτοπαραγωγικών πηγών σε κατάσταση συνεχούς αειφορίας και βιωσιμότητας είναι βασική προϋπόθεση για την μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα αυτής καθαυτής της ζακυνθινής κοινωνίας. Πράγματι, η αγροτική οικονομία υπήρξε ιστορικά «η ατμομηχανή» της ζακυνθινής οικονομίας, εξασφαλίζοντας «τα προς το ζην» στη μέση ζακυνθινή οικογένεια και προσφέροντας τις πρώτες ύλες για την στοιχειώδη μεταποιητική βιομηχανία/βιοτεχνία του νησιού: ελαιοτριβεία, οινοποιεία, σταφιδεργοστάσια, πυρηνελαιουργεία, κ.ο.κ.

Πιο συγκεκριμένα από τα 405.600 στρέμματα της συνολικής της έκτασης τα 178.300 στρέμματα είναι πεδινές εκτάσεις, τα 223.700 στρέμματα είναι ημιορεινές και τα υπόλοιπα 3.600 είναι ορεινές. Από τα παραπάνω, η συνολική γεωργική έκταση υπολογίζεται σε περίπου 175.000 στρέμματα, που αποτελεί το 42,65% της έκτασης του νησιού (176.981 στρέμματα το 2007).

Από αυτά, τα 86.000 στρέμματα είναι ελαιώνες, τα 57.000 στρέμματα είναι γεωργικές καλλιέργειες, τα 26.000 στρέμματα αμπελώνες, τα 4.500 στρέμματα κηπευτικά, τα 1.400 στρέμματα εσπεριδοειδή και τα υπόλοιπα 100 στρέμματα άλλες δενδροκομικές εκτάσεις.

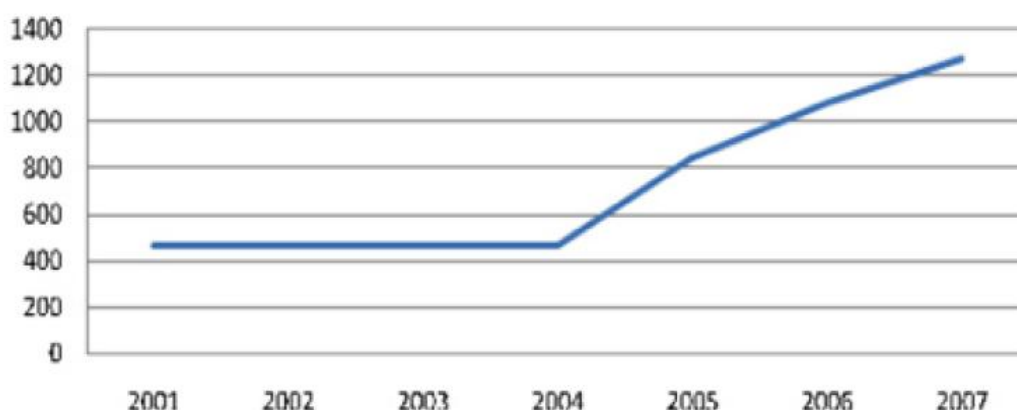
Ιδιαίτερη μνεία θα πρέπει να δοθεί στη βιολογική καλλιέργεια.

Αν και η βιολογική καλλιέργεια της ελιάς είναι μόνο το 1 – 2% επί του συνόλου, αξίζει να σημειωθεί πως από το 2005 και μετά είναι συνεχώς αναπτυσσόμενη, όπως φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα.

Δείχνοντας λοιπόν μια τάση που συνεχίζεται μέχρι και σήμερα, βλέπουμε αρχικά τη δυνατότητα βελτίωσης της παραγωγής και του αποτελέσματος και στη συνέχεια την

προσπάθεια να ξεπεραστούν οι λόγοι στασιμότητας (άγνοια και έλλειψη ευαισθητοποίησης σε θέματα περιβάλλοντος).

Σχήμα 6.1.α Εξέλιξη καλλιεργήσιμης βιολογικά γης (σε στρέμματα)



(πηγή : ΣΑΖ 2010)

	2001	2002	2003	2003	2004	2005	2006	2007
Ν. Ζακύνθου	466,0	466,0	466,0	466,0	466,0	847,3	1.089,4	1.278,8

(πηγή : Διεύθυνση Αγροτικής Ανάπτυξης Ζακύνθου)

Να σημειωθεί πως ο πολυτεμαχισμένος και διάσπαρτος κλήρος, γεγονός που δεν είναι ασήμαντο, δυσκολεύει την απότομη αλλαγή καλλιέργειας ή τη βελτίωση των μεθόδων παραγωγής.

Εκτός των αναφερομένων, οι σημαντικότερες καλλιεργούμενες ποικιλίες είναι αυτές του ζακυνθινού πεπονιού, του ζακυνθινού νεροκρέμμυδου, της σταφίδας, της ζακυνθινής φράουλας και η ποικιλία αμπελιού «Αυγουστιάτης». Γνωστοί τύποι κρασιού με βάση τα ζακυνθινά σταφύλια είναι το Βερντέα, η Ρομπόλα και το Λιανορόγι.

Ο «μαύρος χρυσός της Ζακύνθου», η σταφίδα, αναγνωρίστηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση το 2007 ως γεωργικό προϊόν προέλευσης με το όνομα «Σταφίδα Ζακύνθου», ενώ η Βερντέα είναι ένα από τα δύο μόνο ελληνικά κρασιά ΟΚΠ (Ονομασία Προέλευσης Κατά Παράδοση).

Το Γραφείο Γεωργικής Ανάπτυξης του νομού Ζακύνθου αποτελείται από πενήντα γεωργικούς συνεταιρισμούς, με 5.500 μέλη συνολικά.

Ο δευτερογενής τομέας συμμετέχει με μικρότερο ποσοστό στην οικονομία του νησιού. Το μεγαλύτερο μέρος των μονάδων του είναι αυτό της επεξεργασίας, μεταποίησης και συσκευασίας των παραγόμενων προϊόντων. Σ' αυτές ανήκουν τα οινοποιεία, τα σταφιδεργοστάσια, τα σφαγεία, τα τυροκομεία, οι αλευρόμυλοι κ.λπ. Τα μικρού μεγέθους ελαιοτριβεία αποτελούν το μεγαλύτερο ποσοστό εγκαταστάσεων. Χαρακτηριστικά, σύμφωνα με στοιχεία που προκύπτουν από τη Διεύθυνση Γεωργίας Ζακύνθου, βάσει των επιδοτήσεων των ελαιοπαραγωγών, κατά το 1998 το μεγαλύτερο ελαιοτριβείο της περιοχής επεξεργάστηκε περίπου 2000 τόνους ελαιόκαρπου. Φυσικά, η μέση απόδοση στο σύνολο των μονάδων της περιοχής μελέτης είναι σαφώς χαμηλότερη. Υπάρχουν ακόμη τυροκομεία και οικοτεχνίες παραγωγής ντόπιου λαδοτυριού Ζακύνθου με τη μεγαλύτερη τυροκομική μονάδα να βρίσκεται στις Βολίμες. Επίσης υπάρχουν και μικρότερες οικοτεχνίες παραγωγής κρασιού και μελιού.

Στις Βολίμες, εκτός από τον γυναικείο συνεταιρισμό, ο οποίος λειτουργεί από το 1988, παράγονται ντόπια χειροτεχνήματα και είναι μια από τις κύριες πηγές χειροποίητων δαντελών και κιλιμιών στην περιοχή.

Γενικά ο δευτερογενής τομέας παίζει μικρό ρόλο στην οικονομική ζωή της περιοχής, αξιοποιώντας την αγροτική παραγωγή καθώς και τις παραδοσιακές δεξιότητες των κατοίκων.

6.1.2. Κτηνοτροφία

Η κτηνοτροφία ασκείται συστηματικά στο νησί και ειδικότερα στους ορεινούς όγκους, όπου υπάρχουν διαθέσιμοι βοσκότοποι. Όμως έχει παρατηρηθεί μείωση στον αριθμό των εκτρεφόμενων ζώων κατά την τελευταία δεκαετία, με μικρή εξαίρεση των αιγών, των οποίων ο αριθμός έχει εμφανίσει μικρή αύξηση. Κύρια αιτία της μείωσης αυτής είναι η υποβάθμιση των βοσκοτόπων της περιοχής.

Από το αιγοπρόβειο γάλα παράγεται το ντόπιο λαδοτύρι το οποίο ονομάζεται «ζακυνθινό λαδοτύρι». Το συγκεκριμένο προϊόν, μετά από απόφαση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχει χαρακτηριστεί ως «Προϊόν Ονομασίας Προέλευσης» (ΠΟΠ), γεγονός που ενδέχεται να συμβάλλει στην περαιτέρω αύξηση των εκτρεφόμενων αιγοπροβάτων στο νησί. Επίσης στο νησί εκτρέφεται το «ζακυνθινό πρόβατο», το οποίο είναι από τις πλέον μεγάλωσμες φυλές προβάτων στην Ελλάδα. Εκτρέφεται

ως ημι-οικόσιτο ή ποιμενικό κυρίως στα πεδινά, αλλά υπάρχουν και μερικά κοπάδια στα ορεινά.

Τέλος, στο νησί υπάρχει μεγάλος αριθμός κυνελών μελισσών, που υπολογίζονται γύρω στις 4.500.

6.1.3. Αλιεία

Με βάση τα στοιχεία της ΕΣΥΕ, το 1999 λειτουργούσαν 50 μηχανοκίνητα επαγγελματικά αλιευτικά σκάφη παράκτιας θαλάσσιας αλιείας, που ανήκουν στον τοπικό πληθυσμό του νησιού. Τα περισσότερα αλιευτικά σκάφη ανήκουν σε κατοίκους των Βολιμών (Άγιος Νικόλαος), των Άνω Βολιμών (Σκινάρι), του Αγίου Λέοντος και του Κερίου. Η ποσότητα αλιευμάτων κατά υπολογισμό για το 2007 στην περιοχή του Ιονίου ήταν 5.744.3 τόνοι, μειωμένη κατά πολύ σε σχέση με το 2006 (6.587.5 τόνοι).

6.1.4. Ορυκτός πλούτος

Το υπόλοιπο μέρος του **δευτερογενούς τομέα** αφορά στις μονάδες που σχετίζονται με την παραγωγή οικοδομικών υλικών ή γενικότερα έχουν σχέση με την οικοδομική δραστηριότητα (μονάδες παραγωγής αμμοχάλικου και έτοιμου σκυροδέματος, τα σχιστήρια πέτρας και μαρμάρου, τα ξυλουργεία, σιδηρουργεία κ.λπ.) και τη λατόμηση αδρανών υλικών. Υπάρχουν βέβαια και κάποιες οικοτεχνίες παραγωγής παραδοσιακών προϊόντων, καθώς και βιοτεχνίες ξύλου και σιδήρου.

Στην περιοχή του Αγίου Λέοντα υπάρχουν μονάδες παραγωγής αδρανών, ενώ στην Αγία Μαρίνα υπάρχει η μοναδική θεσμοθετημένη λατομική ζώνη. Παρά το γεγονός ότι έχει ληφθεί απόφαση «για μη καθορισμό λατομικών περιοχών στη Ν.Α.

Ζάκυνθο» (Περιοδικό Λατομείο, Τεύχος 13), ήδη λειτουργεί εκτός νομιμότητας πληθώρα λατομείων .

Στην περιοχή του Γυρίου παράγονται πλακοειδείς λίθοι, που χρησιμοποιούνται για διακοσμητικές κυρίως επενδύσεις. Υπάρχει πλούσια παράδοση στη λιθογλυπτική χειροτεχνία, προϊόντα της οποίας έχουν κατά καιρούς παρουσιαστεί σε διάφορες εκθέσεις (μουντάρια, γλάστρες, υπέρυθρα, οικόσημα, βρύσες κ.ά.)

Στην περιοχή Ελατίων λειτουργούν 34 επιχειρήσεις του δευτερογενούς τομέα, πέντε από τις οποίες είναι λατομικές. Σε αυτές απασχολούνται 61 άτομα συνολικά.

Στην περιοχή Αρτεμισίων λειτουργούν 39 επιχειρήσεις, από τις οποίες 4 λατομικές

και 2 εργαστήρια λάξευσης παραδοσιακής ζακυνθινής πέτρας, με 126 θέσεις εργασίας.

6.2. Τουρισμός

6.2.1. Τουριστική ανάπτυξη

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 μια νέα και πολλά υποσχόμενη οικονομική δραστηριότητα άρχισε να αναδύεται υπό την πίεση της ισχυρής ζήτησης των τουριστών, γεγονός που τελικά οδήγησε στη σταδιακή παράδοση του ρόλου της «οικονομικής ατμομηχανής» της ζακυνθινής οικονομίας στον **τριτογενή τομέα** των υπηρεσιών, με κυρίαρχο τον τουρισμό.

Σχήμα 6.2.α Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία από δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ν. Ζακύνθου	212,18	221,18	242,39	223,85	285,66	270,91
Περ. Ιονίων Νήσων	789,76	806,66	861,82	853,45	979,62	876,79
Ελλάδα	9.732	10.251	10.846	11.460	13.729	13.238

Πηγή : ΕΣΑ 2011

Ο τουρισμός αποτελεί σήμερα τη σημαντικότερη οικονομική δραστηριότητα του νησιού της Ζακύνθου. Τις τελευταίες τέσσερις δεκαετίες η ανάπτυξή του, με τη μορφή του μαζικού τουρισμού, ήταν αλματώδης. Έχει κυριαρχήσει απόλυτα και έχει οδηγήσει στην εμφάνιση φαινομένων άναρχης δόμησης, συσσώρευσης επιχειρήσεων και ανεξέλεγκτης χρήσης των φυσικών πόρων, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα τον κόλπο του Λαγανά.

Ο τουρισμός αποτελεί τον πλέον δυναμικό τομέα της οικονομίας του νησιού και η συμμετοχή του **τριτογενούς τομέα** γενικά στο Ακαθάριστο Περιφερειακό Προϊόν είναι καθοριστική και συνεχώς αυξανόμενη.

Το άλμα του τουρισμού και η απαρχή σημαντικών επενδύσεων ξεκίνησαν τη δεκαετία του '80 και συνεχίζονται μέχρι σήμερα.

Σχήμα 6.2.β Συγκριτικός πίνακας διανυκτερεύσεων και πληρότητας

	Αφίξεις		Διανυκτερεύσεις		Πληρότητα	
	2009	2010	2009	2010	2009	2010
Ν. Ζακύνθου	354.924	341.759	2.478.00	2.357.867	68,5%	62%
Περ. Ιονίων νήσων	1.121.242	1.140.147	7.340.122	7.165.641	63,2%	58,5%
Ελλάδα	5.894.490	15.840.595	64.292.443	65.059.095	51,1%	48,1%

Πηγή : ΕΣΑ 2011

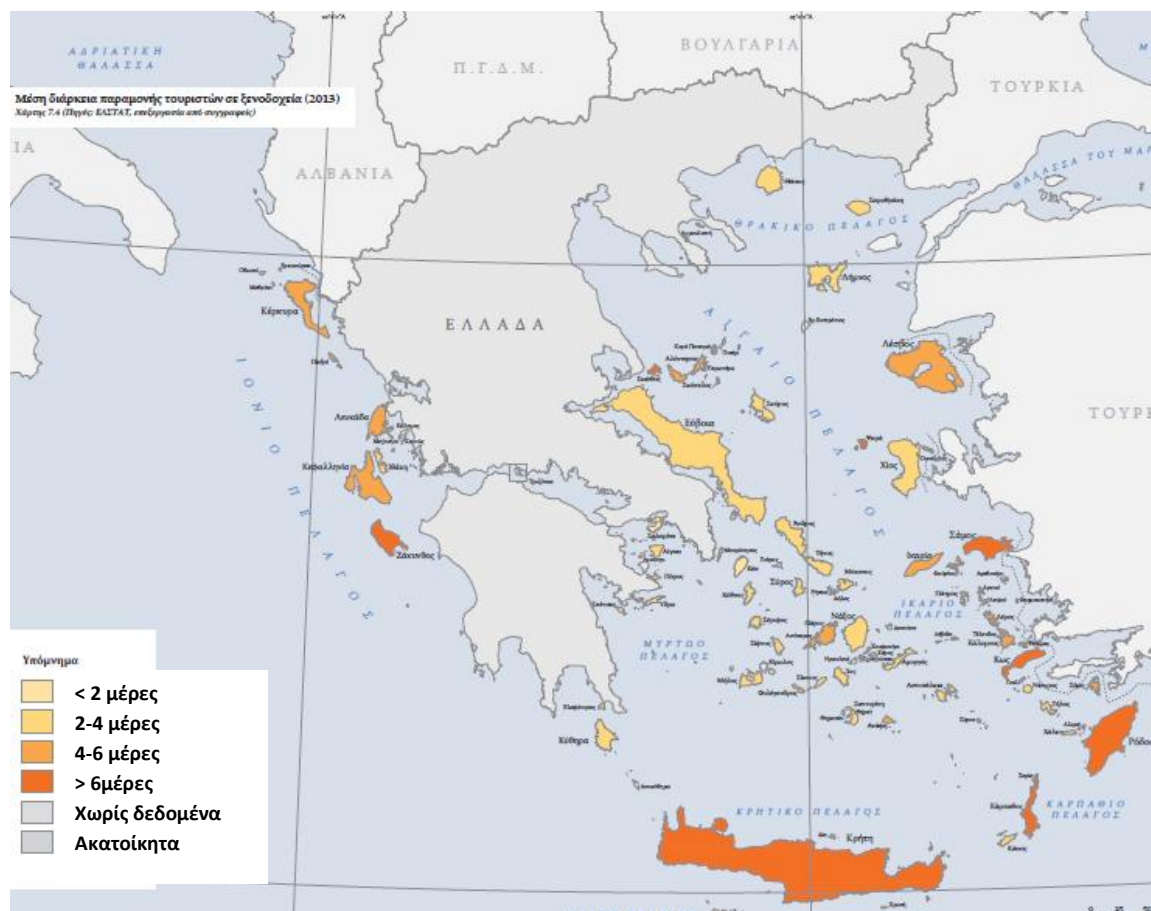
Η ανάπτυξη του τουριστικού τομέα συνοδεύτηκε από την αλματώδη ανάπτυξη όλων των τεχνικών υποδομών και τη ραγδαία εξέλιξη των τοπικών αγορών και της τοπικής οικονομίας. Η οικονομική κρίση δεν δείχνει να πλήττει, αριθμητικά τουλάχιστον, τις αφίξεις τουριστών, ενώ έχει μεγάλες συνέπειες στην ποιοτική σύνθεση των τουριστών. Το εφαρμοζόμενο σύστημα «all inclusive» πολλών ξενοδοχείων επιφέρει μεγάλο πλήγμα στις μικρές τουριστικές επιχειρήσεις, κυρίως της εστίασης. Από οικονομική άποψη ο τουρισμός αποτελεί τη ραχοκοκαλιά της τοπικής οικονομίας. Το νησί εξαρτάται τόσο πολύ από τον τουρισμό, ώστε οποιοσδήποτε περιοδικές κρίσεις στη διεθνή τουριστική αγορά προκαλούν άμεσες συνέπειες σε αυτό.

Σήμερα η Ζάκυνθος προσελκύει μεγάλο μέρος του τουρισμού που κατευθύνεται από την εσωτερική και εξωτερική αγορά προς τα Ιόνια νησιά. Με πάνω από 15.000 κλίνες είναι το τρίτο νησί μετά την Κρήτη και τη Θήρα σε δυναμικότητα, ενώ υπολογίζεται πως έχει 106 κλίνες ανά ξενοδοχειακή μονάδα (μέσο επίπεδο πανελλαδικά 79,5 κλίνες ανά μονάδα).

Η Μέση Διάρκεια Παραμονής (ΜΠΔ) είναι από τις μεγαλύτερες στη χώρα (6 μέρες+) με κατά κύριο λόγο αλλοδαπούς τουρίστες από τη βόρεια και δυτική Ευρώπη με μέτριο ή χαμηλό εισόδημα.

Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια υπάρχει έντονη επισκεψιμότητα από τουρίστες της ανατολικής Ευρώπης.

Σχήμα 6.2.γ Μέση διάρκεια παραμονής τουριστών ανά νησί



Πηγή : ΕΛΣΤΑΤ

Τα κύρια προβλήματα που συνδέονται με την ανάπτυξη και τη βιωσιμότητα της τουριστικής βιομηχανίας στη Ζάκυνθο είναι η εποχικότητα (Μάιος με Οκτώβριο) και η μαζικότητα των κρατήσεων. Οι κρατήσεις γίνονται μέσω μεγάλων τουριστικών επιχειρήσεων που, εκτός των χαμηλών τιμών που πετυχαίνουν λόγω μεγέθους και ολιγοπωλιακής πολιτικής, ουσιαστικά καθιστούν την αγορά εξαρτώμενη από πολιτικές ακόμα και καιροσκοπικές καταστάσεις που είναι ικανές να δημιουργήσουν μέχρι και απόλυτο χάος (μαζικές ακυρώσεις) ή μη εξυπηρετούμενες συνθήκες (αλλαγή πληθυσμιακού πελατολογίου) με αρνητικά αποτελέσματα για τον τόπο. Ουσιαστικά η αποδοτικότητα των επιχειρήσεων είναι ασύμμετρα μικρή σε σχέση με τον αριθμό των κρατήσεων.

Αν σε αυτά προσθέσει κανείς τον ντόπιο πληθυσμό αλλά και εκείνους που έρχονται να εργαστούν ή να στήσουν επιχειρήσεις, εποχικά ή μόνιμα, τότε αντιλαμβάνεται πως ολόκληρη την τουριστική περίοδο στο νησί σε καθημερινή βάση αποικεί ένας πληθυσμός που κυμαίνεται από 130.000 με 180.000 ανθρώπους. Το αποτέλεσμα είναι να αυξάνει ο πληθυσμός στο τετραπλάσιο και οι υποδομές να αδυνατούν να αντεπεξέλθουν.

6.2.2. Αξιοθέατα και προορισμοί

Από πλευράς ποιότητας και ποικιλίας αξιοθέατων και προορισμών, η Ζάκυνθος είναι ιδιαίτερα προικισμένη με όμορφες παραλίες και καθαρά νερά. Οι διάφοροι κολπίσκοι που την περιβάλλουν, μαζί με τις οργανωμένες παραλίες, δημιουργούν ποικιλία επιλογών για τους επισκέπτες.

Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του κολπίσκου «Ναυάγιο» που φιλοξενεί από το 1982 ένα εμπορικό πλοίο το οποίο, καθώς έκανε λαθρεμπόριο τσιγάρων, προσάραξε στην περιοχή λόγω πειρατείας. Η ιδιοτροπία της φύσης στις σεισμογενείς δυτικές ακτές της Ζακύνθου και τα βαθιά νερά του Ιόνιου πελάγους δυσκόλεψαν το πλήρωμα που ουσιαστικά παράτησε το πλοίο και χάρισε στην περιοχή το πλέον φωτογραφημένο αξιοθέατο του νησιού. Η πρόσβαση στην περιοχή γίνεται μόνο με καϊκία και οι επισκέπτες μένουν στην περιοχή για λίγες ώρες.

Στην περιοχή του κόλπου του Λαγανά, όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, κατά την περίοδο της ωοτοκίας συγκεντρώνονται οι θαλάσσιες χελώνες *Caretta Caretta* και γεννούν τα αβγά τους. Παρά την προστασία του είδους, η περιοχή είναι προσβάσιμη από τους επισκέπτες και αποτελεί σημείο συσσώρευσης τουριστών.

Η περιοχή του Λαγανά, αν και υπόκειται σε περιορισμούς φωταγώγησης και θορύβου, αποτελεί το πλέον ανεπτυγμένο τουριστικό θέρετρο με πλήθος μάλλον κακής ποιότητας τουριστών, που δημιουργεί αρκετά προβλήματα. Περιλαμβάνεται δε, στον μικρό κατάλογο των πανευρωπαϊκών προορισμών για διακοπές χωρίς έλεγχο και «όρια».

6.3.Εμπορικές δραστηριότητες

Η διαχείριση και διακίνηση εμπορευμάτων στην περιοχή του Ιονίου αντιμετωπίζει δυσκολίες, οι οποίες έχουν να κάνουν κυρίως με το νησιωτικό χαρακτήρα, τις δυσκολίες διασύνδεσης, το μικρό μέγεθος, τις επιβαρύνσεις που υφίσταται η τοπική αγορά, τη χαμηλή διαλειτουργικότητα μεταξύ των διαφόρων μέσων μεταφοράς, αλλά και την ανυπαρξία τερματικών σταθμών συνδυασμένων μεταφορών.

Η μεταποίηση κυρίως αγροτικών προϊόντων (κρασί, λάδι κ.λπ.), όπως αναφέρθηκε, είναι ένας κλάδος ο οποίος βρίσκεται σε ανάπτυξη μιας και συνδέεται με τον τουρισμό. Τα εμπορικά καταστήματα αποτελούν το 15% περίπου των συνολικών καταστημάτων του νησιού και απασχολούν περίπου το 10% του πληθυσμού του. Αν και τα τελευταία χρόνια παρατηρείται αύξηση της παρουσίας του κλάδου αυτού στην περιοχή, χαρακτηρίζεται από έντονο εποχικό χαρακτήρα.

Σχεδόν όλα τα εμπορικά καταστήματα του Λαγανά, αλλά και των περισσότερων περιοχών έξω από την πόλη της Ζακύνθου, παραμένουν κλειστά κατά τη διάρκεια του χειμώνα και αποτελούν ουσιαστικά είτε «πάρεργο» για τους κατοίκους είτε απασχόληση συμπληρωματικού χαρακτήρα.

6.4.Πολιτισμός – μνημεία

Τον ακμαίο πολιτισμό του παρελθόντος μαρτυρούν μερικά αρχαία ερείπια, τοιχογραφίες αγίων σε εκκλησίες που διασώθηκαν από τη βυζαντινή περίοδο και αρχαία νομίσματα.

Η τέχνη και η λογοτεχνία είχαν αρχή μόλις στον δέκατο πέμπτο αιώνα κάτω από την ενετική κυριαρχία και επέτρεψαν τη γέννηση ενός πλούσιου πολιτισμού σε αντίθεση με την υπόλοιπη Ελλάδα η οποία, κάτω από το ζυγό των τούρκων, περνούσε μία από τις πιο σκοτεινές περιόδους της ιστορίας της.

6.4.1. Λογοτεχνία

Η απαρχή της λογοτεχνίας τοποθετείται στον δέκατο πέμπτο αιώνα όταν οι ποιητές του νησιού διακρίνονταν όχι μόνο για την ποίηση και την πεζογραφία αλλά και για τις μεταφράσεις αρχαιοελληνικών κειμένων στην καθομιλουμένη.

Τον επόμενο αιώνα η Ζάκυνθος συνέβαλε σημαντικά στην ελληνική λογοτεχνία και τέχνη με την ίδρυση της πρώτης ελληνικής Ακαδημίας και με σημαντικές

προσωπικότητες όπως ο Αντώνιος Μαρτελάος, δάσκαλος του Φόσκολο, ο Δημήτριος Γουζέλης, ο Διονύσιος Σολωμός και ο Αντώνιος Μάτεσις, θεατρικός συγγραφέας που θεωρείται ιδρυτής του σύγχρονου ελληνικού θεάτρου.

Ανάμεσα στους ποιητές οι πιο γνωστοί του δέκατου ένατου αιώνα είναι σίγουρα ο Ούγκο Φόσκολο, του οποίου η μητρική γλώσσα ήταν τα ιταλικά, ο Ανδρέας Κάλβος, του οποίου η φράση "Η ελευθερία απαιτεί αρετή και τόλμη" αναγράφεται στο θυρεό της πόλης της Ζακύνθου, και ο Διονύσιος Σολωμός, στον οποίο αφιερώνεται μια πλατεία και μια εκκλησία.

Ο Σολωμός, που σπούδασε στην Ιταλία και έγραψε ποιήματα και στα ιταλικά, αφού γύρισε στην πατρίδα του τη Ζάκυνθο δημιούργησε έργα για να στηρίξει το λαό κατά την περίοδο του πολέμου ενάντια στην τουρκική κατοχή, μερικά από τα οποία είναι κορυφαία λυρικά έργα στη σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία.

Για τους Κάλβο και Σολωμό υπάρχουν μουσεία, στα οποία μάλιστα έχουν ταφεί και φυσικά έχουν το όνομά τους.

6.4.2. Ζωγραφική και γλυπτική

Οι πρώτοι ζωγράφοι του νησιού έχοντας βυζαντινές επιρροές ασχολούνται αποκλειστικά με θρησκευτικά θέματα και αγιογραφίες σε εκκλησίες και χρησιμοποιούν την τεχνική τέμπερας με αβγό πάνω σε ξύλο.

Τον δέκατο έβδομο αιώνα με την εμφάνιση του Παναγιώτη Δοξαρά αλλάζει η τεχνική και περνούν στη χρήση λαδιού σε καμβά, γεγονός που οδηγεί στη διάδοση προσωπογραφιών και προοπτικών σχεδίων.

Ακολούθησαν ο Νικόλαος Καντούνης, που ανήκε στην Φιλική Εταιρεία, και ο Διονύσιος Τσόκος, με την ιδιαίτερη ακρίβεια με την οποία ζωγράφιζε τις λεπτομέρειες στις προσωπογραφίες του. Από τον δέκατο ένατο αιώνα και μετά η ζωγραφική αλλάζει εν μέρει προοπτική και αρχίζει να θεωρείται περισσότερο τέχνη. Αυτόν τον αιώνα σημαντικός υπήρξε ο Δημήτριος Πελεκάσης, ζωγράφος με διεθνή αναγνώριση για τα τοπία του, τις προσωπογραφίες και τις εικόνες του που έχουν εκτεθεί και σε μουσεία.

Ταυτόχρονα τον δέκατο όγδοο αιώνα αναπτύχθηκε η ανάγλυφη επεξεργασία του αργύρου και η ξυλογλυπτική, τα δε έργα που έφτιαχναν μπορούσε να τα θαυμάσει κανείς προπάντων στις εκκλησίες.

6.4.3. Αρχιτεκτονική

Στην πόλη της Ζακύνθου, πριν από τον σεισμό, εναλλάσσονταν αρχοντικά με αστικά και λαϊκά σπίτια και πολυάριθμες εκκλησίες.

Η επιρροή των Ενετών επέτρεψε την κατασκευή δημοσίων κτηρίων, δρόμων και γεφυρών που βελτίωσαν την πόλη και μεταξύ 1840 και 1870 ανεγέρθηκαν πολλά νεοκλασικά κτήρια που έδειχναν τον συνδυασμό του βενετσιάνικου με το στυλ μπαρόκ.

Αυτό το νεοκλασικό στυλ αναδύεται και στο σχεδιασμό μερικών εκκλησιών.

Το 1953, με τον σεισμό και την πυρκαγιά που ακολούθησε, το μεγαλύτερο μέρος της πόλης γκρεμίστηκε και μαζί του η αίγλη του παλαιού πολιτισμού.

Η ανοικοδόμηση σε λίγες περιπτώσεις έμεινε πιστή στο στυλ των παλαιών αρχοντικών που είχαν καταστραφεί και δεν υπήρξε δυνατόν να ξαναχτιστεί από τις στάχτες μια ολόκληρη πόλη διατηρώντας την ομορφιά της.

6.4.4. Θέατρο και μουσική

Η χρήση μουσικών οργάνων, που αρχικά υιοθετήθηκε για να συνοδεύει στρατιωτικές παρελάσεις, οδήγησε τους νησιώτες μέσα στους αιώνες να φτιάχνουν μπαλάντες για να συντροφεύουν τις γιορτές τους.

Παρά τις βενετσιάνικες επιρροές (ζακυνθινή σερενάτα) και τις κρητικές, από την αρχαιότητα στο νησί αναπτύχθηκαν ίδια μουσικά σχήματα που έφτασαν σε στιγμές μεγαλύτερης αίγλης με την ίδρυση της Μουσικής Σχολής της Ζακύνθου το 1815 και με τον σχηματισμό εκείνα τα χρόνια μουσικών λεσχών και χορωδιών.

Μαζί με τη μουσική και τους παραδοσιακούς χορούς αποδίδεται μεγάλη σημασία στο θέατρο τόσο ως κοινή στιγμή γιορτής όσο και ως στοιχείο λαϊκής παράδοσης που οι ρίζες του χάνονται στην περίοδο της ενετικής κυριαρχίας.

Ενώ αρχικά οι παραστάσεις γίνονταν στα αρχοντικά σαλόνια και ως επί το πλείστον ήταν αποκλειστικότητα των πλουσίων τάξεων, κατά τα τελευταία χρόνια της ενετικής

ηγεμονίας κατασκευάστηκε ένα θέατρο που άρχισε να φιλοξενεί για πρώτη φορά και τις λαϊκές τάξεις.

Τα δύο θεατρικά είδη που αναπτύχθηκαν με μεγαλύτερη επιτυχία υπήρξαν η όπερα και οι λεγόμενες "ομιλίες", λαϊκές παραστάσεις που συχνά κατήγγειλαν τις κοινωνικές αδικίες που υφίσταντο οι πιο φτωχοί. Σ' αυτά τα έργα το συνηθισμένο θέμα ήταν επομένως η αντίθεση μεταξύ πλουσίων και φτωχών και οι ηθοποιοί φορούσαν μάσκα για να κρατούν την ανωνυμία τους.

6.5.Δημόσιες υπηρεσίες και πανεπιστήμια

Όπως σε όλα τα νησιά που δεν αποτελούν πρωτεύουσες, έτσι και στη Ζάκυνθο οι δημόσιες υπηρεσίες είναι ουσιαστικά απύσες. Ο δημόσιος τομέας περιορίζεται στα απαραίτητα, κυρίως σε νοσηλευτικές και εκπαιδευτικές υποδομές.

Έχοντας σε λειτουργία το Γενικό Περιφερειακό Νοσοκομείο «Άγιος Διονύσιος» στην πόλη, ένα κέντρο υγείας, δύο πολυδύναμα και έξι περιφερειακά ιατρεία, η κάλυψη του πληθυσμού είναι σίγουρα επαρκής. Αν προστεθούν και οι μεγάλες ιδιωτικές επενδύσεις στην υγεία που τους καλοκαιρινούς μήνες καλύπτουν τον τουρισμό, ουσιαστικά δεν παρατηρείται κανένα πρόβλημα.

Στον εκπαιδευτικό τομέα εκτός από τις δομές που διαθέτει σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, λειτουργούν επίσης και δύο τμήματα του Α.Τ.Ε.Ι. Ιονίων Νήσων, το Τμήμα Τεχνολογίας Περιβάλλοντος και Οικολογίας και το Τμήμα Προστασίας και Συντήρησης Πολιτισμικής Κληρονομιάς.

Από τον Οκτώβριο του 2018, στο πλαίσιο της γενικότερης αναβάθμισης των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, ιδρύεται στο Ιόνιο πανεπιστήμιο Σχολή Περιβάλλοντος, με έδρα την πόλη της Ζακύνθου, και Τμήμα Περιβάλλοντος, με έδρα την πόλη της Ζακύνθου, το οποίο εντάσσεται στη Σχολή Περιβάλλοντος.

Έτσι με δεδομένο πως δεν υπάρχουν σημαντικά προβλήματα στις εκπαιδευτικές υποδομές του νησιού όσον αφορά στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση και την εξέλιξη των ανώτατων ιδρυμάτων, η κατάσταση κρίνεται μάλλον ευοίωνη. Να σημειωθεί, τέλος, πως το νησί παρουσιάζει το δεύτερο μικρότερο ποσοστό αναλόφωτων σε όλη την περιφέρεια. Ιδιαίτερα αυξημένο είναι το ποσοστό των

ανθρώπων που έχουν λάβει πρωτοβάθμια εκπαίδευση, ενώ χαμηλό είναι το ποσοστό αυτών με τριτοβάθμια εκπαίδευση.

7. Ανάπτυξη – αξιολόγηση και εκτιμήσεις

Η οικονομική ανάπτυξη της Ζακύνθου πέρα από κάθε αμφιβολία περνά μέσα από την τουριστική της ανάπτυξη σε σχέση όμως και με τους άλλους παράγοντες παραγωγής πλούτου. Θα εξετάσουμε λοιπόν διεξοδικά τη δυνατότητα συνδυασμών αναπτυξιακής πολιτικής και θα αξιολογήσουμε την κάθε περίπτωση σε συνάρτηση με το βασικό άξονα, αυτόν της τουριστικής ανάπτυξης.

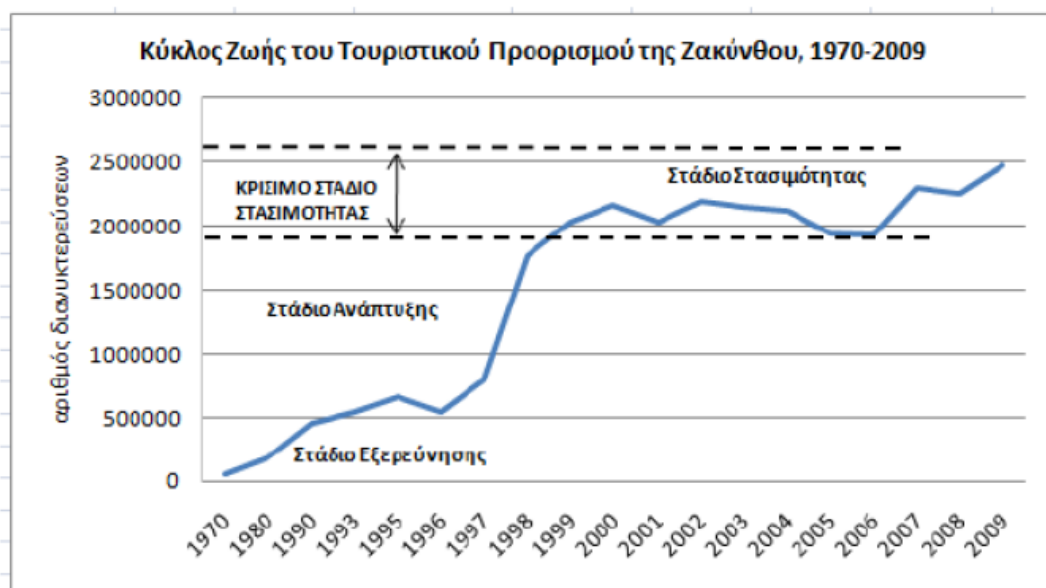
7.1. Τουρισμός

Η τουριστική ανάπτυξη της Ζακύνθου από τη δεκαετία του 1980 ήταν σαφέστατα καθοδηγούμενη από την ισχυρή ζήτηση (demand driven) των τουριστών, γεγονός που οδήγησε αναπόφευκτα στο σημερινό τουριστικό προϊόν της Ζακύνθου και στα μικρά ή μεγάλα προβλήματα που το συνοδεύουν.

Όπως συμβαίνει με όλα σχεδόν τα προϊόντα και τις υπηρεσίες, οι τουριστικοί προορισμοί διάγουν έναν κύκλο ζωής που οδηγεί τελικά στην ωρίμαση, τη φθορά και την παρακμή αν δεν ληφθούν έγκαιρα τα κατάλληλα μέτρα πολιτικής.

Στην περίπτωση της Ζακύνθου, το **στάδιο της ωρίμασης** της τουριστικής ανάπτυξης φαίνεται να επήλθε προς τα τέλη του 2000. Πράγματι, όπως απεικονίζεται από τα πραγματικά στοιχεία των αφίξεων και διανυκτερεύσεων των τουριστών κατά την περίοδο 1970-2009, οι ετήσιες διανυκτερεύσεις αλλοδαπών στο νησί κινούνται κατά την τελευταία δεκαετία σε ένα εύρος γύρω στις 2.000.000 - 2.500.000 διανυκτερεύσεις κατ' έτος, δηλαδή γύρω από το «κρίσιμο εύρος της φέρουσας ικανότητας».

Σχήμα 7.1.α στάδια τουρισμού στη Ζάκυνθο



Πηγή: ΕΣΥΕ

Σε μια περιοχή όπου το 97% των επισκεπτών είναι αλλοδαποί, δημιουργούνται έντονες πιέσεις από τις μεγάλες τουριστικές επιχειρήσεις διακίνησης των τουριστών και αυτό με τη σειρά του ασκεί πίεση και κυρίως ανασφάλεια στους ντόπιους επιχειρηματίες. Το πρόβλημα γίνεται αντιληπτό αν προστεθεί και η παράμετρος πως οι μισές ξενοδοχειακές επιχειρήσεις είτε πρόκειται για ξενοδοχεία είτε για ενοικιαζόμενα δωμάτια βρίσκονται στην περιοχή του Λαγανά. Ο λόγος αυτής της προτίμησης είναι η αρχική επένδυση στην περιοχή λόγω των παραλιών της και της πρόσβασης από το κέντρο της πόλης και στη συνέχεια η δημιουργία τεράστιου αριθμού νυκτερινών μαγαζιών διασκέδασης και εστίασης στα οποία οι επισκέπτες (κυρίως από την Αγγλία) δείχνουν ιδιαίτερη προτίμηση. Δυστυχώς δημιουργούνται συνθήκες συνωστισμού και πλήθος προβλημάτων καθώς οι τελευταίοι προβαίνουν σε ακρότητες εξ αιτίας των οποίων η Ζάκυνθος βρίσκεται συνεχώς στην επικαιρότητα, με αρνητικά σχόλια τόσο των ημεδαπών όσο και των αλλοδαπών.

Συμπεραίνεται λοιπόν ότι η χωρική διάρθρωση του τουριστικού προϊόντος της Ζακύνθου ακολουθεί ένα κεντροβαρικό πρότυπο, με επίκεντρο τη δημοτική ενότητα Λαγανά. Έχει γίνει προσπάθεια για αλλαγή αυτού του μοντέλου με στροφή σε άλλες τουριστικές περιοχές της Ζακύνθου, όπως το Αργάσι ή το Τσιλιβί. Όμως αυτή η

αλλαγή δεν ήταν αρκετή ώστε να ανατραπεί η κατάσταση, καθώς σε απόλυτα μεγέθη η τουριστική προσφορά της δημοτικής ενότητας Λαγανά ξεπερνά κατά πολύ τα αντίστοιχα μεγέθη των άλλων δημοτικών ενοτήτων.

7.2.Περιβάλλον

Επειδή η ανθρώπινη παρέμβαση είναι ιδιαίτερα έντονη και επειδή μερικές φορές το «έργο» του ανθρώπου είναι μη αναστρέψιμο, κρίνεται απαραίτητη, από την πλευρά της πολιτείας κυρίως, η προσαρμογή των κανονισμών στην ήδη υπάρχουσα κατάσταση.

Ιδιαίτερα στην περιοχή του Λαγανά, η οποία έχει κορεστεί, θα πρέπει να γίνει ειδική διαχείριση για την αντιμετώπιση των προβλημάτων με τις χελώνες, αφού το όλο σύστημα αναπαραγωγής τους έχει διαταραχτεί.

Η προοπτική να χτιστούν και άλλα οικοδομήματα στον υγροβιότοπο, να προστεθούν και άλλου είδους συγκροτήματα στο Λαγανά και να ανοίξουν κέντρα διασκέδασης στο Μαραθονήσι έχει αρχίσει να θεωρείται πολύ πιθανή, αφού κανένας δεν επιλαμβάνεται του θέματος ώστε να επιβληθούν οι σχετικές κυρώσεις.

Είναι απαραίτητη λοιπόν η θεσμική παρέμβαση όχι μόνο για να σταματήσει η καταστροφή του περιβάλλοντος αλλά και για να υπάρχει ρυθμός ανάπτυξης βιώσιμος και ορθολογικός.

Η ίδρυση του Κέντρου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Λιθακιάς Ζακύνθου, με απόφαση του Υπουργείου Παιδείας και μετά από πρόταση του κοινοτικού συμβουλίου της τότε κοινότητας Λιθακιάς για την προώθηση της γνώσης σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος, συνιστά ένα θετικό βήμα προς την επιδίωξη στο μέλλον της βιώσιμης ανάπτυξης του νομού μέσα από τη δημιουργία ώριμων και συνειδητοποιημένων γύρω από τα περιβαλλοντικά θέματα πολιτών.

Σύμφωνα με την τοπική εφημερίδα “*Ημέρα τση Ζάκυνθος*”, *«στροφή προς το θεματικό και εναλλακτικό τουρισμό σχεδιάζει η κυβέρνηση με το νέο ειδικό χωροταξικό πλαίσιο που καταρτίζει το Υπουργείο Περιβάλλοντος, αποσκοπώντας στη διαμόρφωση των προϋποθέσεων που θα επιτρέψουν την ποιοτικού χαρακτήρα υψηλής οικονομικής απόδοσης ανάπτυξη. Στόχος είναι να εγκαταλειφθεί το σημερινό μοντέλο του μαζικού και τελικά χαμηλής οικονομικής απόδοσης τουρισμού, στρεφόμενο προς περισσότερο ποιοτικές μορφές τουρισμού, αξιοποιώντας τους διαθέσιμους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους».*

7.3.Πρωτογενής τομέας

Το έδαφος δέχεται μεγάλες πιέσεις από τον τουριστικό τομέα, αφού είναι ο βασικός υποδοχέας των τουριστικών δραστηριοτήτων. Η τουριστική ανάπτυξη προκαλεί ένταση της αστικοποίησης αλλά και αλλοίωση του φυσικού περιβάλλοντος με την ανάπτυξη όλων των απαραίτητων υποδομών, όπως δίκτυο μεταφορών, ηλεκτροδότησης, υδροδότησης, κ.λπ.

Προβλήματα εμφανίζονται και εξαιτίας της ανταγωνιστικής φύσης της τουριστικής χρήσης της γης, σε σύγκριση με άλλες δραστηριότητες όπως η γεωργία και η κτηνοτροφία. Κι αυτό γιατί η κυριαρχία της τουριστικής δραστηριότητας, λόγω της μεγαλύτερης οικονομικής αποτελεσματικότητας που τη διακρίνει, οδηγεί σε σημαντικές αλλοιώσεις του φυσικού χώρου, του τοπίου, των οικοσυστημάτων κ.λπ. Σημαντικές επιπτώσεις εμφανίζονται και στις παράκτιες περιοχές όπου αναπτύσσεται η τουριστική δραστηριότητα, με κυριότερες από αυτές τη διάβρωση των ακτών, την αλλοίωση του φυσικού περιβάλλοντος και του τοπίου, τη ρύπανση των παράκτιων υδάτων, κ.ά.

7.4.Δευτερογενής τομέας

Με δεδομένη την υποχώρηση του πρωτογενούς τομέα, η μεταποίηση ουσιαστικά μένει στο οικοδομικό κομμάτι που αναφέρθηκε και όσο σχετίζεται με την ύπαρξη νέων έργων και υποδομών. Η συγκριτική ανάλυση των απογραφικών στοιχείων 1990 και 2000 στο Ιόνιο δείχνει ότι στη Ζάκυνθο τα εργοστάσια – εργαστήρια μειώθηκαν περίπου κατά 50% , με τη μεγάλη μείωση να συμβαίνει στον πεδινό χώρο. Αν συγκρίνουμε με την Κεφαλονιά, όπου η μείωση ήταν 18% και αφορούσε τον ορεινό-ημιορεινό χώρο, ενώ στον πεδινό χώρο παρατηρήθηκε αύξηση, και τη Λευκάδα, όπου η μείωση των δραστηριοτήτων του δευτερογενούς τομέα ήταν 12,5%, κατανοούμε πως τα λίγα καλλιεργήσιμα αγαθά δεν τυποποιούνται ούτε καν για πώληση στις τουριστικές περιοχές.

8. Επιχειρησιακό σχέδιο

Θεωρώντας ότι η οικονομία και η ανάπτυξη της Ζακύνθου στηρίζονται στους τρεις βασικούς πυλώνες γεωργία- κτηνοτροφία – τουρισμός, εκπονήθηκε από το Δήμο Ζακύνθου σχέδιο με πενταετή αρχικά προσανατολισμό (2014 – 2019) και επιχειρησιακές επιδιώξεις για τη γεωργία και την κτηνοτροφία , *«την αναγκαία προσαρμογή της γεωργίας και της κτηνοτροφίας στα ευρωπαϊκά πρότυπα, καθώς και για την προώθηση των ζακυνθινών προϊόντων σε αγορές της Ελλάδας και του εξωτερικού, χωρίς μεσάζοντες»* και με ορίζοντες ανάπτυξης υποδομών που θα βελτιώσουν τη ζωή των κατοίκων και σε δεύτερο επίπεδο θα βοηθήσουν και την τουριστική ανάπτυξη.

Με βασικούς στόχους την ίδρυση μονάδων τυποποίησης και συσκευασίας για την απορρόφηση των προϊόντων των μικροπαραγωγών και τη δημιουργία σφαγείων σε νέα θέση , γίνεται προσπάθεια εκσυγχρονισμού της αγροτικής παραγωγής.

Η αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος θα βασιστεί σε υποδομές αλλά κυρίως σε ποιοτικά αναβαθμισμένες υπηρεσίες, δίνοντας έμφαση στην προβολή του φυσικού και πολιτιστικού πλούτου του νησιού διεθνώς σε συνεργασία με φορείς, οργανώσεις αλλά και ιδιώτες. Η αξιοποίηση υφιστάμενων χώρων για πολιτιστικές χρήσεις θα συνδράμει σε αυτό.

Τέλος, η προώθηση και προβολή και άλλων μορφών τουρισμού όπως ο καταδυτικός, ο περιπατητικός, ο συνεδριακός, ο αθλητικός, ο οικολογικός , ο εκκλησιαστικός τουρισμός και ο τουρισμός για την τρίτη ηλικία, με στόχο την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, καθώς και η προώθηση της δημιουργίας και λειτουργίας προβλήτα κρουαζιερόπλοιων, μαρίνας για ελλιμενισμό σκαφών αναψυχής και η προσαρμογή των υποδομών του λιμανιού στις σημερινές ανάγκες, αναμένεται να δημιουργήσουν σημαντική αύξηση των μεγεθών της οικονομίας.

Έτσι, με το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα του Δήμου Ζακύνθου να αποτελεί *«ολοκληρωμένο πρόγραμμα βιώσιμης τοπικής ανάπτυξης της Ζακύνθου και*

βελτίωσης της διοικητικής ικανότητας του Δήμου», ενισχύονται οι δομές και μαζί με αυτές οι υπηρεσίες στους δημότες.

Καθώς το πρόγραμμα «αποτελεί μέρος του στρατηγικού προγράμματος ανάπτυξης του Δήμου Ζακύνθου και των Νομικών Προσώπων του» δίνεται ένας ορίζοντας βάθους χρόνου για συνεχή προσαρμογή και εξέλιξη της ζακυνθινής κοινωνίας, καθώς αυτό «δεν στηρίζεται μόνο στη στενή ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης», αλλά λαμβάνει υπόψη «τις προσδοκίες της ζακυνθινής κοινωνίας και του ανθρώπινου δυναμικού του δήμου, όπως αυτές έχουν αναλυτικά και διατυπωθεί και καταγραφεί» με όραμα σε 10ετή χρονικό ορίζοντα.

Σχήμα 8.1.α βιωσιμότητα



9. Συμπεράσματα και προτάσεις

9.1.SWOT analysis

Οι παρεμβάσεις που γίνονται, καθώς και αυτές που πρέπει να γίνουν, ακολουθούν μια συνέχεια που δεν μπορεί μεν να επαναλάβει τα λάθη του παρελθόντος, αδυνατεί όμως να τα προσπεράσει. Οι επενδύσεις και τα κτήρια δεν αντικαθίστανται με κανένα τρόπο και η βελτίωση των υποδομών απαιτεί εκτός από πολλά χρήματα και πολύ χρόνο. Ακολουθεί καταγραφή των δεδομένων μας, ως προσπάθεια συνοπτικότερης προσέγγισης του προβλήματος .

9.1.1. Πλεονεκτήματα (strengths)

- **Εξαιρετικό φυσικό περιβάλλον**

Η επιλογή του νησιού ως τουριστικός προορισμός βασίστηκε αρχικά σε αυτό .

- **Καλό κλίμα και εδάφη**

Οι δυνατότητες παραγωγής λαδιού, τυριών και κρασιού είναι σημαντικές αφού έχουν ιδιαίτερα μεγάλη ζήτηση.

- **Ιδιαίτερες τοπικές ποικιλίες προϊόντων**

Τα κρασιά, τα πεπόνια της Ζακύνθου και η βιολογική καλλιέργεια που αναπτύσσεται μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για βελτίωση της αγροτικής οικονομίας

- **Φιλόξενος πληθυσμός**

Εκτός από τη φιλόξενη φύση τους, οι Ζακυνθinoί έχουν πλέον και μεγάλη εμπειρία στη διαχείριση των τουριστών.

- **Θαλάσσιο πάρκο**

Αποτελεί ευρύτερα γνωστό αξιοθέατο

- **Εναλλακτικές δραστηριότητες**

Μεγάλες οι δυνατότητες θεματικού τουρισμού

- **Προσβασιμότητα**

Το αεροδρόμιο , το λιμάνι και η μικρή απόσταση από την ηπειρωτική Ελλάδα ενισχύουν τις δυνατότητες του νησιού και στον τουριστικό αλλά και στον αγροτικό τομέα.

- **Πολιτιστική κληρονομιά**

Η ιστορία και ο πολιτισμός μπορούν να προσελκύσουν ποιοτικό τουρισμό

- **Τουριστικές υποδομές / Εδραιωμένος προορισμός**

9.1.2. Αδυναμίες (weaknesses)

- **Προβληματικές /ελλειμματικές υποδομές**

Το οδικό δίκτυο είναι πεπαλαιωμένο, η διαχείριση απορριμμάτων και το αποχετευτικό δίκτυο προβληματικά.

- **Περιβαλλοντική υποβάθμιση**

Ο μαζικός τουρισμός και η άκρατη οικοδόμηση έχουν επιβαρύνει το περιβάλλον

- **Χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης/κατάρτισης**

Οι επαγγελματίες του νησιού δεν διαθέτουν τα απαραίτητα εφόδια για τη σωστή λειτουργία των επιχειρήσεων

- **Έλλειψη εναλλακτικού τουρισμού**

- **Απαξίωση γεωργίας / πολυτεμαχισμός**

Οι χαμηλές τιμές των γεωργικών προϊόντων , οδηγούν τους κάτοικους σε τουριστικές ασχολίες. Η μέση εκμεταλλεύσιμη γη είναι 27,2 στρέμματα (μέσο εθνικό επίπεδο 44,2 στρέμματα)

- **Μικρή τοπική αγορά**

- **Έλλειψη μεταποίησης και τυποποίησης**

Τα προϊόντα του νησιού δεν τυποποιούνται και δεν είναι αναγνωρίσιμα

- **Προβληματική συνεργασία πρωτογενούς – δευτερογενούς τομέα**

Η χρήση για παράδειγμα εισαγόμενων προϊόντων από τα ξενοδοχεία, μειώνει το κόστος λειτουργίας, αλλά ταυτόχρονα αποδυναμώνει και την τοπική αγορά

- **Έλλειψη πτήσεων στο αεροδρόμιο**

Οι πτήσεις charter εξυπηρετούν μονάχα ξένους τουρίστες που κινούνται μαζικά. Εμποδίζεται έτσι η δυνατότητα καλύτερης ποιότητας επισκεπτών.

9.1.3. Ευκαιρίες (opportunities)

- **Σύνδεση με ηπειρωτική Ελλάδα**

Η ολοκλήρωση της Ιόνιας Οδού διευκολύνει την πρόσβαση στο νησί και τη μεταφορά των εμπορευμάτων. Η πρόσβαση στην Κυλλήνη και από εκεί στη Ζάκυνθο είναι πλέον ευκολότερη

- **Ενδιαφέρον για ήπιες μορφές τουρισμού**

Υπάρχει πλέον ενδιαφέρον για αγροτουρισμό και άλλες συναφείς δραστηριότητες

- **Ζήτηση τοπικών προϊόντων**

Η ζήτηση για ποιοτικά και βιολογικά προϊόντα αυξάνεται διαρκώς

- **Επιδοτήσεις για υποδομές**

Η ύπαρξη προγραμμάτων από την Ευρωπαϊκή Ένωση και οι επιδοτήσεις για τη βιώσιμη ανάπτυξη, αποτελούν σημαντική βοήθεια για τις τοπικές κοινωνίες

9.1.4. Απειλές (threats)

- **Έλλειψη πολιτικής βούλησης**

Η έλλειψη θεσμικού πλαισίου για την περιφερειακή διαχείριση και ανάπτυξη, προκαλεί δυσκολίες στην αξιοποίηση των πόρων και δυσβάστακτο βάρος για μακροπρόθεσμες επενδύσεις.

- **Λάθος αξιοποίηση των πόρων**

Ο προβληματικός σχεδιασμός, ο πλημμελής έλεγχος και μη ορθολογική χρήση των κονδυλίων εμποδίζουν τα θετικά αποτελέσματα

- **Τοπικές πολιτικές**

Η αυστηρότητα των ευρωπαϊκών προγραμμάτων δε συμβαδίζει πάντα με τις τοπικές ανάγκες .

- **Γραφειοκρατία**

Αποτελεί γενικότερο πρόβλημα της Ελληνικής, άρα και της τοπικής κοινωνίας

- **Περιορισμοί Ευρωπαϊκής Ένωσης**

Η μείωση της στήριξης της αγροτικής παραγωγής και η σχέση βιωσιμότητας / επιδότησης , αποτελούν αρνητικές εξελίξεις

- **Οικονομική ύφεση**

Η παγκόσμια οικονομική κρίση θεωρείται τεράστιο πρόβλημα, ενώ η Ελληνική δημιουργεί επιπρόσθετη μείωση των τουριστών στο νησί.

- **Μαζικός τουρισμός**

Τα “all inclusive” πακέτα, δημιουργούν συνθήκες ερήμωσης των καταστημάτων εστίασης της περιοχής, ενώ τα ξενοδοχεία είναι γεμάτα. Η τοπική αγορά δεν στηρίζεται επαρκώς .

9.2. Συμπεράσματα και εκτιμήσεις για την τουριστική και αγροτική ανάπτυξη.

Στον τριτογενή τομέα αναμένεται περαιτέρω ενίσχυση, καθώς η ενασχόληση του πληθυσμού με την τουριστική δραστηριότητα, το εμπόριο και τις υπηρεσίες συνεχώς αυξάνεται. Είναι φανερή η στροφή του πληθυσμού στον τριτογενή τομέα σε βάρος του πρωτογενούς, καθώς ο τρόπος ανάπτυξης του τουριστικού τομέα μέχρι σήμερα είχε ως αποτέλεσμα την ερήμωση της υπαίθρου, τη σχετική μείωση της αγροτικής παραγωγής και τη συχνή πρόκληση περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Το κατά κεφαλή Α.Ε.Π. (Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν), το οποίο χρησιμοποιείται ως κριτήριο για να χαρακτηρίσει το επίπεδο ανάπτυξης μιας γεωγραφικής ενότητας, εμφανίζει θετική εξέλιξη.

Στη Ζάκυνθο αναλογεί το 0,3% του Α.Ε.Π, και το κατά κεφαλή Α.Ε.Π. κατά το 2001 ήταν 11.563 €. Η Ζάκυνθος είναι 13η στην κατάταξη των νομών της χώρας, με 98% του μέσου όρου κατά το 2001.

Από την προσέγγιση ορισμένων δεικτών (όπως η εξέλιξη του πληθυσμού) και οικονομικών δεικτών της περιφέρειας φαίνεται η σημαντική ανάπτυξη που έχει συντελεστεί κατά τα τελευταία χρόνια στην Περιφέρεια των Ιονίων Νήσων, αλλά και η **μεγάλη της εξάρτηση από τον τριτογενή τομέα** (κυρίως από τον τουρισμό).

Παρατηρείται, όπως σημειώθηκε παραπάνω, στροφή της οικονομίας προς τον τριτογενή τομέα και έχει αυξηθεί σημαντικά η συμμετοχή του τομέα αυτού στο συνολικό περιφερειακό Α.Ε.Π., ενώ έχει μειωθεί η συμμετοχή των άλλων δύο τομέων της οικονομίας. Οι τάσεις αυτές αναμένεται να συνεχιστούν και τα επόμενα χρόνια.

Το ζήτημα της απασχόλησης είναι εν γένει ιδιαίτερα πολύπλοκο και δεν μπορούν να προκύψουν εύκολα συμπεράσματα, δεδομένης και της παρούσας δυσμενούς οικονομικής συγκυρίας σε παγκόσμιο επίπεδο, η οποία μπορεί να έχει σημαντικές επιπτώσεις σε όλους τους τομείς δραστηριότητας της περιοχής, με έμφαση στον τομέα του τουρισμού. Εκείνο που διαφαίνεται πάντως είναι κάποια σημάδια **σταδιακής εγκατάλειψης της ενασχόλησης** του έμψυχου δυναμικού με τον **πρωτογενή** τομέα, γεγονός που θα συντελέσει στη μείωση των θέσεων εργασίας στον συγκεκριμένο τομέα.

Ακόμη, η διαφαινόμενη **ένταση της τουριστικής δραστηριότητας** στο μέλλον, με στροφή προς αυτήν κυρίως του νεανικού πληθυσμού, εγκυμονεί κινδύνους, καθώς **ξεπερνά τη φέρουσα ικανότητα της περιοχής** ως προς τον συγκεκριμένο τομέα, με σημαντικές κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Επιπλέον, το είδος του τουριστικού κοινού που προσελκύει το νησί της Ζακύνθου μέσα από το προωθούμενο μαζικό μοντέλο τουρισμού δημιουργεί σημαντικές **πιέσεις στο κοινωνικό και το φυσικό περιβάλλον**, ενώ και τα οικονομικά οφέλη δεν κατανέμονται ισόρροπα στο σύνολο των επιμέρους περιοχών του νησιού.

Η Περιφέρεια Ιονίων Νήσων ήταν και παραμένει μία από τις περιφέρειες με το **χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας** στη χώρα. Κύρια αιτία είναι η μεγάλη ενασχόληση του πληθυσμού της με τα εποχικά επαγγέλματα (κυρίως τον τουρισμό).

Η αναμενόμενη αύξηση του πληθυσμού, έστω και μικρή, μπορεί να επιβαρύνει το ζήτημα της ανεργίας. Γενικά όμως οι τάσεις που επικρατούν είναι απαραίτητο να ληφθούν υπόψη όχι μόνο σε επίπεδο νομού και περιφέρειας αλλά και σε εθνικό επίπεδο, ειδικά στη δύσκολη περίοδο που διανύει η χώρα, και να εφαρμοστούν οι κατάλληλες πολιτικές για τη μείωσή της.

Επιπρόσθετα, οι μικρές τουριστικές επιχειρήσεις, που κυριαρχούν σε όλους τους κλάδους, χαρακτηρίζονται από σταθερότητα στην απασχόληση. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα τελευταία έτη αλλοδαποί έχουν καταλάβει διάφορες θέσεις τις οποίες πριν κατείχαν ντόπιοι. Οι άνθρωποι αυτοί εντάχθηκαν στον υπάρχοντα πληθυσμό και συνέβαλαν στην αύξησή του. Το μορφωτικό τους επίπεδο δεν επιτρέπει να απασχολούνται σε περισσότερο απαιτητικές θέσεις εργασίας, εκτός από εκείνες των εργατών κυρίως στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα. Οι αλλοδαποί αυτοί λόγω της κοινωνικής και οικονομικής τους κατάστασης εργάζονται για πολύ λίγα χρήματα προκαλώντας στη Ζάκυνθο, όπως και σε άλλες πόλεις της Ελλάδας, σημαντική αύξηση της ανεργίας των ντόπιων στους τομείς αυτούς.

Μεγάλο πρόβλημα παρατηρείται στους νέους, οι οποίοι αποτελούν την πλειοψηφία των ανέργων. Επιπλέον, η πλειοψηφία των οικονομικά ενεργών ανήκει στην κατηγορία των μισθωτών, αλλά υπάρχει και ένα μεγάλο ποσοστό αυτοαπασχολούμενων.

Συμπερασματικά, στον τομέα της ανεργίας ο νομός Ζακύνθου ακολουθεί τη δυσάρεστη πορεία που ακολουθεί το σύνολο της χώρας, δηλαδή οι τάσεις είναι αυξητικές.

10. Βιβλιογραφία

10.1. Βιβλία και μελέτες/άρθρα

- Σούλη Α *ΕΘΝΙΚΟ ΘΑΛΑΣΣΙΟ ΠΑΡΚΟ ΖΑΚΥΝΘΟΥ: Εκτίμηση της κατάστασης του περιβάλλοντος – Η διαχειριστική προσέγγιση της προστατευόμενης περιοχής από την Τοπική Αυτοδιοίκηση*, Διπλωματική εργασία, Σχολή Θετικών επιστημών και τεχνολογίας, μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών «περιβαλλοντικός σχεδιασμός έργων υποδομής», Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, 2011.
- Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία, (www.statistics.gr) 2001 και 2011
- Γιάννης Σπιλάνης, Θανάσης Κίζος «*Άτλας των νησιών*» Πανεπιστήμιο Αιγαίου 2015
- Βαρδακαστάνης Δ. *Μεταβολές στο τοπίο του Εθνικού Θαλασσίου Πάρκου Ζακύνθου κατά την περίοδο 1945-2000*, Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Τμήμα Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων, 2007.
- Γελαδάς Κ. *Ελιά-Λάδι-Ο ελαιώνας σαν οικοσύστημα* Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Λιθακιάς Ζακύνθου
- Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου, Φορέας διαχείρισης, «*Ανακοίνωση δραστηριοτήτων 2008*».
- Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων, «*Αποτελέσματα οικονομικής συγκυρίας για τον τουρισμό*», Ειδική Μελέτη, Οκτώβριος-Νοέμβριος 2008.
- Περιφέρεια Ιονίων Νήσων, 2004, Περιφερειακό Πρόγραμμα Καινοτόμων Ενεργειών(3i, δράση 2), «*Ενίσχυση Ανάπτυξης νέων επιχειρήσεων για την αξιοποίηση καινοτόμων ιδεών στον τουριστικό τομέα*».
- Περιφέρεια Ιονίων Νήσων, 2005, «*Ετήσια Έκθεση Επιχειρηματικότητας Π.Ι.Ν. 2005*»
- Υπουργείο Χωροταξίας Περιβάλλοντος και Δημοσίων Έργων, *Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Προγραμματικής περιόδου 2007-2013 Δυτικής Ελλάδας- Πελοποννήσου -Ιονίων Νήσων*, Αθήνα, Ιούνιος 2007.

- Στρατηγέα, Α. και Λαδιάς, Χ. (2012), Κατευθύνσεις Αναθεώρησης Περιφερειακών Πλαισίων – Η Περίπτωση της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων. Στο Λαδιάς, Χ. Στρατηγέα, Α. και Γενιτσαρόπουλος, Χ. (Eds.), *Το Μέλλον του Αναπτυξιακού και Χωροταξικού Σχεδιασμού της Ελλάδας*, Έκδοση Πανεπιστημίου Στερεάς Ελλάδας.
- Τράτσα Μ. (2010), «Οι ...μυστικοί υγροβιότοποι της Ζακύνθου», Εφημερίδα 'ΤοΒήμα', 23 Ιουνίου
- Τσάρτας Π., Σταυρινούδης Θ, Ζαγκότση Σ, Κυριακάκη Α, Βασιλείου Μ, «WWF, Τουρισμός και Περιβάλλον», WWF Ελλάς, 2010, Αθήνα

10.2. Ιστοσελίδες

- www.e-ionia.gr
- www.espa.gr
- www.imerazante.gr
- www.ionianisia.gov.gr
- www.keta-ionion.gr
- www.nmp_zak.org
- www.perifereies.gov.gr
- www.ypes.gr
- www.zakynthos.org.gr

11. Οικονομικά στοιχεία

11.1. Ισολογισμοί

Ο τελευταίος ισολογισμός του Δήμου Ζακύνθου που έχει δημοσιευθεί είναι αυτός του 2013, με ημερομηνία δημοσίευσης 23/11/2017. Λόγοι που δεν αφορούν την παρούσα μελέτη ανάγκασαν τον δήμο να μην δύναται να δημοσιεύσει νωρίτερα ισολογισμούς, καθώς και να εκκρεμούν οι ισολογισμοί των ετών 2014, 2015, 2016 και 2017, παρά το γεγονός ότι η παρούσα ολοκληρώθηκε τον Ιούνιο του 2018.

Για τα έτη 2012 και 2011 που είναι τα πρώτα που θα έπρεπε να υπάρχουν δημοσιευμένοι ισολογισμοί (με βάση την νομοθεσία και τον «Καλλικράτη»), ο δήμος δεν παρέχει πληροφορίες (η δημοσίευση γινόταν στον τύπο) και ανακοινώνει αρχικά μονάχα μέρος των αποτελεσμάτων.

Το 2015 δημοσιεύει τον ισολογισμό του 2012 και το δελτίο τύπου του Δήμου Ζακύνθου αναφέρει για το 2011 πως « η εισήγηση της Ταμειακής Υπηρεσίας, αναφέρθηκε στην ορθή και ελεγχόμενη οικονομική διαχείριση που εφαρμόζεται στον ενιαίο Δήμο Ζακύνθου, τονίζοντας ότι αυτό αποδεικνύεται από το **λογιστικό πλεόνασμα στον ισολογισμό**, το οποίο ανέρχεται σε 1.548.134,27 ευρώ», πληροφορία που είναι ακριβής με βάση τον δημοσιευμένο ισολογισμό 2012. Το πλεόνασμα αυτό, είναι ουσιαστικά ίσο με αυτό του προηγούμενου έτους (2 x 800.000 € περίπου) και ουσιαστικά δημιουργείται από την ενιαία διαχείριση των μικρότερων δήμων (οικονομίες κλίμακας). Με δεδομένες τις επαναλαμβανόμενες ακυρώσεις οικονομικών δεδομένων από το δημοτικό συμβούλιο, αλλά και την απόσταση από την οικονομική χρήση, οι ορκωτοί λογιστές δήλωναν αδυναμία εκτιμήσεων των αποτελεσμάτων.

Σχήμα 11.1.α Οικονομικά στοιχεία 2011

ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ, ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΧΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 2011, ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΙΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΡ 2 ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 163 ΤΟΥ Ν. 3463/06

1. ΕΣΟΔΑ

α/α	Περιγραφή	Προϋπολογισθέντα	βεβαιωθέντα	Εισπραχθέντα	υπόλοιπα εισπρακτέα
1	Τακτικά έσοδα	35.413.334,42	26.986.743,73	18.938.749,25	5.416.911,13
2	Έκτακτα έσοδα	31.869.737,79	13.301.319,41	8.978.524,63	4.288.980,16

2. ΕΞΟΔΑ

α/α	Περιγραφή	Προϋπολογισθέντα	Έκτακτες Ειδικές Πιστώσεις	Ενταλθέντα	Πληρωθέντα	Αδιάθετες Πιστώσεις
1	Έξοδα	68.081.155,53	68.692.462,51	28.265.949,07	28.265.949,07	40.426.513,44
2	Αποθεματικό	150.000,00	80.110,82	0,00	0,00	80.110,82

3. ΧΡΗΜΑΤΙΚΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ

α/α	Περιγραφή	Ποσό
1	Χρηματικό υπόλοιπο προηγούμενου έτους	1.498.391,71
2	Χρηματικό υπόλοιπο 31/12/2011	1.140.859,77

Σχήμα 11.1.β Ισολογισμός 2012

ΔΗΜΟΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ 2η ΧΡΗΣΗ (1 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ - 31 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012) ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ 31ης ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012							
ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ	Ποσά κλειόμενης χρήσεως 2012			Ποσά κλειόμενης χρήσεως 2011			ΠΑΘΗΤΙΚΟ
	Αξία κτήσεως	Αποβλήσεις	Αναπόβ. αξία	Αξία κτήσεως	Αποβλήσεις	Αναπόβ. αξία	
Β. ΕΞΟΔΑ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ							
4. Λόδα έσοδα εγκύσιος	1.276.582,34	796.663,89	479.918,45	1.077.729,11	605.534,69	472.194,42	
Γ. ΠΑΓΙΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ							
II. Ενομήτες ακινητοποιήσεις							
1. Γήπεδα - Οικόπεδα	7.866.367,84	0,00	7.866.367,84	7.866.367,84	0,00	7.866.367,84	
1α. Πλατείες-Πάρκο -Παδοστομια κούης χρήσεως	2.318.013,04	1.708.568,08	609.444,96	2.306.013,04	1.601.064,90	704.948,14	
1β. Οδο-Οδοστρώματα κούης χρήσεως	26.171.878,51	15.768.076,34	10.403.802,17	25.935.522,71	14.351.677,07	11.583.845,64	
1γ. Πεζοδρόμια κούης χρήσεως	4.034.079,80	2.402.482,39	1.631.597,41	3.961.254,19	2.166.352,17	1.794.902,02	
2. Ορυχεία, Μπαλλεία, Λατομεία, Αγροί, Φυτείες, Δάση	2.085.619,38	0,00	2.085.619,38	2.085.619,38	0,00	2.085.619,38	
3. Κτίρια και τεχνικά έργα	30.325.652,50	7.779.189,06	22.546.463,44	25.520.074,89	6.020.091,58	19.499.983,31	
3α κτιριακές εγκύσιες κούης χρήσεως							
3β. Εγκαταστάσεις ηλεκτρομαγνητικού κούης χρήσεως	2.406.415,40	1.207.435,71	1.198.979,69	2.373.482,30	1.030.620,83	1.342.861,47	
3γ. Λοιπές εγκύσιες κούης χρήσεως	4.347.851,43	2.010.856,64	2.336.994,79	4.253.216,52	1.659.235,63	2.593.980,89	
4. Μηχανήματα-Τεχνικές εγκατ. και λοιπός μηχανολ. εξοπλ.	1.332.735,66	989.361,78	343.373,88	1.326.997,71	863.904,87	463.092,84	
5. Μεταφορικά μέσα	841.692,28	545.956,08	295.736,30	839.730,38	450.993,91	388.736,47	
6. Έπιπλα και λοιπές εξοπλισμ.	433.986,25	169.760,08	264.226,17	342.801,68	106.793,50	236.008,18	
7. Ακινήματα υπό ανέγερση και προκαταβολές	5.928.511,86	0,00	5.928.511,86	9.315.830,06	0,00	9.315.830,06	
Σύνολο ακινητοποιήσεων (Π)	88.092.804,05	32.581.686,16	55.511.117,89	86.126.910,70	28.250.734,46	57.876.176,24	
III. Πόγια πάγια επένδυσης & άλλες μακροπρόθεσμες χρηματοοικονομικές απαιτήσεις							
1. Πόγια πάγια επένδυσης	3.493.089,52			3.493.089,52			
Μικρο-Οφειλόμενες δόσεις Πόγια πάγια επένδυσης	480.060,34			499.108,34			
Μικρο-Προβλέψεις υποχρέωσης Πόγια πάγια επένδυσεων	56.651,83	2.956.377,35		56.651,83	2.937.329,35		
Σύνολο πάγια ενεργητικό (ΠΓ+ΠΙ)		2.956.377,35		2.937.329,35			
Σύνολο πάγια ενεργητικό (Π+ΠΓ+ΠΙ)		91.048.881,40	58.467.495,24		89.114.245,59	60.813.505,59	
Δ. ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝΤΑ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ							
II. Απαιτήσεις							
1. Απαιτήσεις από πώληση αγαθών και υπηρεσιών	11.414.591,08			9.705.891,29			
Μικρο- Προβλέψεις	10.151.631,53	1.262.959,55		2.898.142,11	6.807.749,18		
2. Δεσμευμένοι λογαριασμοί καταθέσεων	16.566,37			77.646,09			
4. Επισφαλείς Έπιδοτες απαιτήσεις και χρεώσιτες	6.424.308,16			5.268.958,58			
5. Χρεώσιτες διάφορα	2.262.401,99			1.920.909,83			
Σύνολο κυκλοφορούντα ενεργητικό (Δ+ΔΙ)		9.956.236,07		14.075.263,67			
Σύνολο κυκλοφορούντα ενεργητικό (Δ+ΔΙ+ΔΙΙ)		10.694.399,75		15.138.477,36			
Ε. ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΟΙ ΛΟΓΙΣΜΟΙ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ							
1. Έσοδα επών. χρήσεων			0,00		0,00		
2. Έσοδα χρήσεως ενσφραγισμ.	2.033.541,51			677.004,77			
	2.033.541,51			677.004,77			
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ (Β+Γ+Δ+Ε)		71.675.354,95		77.101.182,14			
ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ ΤΑΣΕΩΣ ΧΡΗΣΕΩΣ							
1. Αλλόγητοι περιουσιακοί στοιχεία (σφάλματα)			8,70		8,70		
2. Χρηματοοικονομικοί λογαριασμοί Λογισμ. Αποτελεσμάτων	226.362.464,92			68.231.155,53			
3. Χρηματοοικονομικοί λογαριασμοί εγγυημένων, εμπόρων, ασφαλίσεων και ασφατεροβλητών συμβάσεων	267.321,78			187.478,03			
ΣΥΝΟΛΟ ΛΟΓ. ΤΑΣΕΩΣ ΧΡΗΣΕΩΣ		226.629.796,68		68.418.642,26			
Σύνολο Ενεργητικού		92.774.281,15		95.219.824,40			
ΠΑΘΗΤΙΚΟ							
A. ΙΔΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ							
I. Κεφάλαιο							
Κεφάλαιο	19.729.728,75			19.729.728,75			
II. Διαφορές αναπροσαρμογής και επιχορηγήσεις επενδύσεων - Διαρκείς παγίων							
3. Διαρκείς παγίων	91.808,00			91.808,00			
4. Επιχορηγήσεις επενδύσεων	38.099.751,98			37.990.610,20			
	38.191.559,98			38.082.418,20			
IV. Αποτελέσματα εις νέο							
Υπόλοιπο πλεονασμάτων εις νέο	819.718,50			1.548.134,27			
Πλεόνασμα προηγούμενης χρήσεως	1.548.134,27			2.367.852,77			
	2.367.852,77			1.548.134,27			
Σύνολο Ιδίων κεφαλαίων (Α+Β+Γ+Δ)		60.289.141,50		63.073.044,14			
B. ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΚΙΝΔΥΝΟΥΣ ΚΑΙ ΕΞΟΔΑ							
1. Προβλέψεις για αποζημίωση προσωπικού λόγω εξόδου από την υπηρεσία	349.125,18			409.654,69			
2. Λοιπές προβλέψεις	21.030,80			473.666,26			
	370.155,98			883.320,95			
Γ. ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ							
2. Δάνεια τραπεζών	2.223.285,07			2.223.285,07			
4. Λοιπές μακροπρόθεσμες υποχρεώσεις	0,00			0,00			
	2.223.285,07			2.223.285,07			
II. Βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις							
1. Προμηθευτές	3.953.637,99			6.328.653,98			
5. Υποχρεώσεις από φόρους (ετή)	340.804,73			388.631,90			
6. Ασφαλιστικά όργανα	2.921.636,82			3.013.614,62			
7. Μακροπρόθεσμες υποχρεώσεις πληρωτέες στην επόμενη χρήση	0,00			385.791,47			
8. Παλιές διάφορα	780.536,17			498.469,87			
Σύνολο υποχρεώσεων (Γ+ΓΙ)		7.996.620,71		10.621.161,74			
Σύνολο υποχρεώσεων (Γ+ΓΙ+ΓΙΙ)		10.219.905,78		12.844.466,81			
Δ. ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΟΙ ΛΟΓΙΣΜΟΙ ΠΑΘΗΤΙΚΟΥ							
1. Έσοδα επόμενων χρήσεων			0,00		56.000,00		
2. Έξοδα χρήσεως δευτερευόντως	796.151,69			244.370,24			
3. Λοιπά μεταβατικά λογαριασμοί	0,00			0,00			
	796.151,69			300.370,24			
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΠΑΘΗΤΙΚΟΥ (Α+Β+Γ+Δ)		71.675.354,95		77.101.182,14			
ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ ΤΑΣΕΩΣ ΠΑΘΗΤΙΚΟΥ							
1. Διακρίσεις ελλείψεων δημοπρασιών (σφαλμάτα)			8,70		8,70		
2. Πιστωτικοί λογαριασμοί Διακρίσεων Αποτελεσμάτων	226.362.464,92			68.231.155,53			
3. Πιστωτικοί λογαριασμοί εγγυημένων, εμπόρων, ασφαλίσεων και ασφατεροβλητών συμβάσεων	267.321,78			187.478,03			
ΣΥΝΟΛΟ ΛΟΓ. ΤΑΣΕΩΣ ΠΑΘΗΤΙΚΟΥ		226.629.796,68		68.418.642,26			
Σύνολο Παθητικού		92.774.281,15		95.219.824,40			

Επισημώσεις:
 1. Το εσοδόμιο των κλειόμενων περιόδων της 31/12/2011 είναι από τον Καλλικρατικό Δήμο Ζακύνθου, όπως προέκυψε από τον εκλογισμό χρήσεως της 31/12/2011.
 2. Τα κλειόμενα ποσά των 31/12/2011 είναι αρχικά ή αναφέρονται με τα αντίστοιχα κλειόμενα της κλειόμενης χρήσεως 2012 και δεν είναι αναπροσαρμοσμένα για τα κλειόμενα έσοδα.
 3. Τα κλειόμενα ποσά του Δήμου μεταβλημένα κατά ποσό ευρώ 3.712.782,92 λόγω δεδουλευμένων εισφορών βάσει του αριθ. 3 της ΚΥΑ 7444/2010 της αρχικής απογραφής του νέου Καλλικρατικού Δήμου Ζακύνθου (μερικώς κλειόμενα στοιχεία παρατηρούνται στην παράγραφο 10 της έκθεσης της Οικονομικής Επιτροπής και στις παραγράφους 8 & 13 του ετήσιου Πόγια Πάγια 2012).

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΣ 31ης ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012 (1 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ - 31 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012)				ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΙΑΘΕΣΗΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ 31ης ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012 (1 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ - 31 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012)					
Αποτελέσματα εκμεταλλεύσεως	Ποσά κλειόμενης χρήσεως 2012		Ποσά κλειόμενης χρήσεως 2011		Καθαρά αποτελέσματα (πλεόνασμα) χρήσεως (+) Υπόλοιπο αποτελεσμάτων (πλεονόμισμα) - ελλείμματος) προηγούμενων χρήσεων	Ποσά κλειόμενης χρήσεως 2012		Ποσά κλειόμενης χρήσεως 2011	
	1. Έσοδα από πώληση αγαθών και υπηρεσιών	6.705.224,98				5.540.636,69		819.718,50	
2. Έσοδα από φόρους, ασφαλίσεις, πρόστιμα-προσαυξήσεις	1.355.218,50			531.949,18		1.548.134,27			
3. Τακτικές επιχορηγήσεις από Κρατικό Προϋπολογισμό	9.698.052,32			12.268.786,56					
Μείον: Κόστος αγαθών και υπηρεσιών	17.758.495,80			18.341.372,43					
Μείον: Κόστος αγαθών και υπηρεσιών	14.305.540,45			15.495.825,67					
Μείον: Αποτελέσματα (πλεόνασμα) εκμεταλλεύσεως	3.452.955,35			2.874.598,76					
Μείον: Άλλα έσοδα	2.861.445,05			2.104.005,45					
Σύνολο	6.314.400,40			4.978.572,21					
Μείον: 1. Έσοδα διακρίσεων Απογραφής	4.643.061,42			4.858.403,43					
Μείον: 3. Έσοδα Απογραφής δημοσίων σχέσεων	480.369,06	5.123.430,48		267.009,54	5.125.412,97				
Μειωμένα αποτελέσματα (ελλείμμα) εκμεταλλεύσεως	1.190.969,92			-146.840,76					
ΜΕΙΟΝ:									
4. Παθητικοί τόκοι και συναφή έσοδα	3.791,29			15.935,15					
Μείον:									
2. Προβλέψεις υποχρέωσης πόνων και χρεωγράφων	177.843,97	177.843,97	-174.052,68	356.051,09	412.702,92	-306.767,77			
Οιωνά αποτελέσματα (ελλείμμα) εκμεταλλεύσεως	1.016.917,24			-543.606,53					
Μείον: Έκτακτα αποτελέσματα									

11.2. Προϋπολογισμοί

Ο Δήμος Ζακύνθου έχει ανακοινώσει τους προϋπολογισμούς των ετών 2018 με ημερομηνία 22/1/2018 στον οποίο περιέχονται και απολογιστικά στοιχεία για το έτος 2017 και του 2016 με ημερομηνία 31/12/2015 στον οποίο περιέχονται και απολογιστικά στοιχεία του 2015.

Ακολουθεί μια σύντομη παρουσίαση των στοιχείων των προϋπολογισμών υπό την αίρεση της ακρίβειας των στοιχείων τους, μιας και δεν έχουν δημοσιευτεί αναθεωρήσεις.

Στον τελευταίο προϋπολογισμό παρατηρούμε πως μεγάλο μέρος των εσόδων του Δήμου προέρχεται από επιχορηγήσεις, γεγονός συχνό για όλους τους Δήμους της χώρας.

Παρατηρούμε ακόμα τα ανταποδοτικά τέλη να είναι διαχρονικά αυξανόμενα (αυξήσεις σε τιμολόγια «κοινής ωφέλειας») και μικρότερα ποσά από το παρελθόν σε προσδοκώμενα χρήματα από επιστροφές.

Το σημαντικότερο εύρημα του προϋπολογισμού του 2018 είναι το «υπόλοιπο προηγούμενης χρήσης» που φτάνει τα 9.152.674 € και είναι σχεδόν 9 φορές μεγαλύτερο από την προηγούμενη χρονιά. Σε σύγκριση και με τα προηγούμενα έτη, είναι ιδιαίτερα εντυπωσιακό ως επιτυχία οικονομίας.

Ακολουθούν οι ανακεφαλαιώσεις των προϋπολογισμών για τα έτη 2018 και 2016.

Σχήμα 11.2.α προϋπολογισμός 2018 (ανακεφαλαίωση) Έσοδα με βάση την πηγή

	ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ ΟΙΚ. ΕΤΟΣ 2017			ΟΙΚ. ΕΤΟΣ 2018		
	ΔΙΑΜΟΡΦ/ΝΤΑ	ΒΕΒΑΙΩΘΕΝΤΑ	ΕΚΤ. ΕΙΣΠΡ.31/12	ΨΗΦΙΣΘΕΝΤΑ	ΕΓΚΡΙΘΕΝΤΑ	ΔΙΑΜΟΡΦ/ΝΤΑ
ΤΑΚΤΙΚΑ ΕΣΟΔΑ						
ΠΡΟΣΟΔΟΙ ΑΠΟ ΑΚΙΝΗΤΗ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑ	116.205	58.590	116.163	112.700	112.700	112.700
ΕΣΟΔΑ ΑΠΟ ΚΙΝΗΤΗ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑ	15.000	9.423	14.995	15.000	15.000	15.000
ΕΣΟΔΑ ΑΠΟ ΑΝΤΑΠΟΔΟΤΙΚΑ ΤΕΛΗ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	3.952.000	2.450.129	4.030.653	4.650.000	4.650.000	4.650.000

ΕΣΟΔΑ ΑΠΟ ΛΟΙΠΑ ΤΕΛΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ	997.965	682.735	1.003.673	564.000	564.000	564.000
ΦΟΡΟΙ ΚΑΙ ΕΙΣΦΟΡΕΣ	270.000	323.442	380.325	160.000	160.000	160.000
ΕΣΟΔΑ ΑΠΟ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ	8.505.910	5.825.128	8.505.910	8.499.910	8.499.910	8.499.910
ΛΟΙΠΑ ΤΑΚΤΙΚΑ ΕΣΟΔΑ	210.460	44.787	218.168	75.200	75.200	75.200
Σύνολα 0	14.067.540	9.394.234	14.269.888	14.076.810	14.076.810	14.076.810
ΕΚΤΑΚΤΑ ΕΣΟΔΑ						
ΕΚΤΑΚΤΕΣ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΚΑΛΥΨΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ	2.436.549	846.424	915.518	1.681.026	1.681.026	1.681.026
ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ	5.876.420	495.782	5.876.424	5.469.230	5.469.230	5.469.230
ΔΩΡΕΕΣ - ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΕΣ - ΚΛΗΡΟΔΟΣΙΕΣ	8.500	861	8.486	13.500	13.500	13.500
ΠΡΟΣΑΥΞΗΣΕΙΣ - ΠΡΟΣΤΙΜΑ-ΠΑΡΑΒΟΛΑ	464.100	344.484	464.086	404.000	404.000	404.000
ΛΟΙΠΑ ΕΚΤΑΚΤΑ ΕΣΟΔΑ	10.000	14.709	17.253	80.000	80.000	80.000
Σύνολα 1	8.795.569	1.702.261	7.281.766	7.647.756	7.647.756	7.647.756
ΕΣΟΔΑ ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΤΩΝ (Π.Ο.Ε.) ΠΟΥ ΒΕΒΑΙΩΝΟΝΤΑΙ ΓΙΑ ΠΡΩΤΗ ΦΟΡΑ						
ΕΣΟΔΑ ΠΟΕ ΤΑΚΤΙΚΑ	1.508.000	1.612.946	1.997.221	1.445.000	1.445.000	1.445.000
ΕΣΟΔΑ Π.Ο.Ε. ΕΚΤΑΚΤΑ	430.000	46.302	429.982	420.000	420.000	420.000
Σύνολα 2	1.938.000	1.659.249	2.427.203	1.865.000	1.865.000	1.865.000
ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ ΑΠΟ ΔΑΝΕΙΑ ΚΑΙ ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ ΑΠΟ Π.Ο.Ε.						
ΕΙΣΠΡΑΚΤΕΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΑΠΟ ΒΕΒΑΙΩΘΕΝΤΑ ΕΣΟΔΑ ΚΑΤΑ ΤΑ ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΑ ΕΤΗ	16.642.278	16.642.278	692.252	16.949.877	16.949.877	16.949.877
Σύνολα 3	16.642.278	16.642.278	692.252	16.949.877	16.949.877	16.949.877
ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΤΡΙΤΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΡΟΦΕΣ ΧΡΗΜΑΤΩΝ						

ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΤΡΙΤΩΝ	2.743.500	1.399.802	2.742.860	2.664.180	2.664.180	2.664.180
ΕΠΙΣΤΡΟΦΕΣ ΧΡΗΜΑΤΩΝ	5.934.166	153.574	5.987.643	90.000	90.000	90.000
Σύνολα 4	8.677.666	1.553.376	8.730.503	2.754.180	2.754.180	2.754.180
ΧΡΗΜΑΤΙΚΟ ΥΠΟΛΟΙΠΟ						
ΧΡΗΜΑΤΙΚΟ ΥΠΟΛΟΙΠΟ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗΣ ΧΡΗΣΗΣ	1.035.532	1.035.532	0	9.152.674	9.152.674	9.152.674
Σύνολα 5	1.035.532	1.035.532	0	9.152.674	9.152.674	9.152.674
Σύνολα	51.156.585	31.986.930	33.401.613	52.446.297	52.446.297	52.446.297

Σχήμα 11.2.β προϋπολογισμός 2018 (ανακεφαλαίωση)

Έσοδα κατά προορισμό

	ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ ΟΙΚ. ΕΤΟΣ 2017			ΟΙΚ. ΕΤΟΣ 2018		
	ΔΙΑΜΟΡΦ/ΝΤΑ	ΒΕΒΑΙΩΘΕΝΤΑ	ΕΚΤ. ΕΙΣΠΡ.31/12	ΨΗΦΙΣΘΕΝΤΑ	ΕΓΚΡΙΘΕΝΤΑ	ΔΙΑΜΟΡΦ/ΝΤΑ
Α. ΤΑΚΤΙΚΑ						
Τέλος ακίνητης περιουσίας (ποσοστό 50%)	39.232	40.319	39.228	30.000	30.000	30.000
Τέλη στάθμευσης	0	0	0	0	0	0
Ειδικό τέλος λατομικών προϊόντων	0	0	0	0	0	0
Τέλος αδειών οικοδομών	10.000	815	9.995	5.000	5.000	5.000
Τέλος ανανεώσιμων πηγών ενέργειας	0	0	0	0	0	0
Τοπικά (δυνητικά) τέλη και εισφορές για την εκτέλεση έργων	108.000	75.900	107.985	56.000	56.000	56.000
Εισφορά λόγω ένταξης ή επέκτασης πολεοδομικών σχεδίων	30.000	140.327	140.327	80.000	80.000	80.000
Εισφορά ΚΗ/1947 Ψηφίσματος	0	0	0	0	0	0

Λοιπά Τακτικά έσοδα διατιθέμενα για επενδύσεις	2.431.301	1.563.886	2.470.430	2.718.235	2.718.235	2.718.235
Σύνολα	2.618.533	1.821.247	2.767.965	2.889.235	2.889.235	2.889.235
Β. ΕΚΤΑΚΤΑ						
Προϊόν εκποίησης ακινήτων	0	0	0	0	0	0
Προϊόν εκποίησης ακινήτων Επιχορηγήσεις για επενδυτικούς σκοπούς	5.876.420	495.782	5.876.424	5.469.230	5.469.230	5.469.230
Δάνεια για επενδυτικούς σκοπούς	0	0	0	0	0	0
Πρόστιμα για παράνομη εκμετάλλευση λατομείων	0	0	0	0	0	0
Έσοδα από επενδυτικές δαπάνες για λογαριασμό τρίτων	0	0	0	0	0	0
Τέλη ρύπανσης	0	0	0	0	0	0
Εφάπαξ ειδική εισφορά για την δημιουργία κοινόχρηστων χώρων	0	0	0	0	0	0
Λοιπά έκτακτα διατιθέμενα ή προοριζόμενα για επενδύσεις	0	0	0	0	0	0
Σύνολα	5.876.420	495.782	5.876.424	5.469.230	5.469.230	5.469.230
Γενικά Σύνολα	8.494.953	2.317.030	8.644.389	8.358.465	8.358.465	8.358.465

Σχήμα 11.2.γ προϋπολογισμός 2018 (ανακεφαλαίωση)

Δαπάνες 1

	ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ ΟΙΚ. ΕΤΟΣ 2017			ΟΙΚ. ΕΤΟΣ 2018		
	ΔΙΑΜΟΡΦ/ΝΤΑ	ΕΝΤΑΛΘΕΝΤΑ	ΕΚΤ. ΠΛΗΡ. 31/12	ΨΗΦΙΣΘΕΝΤΑ	ΕΓΚΡΙΘΕΝΤΑ	ΔΙΑΜΟΡΦ/ΝΤΑ
Έξοδα χρήσης						
Αμοιβές και έξοδα προσωπικού	5.017.355	3.181.745	5.000.015	4.911.016	4.911.016	4.911.016
Αμοιβές αιρετών και τρίτων	3.381.550	2.361.403	3.374.781	3.606.790	3.606.790	3.606.790
Παροχές τρίτων	2.314.417	1.224.375	2.310.384	2.562.441	2.562.441	2.562.441

Φόροι - Τέλη	83.532	18.476	82.462	67.906	67.906	67.906
Λοιπά γενικά έξοδα	652.224	56.287	648.505	546.918	546.918	546.918
Πληρωμές για την εξυπηρέτηση δημοσίας πίστης	372.097	265.249	371.951	312.007	312.007	312.007
Δαπάνες προμήθειας αναλωσίμων	846.033	79.911	840.347	714.933	714.933	714.933
Πληρωμές μεταβιβάσεις σε τρίτους Παραχωρήσεις - Παροχές - Επιχορηγήσεις - Επιδοτήσεις - Δωρεές	5.308.680	3.312.937	5.306.971	5.013.680	5.013.680	5.013.680
Λοιπά έξοδα	10.000	1.820	9.900	10.000	10.000	10.000
Σύνολα 6	17.985.888	10.502.205	17.945.317	17.745.691	17.745.691	17.745.691
Επενδύσεις						
Αγορές κτιρίων τεχνικών έργων και προμήθειες παγίων	2.786.000	42.415	2.783.435	2.888.981	2.888.981	2.888.981
Έργα	3.928.681	201.606	3.927.096	4.134.430	4.134.430	4.134.430
Μελέτες, έρευνες, πειραματικές εργασίες και ειδικές δαπάνες	191.525	0	190.425	182.238	182.238	182.238
Τίτλοι πάγιας επένδυσης (συμμετοχές σε επιχειρήσεις)	21.000	0	20.850	3.000	3.000	3.000
Σύνολα 7	6.927.206	244.022	6.921.806	7.208.649	7.208.649	7.208.649
Πληρωμές Π.Ο.Ε. και Λοιπές αποδόσεις και προβλέψεις						
Πληρωμές υποχρεώσεων	4.521.084	1.823.106	4.521.084	7.797.611	7.797.611	7.797.611
Λοιπές αποδόσεις	3.278.500	1.652.903	3.266.741	2.879.180	2.879.180	2.879.180
Προβλέψεις μη είσπραξης εισπρακτέων υπολοίπων βεβαιωμένων κατά τα Π.Ο.Ε. εντός του οικονομικού έτους	18.348.651	0	0	16.369.701	16.369.701	16.369.701
Σύνολα 8	26.148.235	3.476.009	7.787.825	27.046.492	27.046.492	27.046.492
Αποθεματικό						
Ποσό διαθέσιμο για αναπλήρωση των ανεπαρκών πιστώσεων για την	95.255	0	0	445.466	445.466	445.466

δημιουργία νέων μη προβλεπόμενων στον προϋπολογισμό						
Σύνολα 9	95.255	0	0	445.466	445.466	445.466
Σύνολα	51.156.585	14.222.235	32.654.948	52.446.297	52.446.297	52.446.297

Σχήμα 11.2.δ προϋπολογισμός 2018 (ανακεφαλαίωση)

Δαπάνες 2

	ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ ΟΙΚ. ΕΤΟΣ 2017			ΟΙΚ. ΕΤΟΣ 2018		
	ΔΙΑΜΟΡΦ/ΝΤΑ	ΕΝΤΑΛΘΕΝΤΑ	ΕΚΤ. ΠΛΗΡ. 31/12	ΨΗΦΙΣΘΕΝΤΑ	ΕΓΚΡΙΘΕΝΤΑ	ΔΙΑΜΟΡΦ/ΝΤΑ
Γενικές Υπηρεσίες	26.098.972	5.146.548	10.682.092	28.806.615	28.806.615	28.806.615
Οικονομικές και Διοικητικές υπηρεσίες	5.192.353	1.589.382	2.899.205	2.795.810	2.795.810	2.795.810
Υπηρεσίες Πολιτισμού, Αθλητισμού και κοινωνικής πολιτικής	4.392.005	2.277.537	4.386.225	4.394.208	4.394.208	4.394.208
Υπηρεσία καθαριότητας και ηλεκτροφωτισμού	6.259.659	3.979.691	6.253.403	6.960.397	6.960.397	6.960.397
Υπηρεσίες Ύδρευσης - άρδευσης - αποχέτευσης	215.736	112.594	213.542	217.098	217.098	217.098
Υπηρεσία Τεχνικών έργων	2.691.915	663.871	2.680.786	3.002.259	3.002.259	3.002.259
Υπηρεσίες πρασίνου	127.918	62.218	126.618	133.218	133.218	133.218
Υπηρεσία Πολεοδομίας	572.898	192.676	294.196	580.717	580.717	580.717
Υπηρεσία νεκροταφείων	463.934	12.743	74.238	464.056	464.056	464.056
Δημοτική Αστυνομία	49.767	27.500	49.247	45.564	45.564	45.564
Υπηρεσίες κοινωνικής πολιτικής (Έργα και δράσεις χρηματοδοτούμενες από ΠΔΕ)	186.652	53.197	186.152	186.549	186.549	186.549
Υπηρεσίες Πολιτισμού και Αθλητισμού (Έργα και	1.751.582	4.535	1.751.532	1.736.582	1.736.582	1.736.582

δράσεις χρηματοδοτούμενες από ΠΔΕ)						
Υπηρεσίες Καθαριότητας και Ηλεκτροφωτισμού (Έργα και δράσεις χρηματοδοτούμενες από ΠΔΕ	2.643.634	0	2.643.634	2.498.858	2.498.858	2.498.858
Υπηρεσία Τεχνικών έργων , Πρασίνου και Πολεοδομίας (Έργα και δράσεις χρηματοδοτούμενες από ΠΔΕ)	247.388	19.581	247.388	52.819	52.819	52.819
Υπηρεσία Σφαγείων	75.916	8.798	75.741	81.803	81.803	81.803
Λοιπές Υπηρεσίες	91.000	71.365	90.950	44.279	44.279	44.279
<ΧΩΡΙΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑ>	95.255	0	0	445.466	445.466	445.466
Σύνολα	51.156.585	14.222.235	32.654.948	52.446.297	52.446.297	52.446.297

Σχήμα 11.2.ε προϋπολογισμός 2016 (ανακεφαλαίωση)

Έσοδα με βάση την πηγή

	ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ ΟΙΚ. ΕΤΟΣ 2015			ΟΙΚ. ΕΤΟΣ 2016		
	ΔΙΑΜΟΡΦ/ΝΤΑ	ΒΕΒΑΙΩΘΕΝΤΑ	ΕΚΤ. ΕΙΣΠΡ.31/12	ΨΗΦΙΣΘΕΝΤΑ	ΕΓΚΡΙΘΕΝΤΑ	ΔΙΑΜΟΡΦ/ΝΤΑ
ΤΑΚΤΙΚΑ ΕΣΟΔΑ						
ΠΡΟΣΟΔΟΙ ΑΠΟ ΑΚΙΝΗΤΗ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑ	55.835	1.830	1.830	57.536	57.536	57.536
ΕΣΟΔΑ ΑΠΟ ΚΙΝΗΤΗ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑ	13.000	2.891	2.891	10.000	10.000	10.000
ΕΣΟΔΑ ΑΠΟ ΑΝΤΑΠΟΔΟΤΙΚΑ ΤΕΛΗ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	3.116.000	1.657.296	2.374.305	3.010.400	3.010.400	3.010.400
ΕΣΟΔΑ ΑΠΟ ΛΟΙΠΑ ΤΕΛΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ	639.000	497.730	497.660	646.500	646.500	646.500
ΦΟΡΟΙ ΚΑΙ ΕΙΣΦΟΡΕΣ	78.396	4.609	4.609	217.600	217.600	217.600

ΕΣΟΔΑ ΑΠΟ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ	9.071.002	5.463.628	5.463.628	9.723.558	9.723.558	9.723.558
ΛΟΙΠΑ ΤΑΚΤΙΚΑ ΕΣΟΔΑ	251.514	60.010	60.010	120.200	120.200	120.200
Σύνολα 0	13.224.748	7.687.996	8.404.934	13.785.794	13.785.794	13.785.794
ΕΚΤΑΚΤΑ ΕΣΟΔΑ						
ΕΚΤΑΚΤΕΣ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΚΑΛΥΨΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ	170.939	0	0	160.000	160.000	160.000
ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ	12.351.496	808.187	808.187	11.325.884	11.325.884	11.325.884
ΔΩΡΕΕΣ - ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΕΣ - ΚΛΗΡΟΔΟΣΙΕΣ	7.000	0	0	7.000	7.000	7.000
ΠΡΟΣΖΑΥΞΗΣΕΙΣ - ΠΡΟΣΤΙΜΑ- ΠΑΡΑΒΟΛΑ	929.100	832.196	181.150	432.600	432.600	432.600
ΛΟΙΠΑ ΕΚΤΑΚΤΑ ΕΣΟΔΑ	5.000	7.400	7.400	8.000	8.000	8.000
Σύνολα 1	13.463.535	1.647.783	996.736	11.933.484	11.933.484	11.933.484
ΕΣΟΔΑ ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΤΩΝ (Π.Ο.Ε.) ΠΟΥ ΒΕΒΑΙΩΝΟΝΤΑΙ ΓΙΑ ΠΡΩΤΗ ΦΟΡΑ						
ΕΣΟΔΑ ΠΟΕ ΤΑΚΤΙΚΑ	3.885.417	2.648.283	1.564.680	2.250.545	2.250.545	2.250.545
ΕΣΟΔΑ Π.Ο.Ε. ΕΚΤΑΚΤΑ	1.132.000	376.661	28.446	231.500	231.500	231.500
Σύνολα 2	5.017.417	3.024.944	1.593.126	2.482.045	2.482.045	2.482.045
ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ ΑΠΟ ΔΑΝΕΙΑ ΚΑΙ ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ ΑΠΟ Π.Ο.Ε.						
ΕΙΣΠΡΑΚΤΕΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΑΠΟ ΒΕΒΑΙΩΘΕΝΤΑ ΕΣΟΔΑ ΚΑΤΑ ΤΑ ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΑ ΕΤΗ	15.020.274	15.020.274	245.444	16.698.999	16.698.999	16.698.999
Σύνολα 3	15.020.274	15.020.274	245.444	16.698.999	16.698.999	16.698.999
ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΤΡΙΤΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΡΟΦΕΣ ΧΡΗΜΑΤΩΝ						
ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΤΡΙΤΩΝ	3.046.800	1.306.781	1.306.781	2.755.200	2.755.200	2.755.200
ΕΠΙΣΤΡΟΦΕΣ ΧΡΗΜΑΤΩΝ	3.979.166	41.745	41.745	4.602.500	4.602.500	4.602.500

Σύνολα 4	7.025.966	1.348.527	1.348.527	7.357.700	7.357.700	7.357.700
ΧΡΗΜΑΤΙΚΟ ΥΠΟΛΟΙΠΟ						
ΧΡΗΜΑΤΙΚΟ ΥΠΟΛΟΙΠΟ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗΣ ΧΡΗΣΗΣ	599.506	599.228	599.506	1.609.162	1.609.162	1.609.162
Σύνολα 5	599.506	599.228	599.506	1.609.162	1.609.162	1.609.162
Σύνολα	54.351.445	29.328.751	13.188.273	53.867.185	53.867.185	53.867.185

Σχήμα 11.2.στ προϋπολογισμός 2016 (ανακεφαλαίωση)

Έσοδα κατά προορισμό

	ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ ΟΙΚ. ΕΤΟΣ 2015			ΟΙΚ. ΕΤΟΣ 2016		
	ΔΙΑΜΟΡΦ/ΝΤΑ	ΒΕΒΑΙΩΘΕΝΤΑ	ΕΚΤ. ΕΙΣΠΡ.31/12	ΨΗΦΙΣΘΕΝΤΑ	ΕΓΚΡΙΘΕΝΤΑ	ΔΙΑΜΟΡΦ/ΝΤΑ
A. ΤΑΚΤΙΚΑ						
Καθαρά κέρδη δημοτικών ή κοινοτικών επιχειρήσεων	0	0	0	0	0	0
Τέλος ακίνητης περιουσίας (ποσοστό 50%)	40.000	10.044	10.044	47.120	47.120	47.120
Τέλη στάθμευσης	0	0	0	0	0	0
Ειδικό τέλος λατομικών προϊόντων	1.000	0	0	1.000	1.000	1.000
Τέλος αδειών οικοδομών	20.000	667	667	10.000	10.000	10.000
Τέλος ανανεώσιμων πηγών ενέργειας	0	0	0	0	0	0
Τοπικά (δυνητικά) τέλη και εισφορές για την εκτέλεση έργων	78.000	67.510	67.510	46.760	46.760	46.760
Εισφορά λόγω ένταξης ή επέκτασης πολεοδομικών σχεδίων	5.000	4.609	4.609	10.000	10.000	10.000
Εισφορά ΚΗ/1947 Ψηφίσματος	0	0	0	0	0	0

Λοιπά τακτικά έσοδα διατιθέμενα για επενδύσεις	2.226.843	1.634.328	1.227.216	2.193.769	2.193.769	2.193.769
Σύνολα	2.370.843	1.717.159	1.310.046	2.308.649	2.308.649	2.308.649
Β. ΕΚΤΑΚΤΑ						
Προϊόν εκποίησης ακινήτων	0	0	0	0	0	0
Επιχορηγήσεις για επενδυτικούς σκοπούς	12.351.496	808.187	808.187	11.325.884	11.325.884	11.325.884
Δάνεια για επενδυτικούς σκοπούς	0	0	0	0	0	0
Πρόστιμα για παράνομη εκμετάλλευση λατομείων	0	0	0	0	0	0
Έσοδα από επενδυτικές δαπάνες πραγματοποιηθείσες για λογαριασμό τρίτων	0	0	0	0	0	0
Τέλη ρύπανσης	0	0	0	0	0	0
Εφάπαξ ειδική εισφορά για την δημιουργία κοινόχρηστων χώρων	0	0	0	0	0	0
Λοιπά έκτακτα έσοδα διατιθέμενα ή προοριζόμενα για επενδύσεις	5.000	7.400	7.400	8.000	8.000	8.000
Σύνολα	12.356.496	815.587	815.587	11.333.884	11.333.884	11.333.884
Γενικά Σύνολα	14.727.339	2.532.746	2.125.633	13.642.534	13.642.534	13.642.534

Σχήμα 11.2.ζ προϋπολογισμός 2016 (ανακεφαλαίωση)

Δαπάνες 1

	ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ ΟΙΚ. ΕΤΟΣ 2015			ΟΙΚ. ΕΤΟΣ 2016		
	ΔΙΑΜΟΡΦ/ΝΤΑ	ΕΝΤΑΛΘΕΝΤΑ	ΕΚΤ. ΠΛΗΡ. 31/12	ΨΗΦΙΣΘΕΝΤΑ	ΕΓΚΡΙΘΕΝΤΑ	ΔΙΑΜΟΡΦ/ΝΤΑ
Έξοδα χρήσης						
Αμοιβές και έξοδα προσωπικού	5.309.750	3.432.362	3.609.212	5.242.771	5.242.771	5.242.771
Αμοιβές αιρετών και τρίτων	2.918.900	1.449.941	1.663.318	2.774.150	2.774.150	2.774.150
Παροχές τρίτων	1.843.575	844.065	841.726	1.882.521	1.882.521	1.882.521
Φόροι - Τέλη	19.500	3.487	3.487	20.028	20.028	20.028
Λοιπά γενικά έξοδα	623.096	70.517	57.280	737.290	737.290	737.290
Πληρωμές για την εξυπηρέτηση δημοσίας πίστης	322.665	241.329	241.329	358.762	358.762	358.762
Δαπάνες προμήθειας αναλωσίμων	426.089	90.568	71.802	478.173	478.173	478.173
Πληρωμές μεταβιβάσεις σε τρίτους Παραχωρήσεις - Παροχές - Επιχορηγήσεις - Επιδότησεις - Δωρεές	4.149.679	2.546.759	2.546.059	4.940.184	4.940.184	4.940.184
Λοπά έξοδα	12.000	0	0	15.000	15.000	15.000
Σύνολα 6	15.625.254	8.679.029	9.034.213	16.448.880	16.448.880	16.448.880
Επενδύσεις						
Αγορές κτιρίων τεχνικών έργων και προμήθειες παγίων	3.615.869	22.863	16.948	3.492.813	3.492.813	3.492.813
Έργα	6.860.666	419.536	393.674	7.934.546	7.934.546	7.934.546
Μελέτες, έρευνες, πειραματικές εργασίες και ειδικές δαπάνες	2.036.900	0	0	64.900	64.900	64.900
Τίτλοι πάγιας επένδυσης (συμμετοχές σε επιχειρήσεις)	25.000	0	0	0	0	0
Σύνολα 7	12.538.435	442.399	410.623	11.492.259	11.492.259	11.492.259

Πληρωμές Π.Ο.Ε. και Λοιπές αποδόσεις και προβλέψεις						
Πληρωμές υποχρεώσεων	6.601.276	1.868.786	1.755.095	6.965.069	6.965.069	6.965.069
Λοιπές αποδόσεις	5.032.417	1.298.951	1.117.340	2.756.239	2.756.239	2.756.239
Προβλέψεις μη είσπραξης εισπρακτέων υπολοίπων βεβαιωμένων κατά τα Π.Ο.Ε. εντός του οικονομικού έτους	14.440.268	0	0	15.989.604	15.989.604	15.989.604
Σύνολα 8	26.073.961	3.167.737	2.872.436	25.710.912	25.710.912	25.710.912
Αποθεματικό						
Ποσό διαθέσιμο για αναπλήρωση των ανεπαρκών πιστώσεων για την δημιουργία νέων μη προβλεπόμενων στον προϋπολογισμό	113.796	0	0	215.135	215.135	215.135
Σύνολα 9	113.796	0	0	215.135	215.135	215.135
Σύνολα	54.351.445	12.289.164	12.317.271	53.867.185	53.867.185	53.867.185

Σχήμα 11.2.η προϋπολογισμός 2016 (ανακεφαλαίωση)

Δαπάνες 2

	ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ ΟΙΚ. ΕΤΟΣ 2015			ΟΙΚ. ΕΤΟΣ 2016		
	ΔΙΑΜΟΡΦ/ΝΤΑ	ΕΝΤΑΛΘΕΝΤΑ	ΕΚΤ. ΠΛΗΡ. 31/12	ΨΗΦΙΣΘΕΝΤΑ	ΕΓΚΡΙΘΕΝΤΑ	ΔΙΑΜΟΡΦ/ΝΤΑ
Γενικές Υπηρεσίες	13.532.748	5.173.414	4.885.076	26.756.242	26.756.242	26.756.242
Οικονομικές και Διοικητικές υπηρεσίες	6.140.231	2.262.401	2.289.197	2.772.815	2.772.815	2.772.815
Υπηρεσίες Πολιτισμού, Αθλητισμού και κοινωνικής πολιτικής	524.546	307.091	307.091	4.742.092	4.742.092	4.742.092
Υπηρεσία καθαριότητας και ηλεκτροφωτισμού	6.563.690	2.027.111	2.374.206	5.618.330	5.618.330	5.618.330
Υπηρεσίες Υδρευσης - άρδευσης - αποχέτευσης	238.800	100.068	100.068	213.494	213.494	213.494

Υπηρεσία Τεχνικών έργων	8.062.076	771.366	740.191	2.239.673	2.239.673	2.239.673
Υπηρεσίες πρασίνου	114.600	49.346	49.087	164.212	164.212	164.212
Υπηρεσία Πολεοδομίας	173.600	124.448	124.448	552.404	552.404	552.404
Υπηρεσία νεκροταφείων	37.450	12.561	12.561	280.090	280.090	280.090
Δημοτική Αστυνομία	18.600	17.235	15.741	50.490	50.490	50.490
Υπηρεσίες Πολιτισμού και Αθλητισμού (Έργα και δράσεις χρηματοδοτούμενες από ΠΔΕ)	0	0	0	3.309.964	3.309.964	3.309.964
Υπηρεσίες Καθαριότητας και Ηλεκτροφωτισμού (Έργα και δράσεις χρηματοδοτούμενες από ΠΔΕ)	0	0	0	2.594.702	2.594.702	2.594.702
Υπηρεσία Τεχνικών έργων , Πρασίνου και Πολεοδομίας (Έργα και δράσεις χρηματοδοτούμενες από ΠΔΕ)	0	0	0	1.931.287	1.931.287	1.931.287
Λοιπές Υπηρεσίες (Έργα και δράσεις χρηματοδοτούμενες από ΠΔΕ)	0	0	0	2.393.651	2.393.651	2.393.651
Υπηρεσία Σφαγείων	58.012	5.650	3.390	32.604	32.604	32.604
Υπηρεσία Σχολικών Φυλάκων	10.000	0	0	0	0	0
<ΧΩΡΙΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑ>	18.877.093	1.438.474	1.416.214	215.135	215.135	215.135
Σύνολα	54.351.445	12.289.164	12.317.271	53.867.185	53.867.185	53.867.185